KULTURA SEĆANJA: ZBOG ČEGA SE RATOVALO 1914.

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 DIN

01164
9 770353 802002

VREME

broj 1229
24. jul 2014.

TRAGEDIJA MALEZIJSKOG AVIONA

UVOD U TREĆI SVETSKI RAT

Otvori. Namaži. Zatvori.

Prvi put kod nas, Patelina u praktičnom pakovanju za višekratnu upotrebu.

Neoplanta
INDUSTRIJA MESA NOVI SAD

VREME

BROJ 1229
24. jul 2014.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Ana Aleksić, Mirjana Kalezić

redakcija
Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

04 Geografija sukoba: Uvod u treći svetski rat

06 Ukrajina: Pad aviona u ratnoj magli

10 Pad boinga 777: Ubijanje nade

14 Tabloidna stvarnost:

Poligrafska politika

16 Portret savremenika: Maja Gojković

20 Još jedan tajni ugovor:

Arapi mere srpsku struju

24 Javni beležnici u Srbiji:

Indexova notarska škola

26 Kultura sećanja: Sto godina od početka

Prvog svetskog rata

31 Nuspojave: Inkubator korisnih štetočina

33 Lisica i žderal: Početak i kraj

KUTURA

34 Intervju: Rajko Milošević Gera

38 TV Manijak:

Poslednji nastup Montija Pajtona

40 Izložba: Mile Grozdanić

42 Intervju: đakon Nenad Ilić

SVET

46 Nemačka – SAD: Špijuni su među nama

50 Slovačka: Iskustvo podele

MOZAIK

52 HAARP:

Pomračenje sunca i ostale zablude

56 42. Kosidba na Rajcu:

Ministarsko belegijanje

58 Inicijative: Dani velike reke

59 Navigator:

Šampion za (još samo) tri groša

60 Strip: Giro d'Italia

62 Vreme uživanja: Rođendan

Zašto je jedan ne baš najpouzdaniji električni uređaj postao tako važno sredstvo politike u Srbiji? Svi se – očito u nedostatku boljeg – sada hvataju poligrafa, u punom neznanju, ali sa zadnjim namerama

PIŠE: MILOŠ VASIĆ

Zbog nesposobnosti EPS-a da u postupku javnih nabavki obezbedi strujomere, Vlada Srbije namerava da sklopi ugovor sa kompanijom iz Ujedinjenih Arapskih Emirata

PIŠE: ALEKSANDAR ĐORĐEVIĆ

Pomislite samo koliko ste muda, pameti i ludila morali da imate pa da na BBC-ju 1969. napravite i emitujete šou kakav je *Leteći cirkus Montija Pajtona*. Šou u kojem zajebavate bogataše, pervertirane elemente crkve, vojske, medija, ismevate zatucane patriote, političare, kvazinaučne medije, estradu, nacionalnu istoriju, međunacionalne netrpeljivosti, seksualnost, smrt i Smisao Života

PIŠE: DRAGAN ILIĆ

Na naslovnoj strani: Oboreni boing 777 u Ukrajini
Foto: FoNet/ AP

UVOD U TREĆI

Ujedinjene nacije definišu neki rat kao "veliki" kada je broj žrtava veći od hiljadu godišnje. Po toj metodologiji, na planeti se trenutno vodi 12 "ozbiljnih ratova", a broj sukoba na listi "skoro pa velikih ratova" teško je i odrediti. To što Kongo, Mali, Liban u ovom trenutku ne zadovoljavaju kriterijume velikog rata, ne znači da stradanje u tim zemljama nije masovno, ili da neće ubrzo biti još tragičnije.

U nekim državama, poput Avganistana i Somalije, već decenijama ginu stotine ljudi svakodnevno. Negde, kao u Ukrajini, rat plane skoro preko noći; na nekim područjima nasilje eksplodira posle kraćeg zatišja, poput izraelsko-palestinskog sukoba, Libije, Jemena. Kao razlozi sukoba se pominju religija, pripadnost naciji ili plemenu, borba za demokratiju protiv diktature, ali zajednička karakteristika ratova novog doba je masovno stradanje civila, koji danas čine više od 75 odsto ubijenih i ranjenih.

AVGANISTAN

Najkrvaviji postojeći rat na planeti počeo je 1978. godine u Avganistanu, posle državnog udara i potonje oružane pobune. Decembra 1979. godine u Avganistan su ušle trupe Sovjetskog Saveza, da bi ga napustile posle deset godina ratovanja. Sukobi dotadašnjih saveznika, različitih mudžahedinskih grupa, počeli su odmah po povlačenju Sovjeta. Talibani su 1996. godine ovladali skoro čitavom zemljom. Posle terorističkih napada na Njujork i Vašington 11. septembra 2001. godine, SAD su predvodile koaliciju zemalja u invaziji na Avganistan koja je srušila talibanski režim, ali rat se nije završio. Borbe talibana protiv okupatora i bezbednosnih snaga nove vlade traju i danas, uporedo sa sukobima mnogih etničkih i sektaških paravojski, bandi švercera droge. Procene broja žrtava kreću se između 600.000 i 2.000.000 ljudi.

PAKISTAN

Zbog etničko-religiozne, političke, pa i geografske povezanosti, Avganistan i Pakistan često opisuju kovanicom "Av-Pak". Od kada se 2004. godine pronela vest da se na severozapadu zemlje, u graničnom području sa Avganistanom, možda krije Osama bin Laden, ta oblast je postala mesto gde se sukobljavaju pakistanska vojska, podržana od SAD, i lokalna plemena. Situaciju nije promenila ni Bin Ladenova smrt. Američke bespilotne letelice, dronovi, godinama izvode akcije u ovoj oblasti za koje tvrde da su usmerene protiv talibana i Al Kaide, uz veliki broj civilnih žrtava.

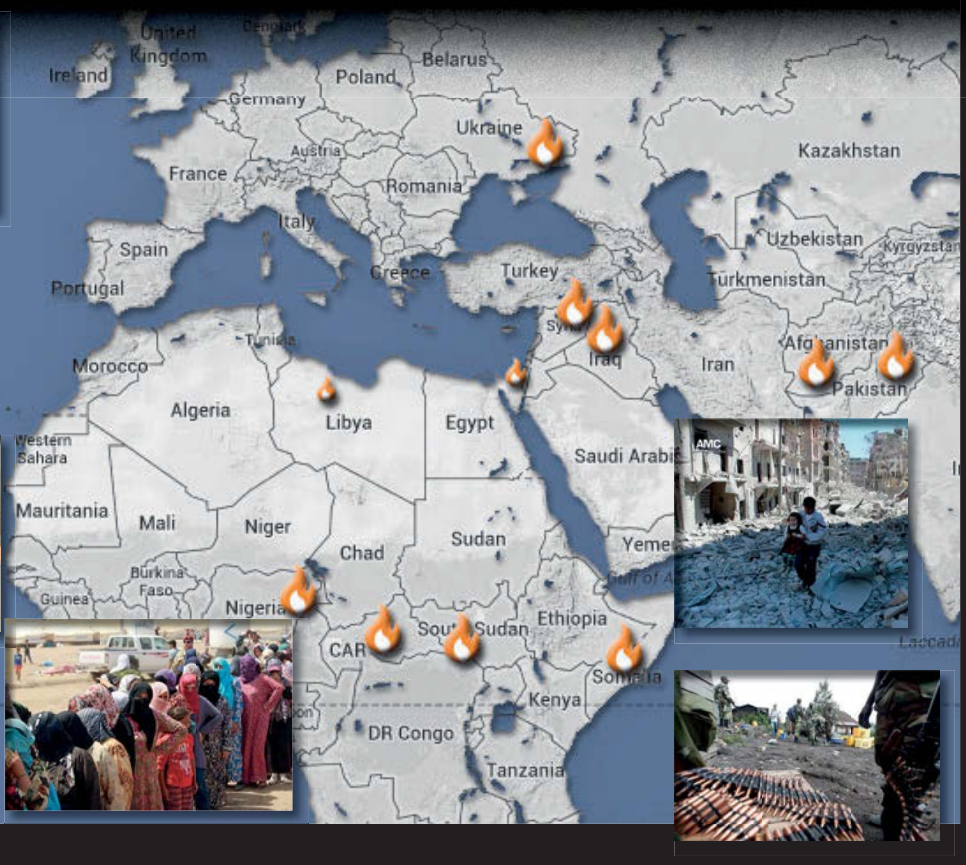
IRAK

Invazija snaga SAD i Velike Britanije na Irak 2003. godine srušila je Sadama Huseina, ali rat se nastavio sukobima okupacionih snaga sa različitim islamističkim grupacijama koje su nabujale u zemlji, kao i sektaško-nacionalnim ratom različitih sunitskih, šiitskih, kurdskih grupa. Povlačenje okupacionih snaga 2011. godine nije promenilo situaciju. U poslednja dva meseca došlo je do nove eskalacije, kada je ekstremna grupa Islamska država Iraka i Sirije (IDIS) zauzela velike delove severnog i zapadnog Iraka, uključujući drugi po veličini grad Mosul. Gornje procene broja poginulih u Iraku kreću se do 1.450.000.

SIRIJA

Rat u Siriji počeo je u martu 2011. godine. Demonstracije protiv predsednika Bašara el Asada protumačene su širom sveta kao deo Arapskog proleća, borba protiv okoštalog režima za više slobode i demokratiju. Međutim, rat je munjevito prerastao u sektaško-nacionalni sukob, u kome je, po nepotvrđenim procenama, za tri godine poginulo više od 170.000 ljudi, a milioni su napustili svoje domove. I u ovoj zemlji IDIS drži pod kontrolom velika područja, uz granicu sa Irakom.

SVETSKI RAT

POJAS GAZE

Moglo bi se reći da rat između Palestinaca i Jevreja traje od formiranja države Izrael 1948. godine, sa manjim prekidima. Najnoviji sukob u toj oblasti planuo je između izraelske vojske i palestinskog Hamasa, koji je na vlasti u Gazi, posle ubistva tri izraelska mladića, potom ubistva i spaljivanja palestinskog tinejdžera. Hamas je ispalio brojne rakete na Izrael, izraelska vojska je bombardovala Gazu, potom prešla u kopnenu ofanzivu. Broj poginulih Palestinaca za prve dve nedelje novog palestinsko-izraelskog rata je oko 600, većinom civila, a Izrael je imao 27 poginulih, od toga dva civila.

SOMALIJA

Početak i uzrok rata u Somaliji 1991. godine kao da je zaboravljen. Tada je koalicija različitih plemena srušila vojnu vladu, da bi potom različite grupe počele da se bore za vlast i uticaj. Osim Somalilenda na severu, gde je relativno mirno, ostatak zemlje je i danas obeležen ekstremnim nasiljem i potpunom anarhijom. Najpoznatija organizacija od mnogobrojnih sukobljenih strana u Somaliji je islamistička grupacija Al Šabab.

JUŽNI SUDAN

Višedecenijski građanski rat u Sudanu bio je jedan od razloga zašto je Južni Sudan 2011. godine proglasio nezavisnost. Međutim, ni novostvorena država nije dugo uživala u miru. Građanski rat u Južnom Sudanu počeo je u decembru 2013. godine. Zvanični razlozi su političke nesuglasice tadašnjeg rukovodstva, trvenja plemena Dinka i Nuera, a u pozadini je borba za kontrolu izvoza nafte, gotovo jedinog prihoda novostvorene države.

NIGERIJA

Rat u Nigeriji tinja od 1953, a razbuktao se punom snagom 2001. godine, formiranjem islamističke grupe Boko Haram. Poslednjih godina sukobi u Nigeriji postaju sve nasilniji, uz masovna pogubljenja, otmice, silovanja, uništavanje i spaljivanje crkava, džamija, kuća, kako hrišćanskog stanovništva tako i muslimana koji se ne uklapaju u viđenje sveta Boko Harama, ili se nađu na putu pohoda vojske.

LIBIJA

Svet je ubistvo Moamera el Gadafija u oktobru 2011. nazvao krajem rata u ovoj zemlji. Mnogobrojne pobunjeničke grupe nisu se, međutim, razoružale. Sukobi među njima su izbijali povremeno u različitim delovima Libije, da bi ove godine eskalirali u Bengaziju, na istoku zemlje i borbama oko međunarodnog aerodroma u Tripoliju.

CENTRALNOAFRIČKA REPUBLIKA

Slabo praćen od ostatka sveta, građanski rat u Centralnoafričkoj Republici traje od decembra 2012. godine. U početku su sukobljene strane bile vladine snage koje su ratovale protiv koalicije različitih pobunjeničkih grupa. U leto 2013. godine, u sukob se uključila i Francuska, bivša kolonijalna sila na ovim prostorima.

MEKSIKO

Rat u Meksiku nije "klasičan". Međutim, sukob između meksičke vlade potpomognute američkim službama i narko-kartela, koji se obračunavaju i među sobom, po broju žrtava, intenzitetu, nedelima, jedan je od najgorih ratova u svetu. Odsecanje glava i druge brutalnosti, masovna ubistva, otmice, normalna su pojava u tom ratu. Zvaničan broj žrtava meksičkog narko-rata do sada je 70.000, ali se veruje da premašuje cifru od 100.000 ljudi, jer postoji veliki broj nestalih ljudi.

UKRAJINA

Jedini rat na teritoriji Evrope trenutno se vodi u Ukrajini. O sukobima proruskih i vladinih snaga na istoku ove zemlje čitaćete na sledećim stranicama "Vremena".

»

Pad aviona u

ratnoj magli

Tragedija malezijskog boinga 777 (let MH17) koja je odnela 298 žrtava izazvala je šok, ali da li je zaustavila rat? I kad je zbog tragedije iznuđeno primirje 17/18. jula nastavljena je bitka za Lugansk i Donjeck – u zoni aerodroma i dublje u tkivu grada Donjecka oko železničke stanice, preko koje će 22. jula ujutru proći voz koji nosi tela poginulih

U rudarskom seocetu Grabovo blizu mesta Krasnij Luč u Donjeckoj oblasti, oko koga su vođene borbe, Oleg Georgijevič (40), rudar koji se bori na strani pobunjenika, čuvši eksploziju, pomislio je da su "Ukri" opet počeli bombardovanje, a onda je video kako s neba padaju delovi aviona i ljudska tela.

Zapadne agencije, pozivajući se na izvor ukrajinskog Ministarstva unutrašnjih poslova, javljale su da je malezijski boing 777-200 (let MH17 iz Amsterdama za Kuala Lumpur) sa 298 putnika i članova posade u 14.15 GMT 17. jula oboren projektilom zemlja-vazduh oko 60 kilometara od granice Ukrajine i Rusije, na visini od 10 kilometara (33.000 fita).

Avion se raspao u vazduhu. Poginulo je svih 298 putnika, među kojima je bilo 85 dece i 15 članova posade.

Tela poginulih su bila razbacana po žitnom polju koje su pretraživali "šahtjori", pobunjenici u maskirnim uniformama i kasnije, ne baš suptilni forenzičari u plavim uniformama iz Donjecka. Posmrtne ostatke poginulih su stavljali u crne plastične kese, koje su ređali na crnoj izgoreloj zemlji blizu olupine, po letnjoj vrućini, dok se stepom širio zadah požara i smrti, a zapadni političari te skupljače posledica jedne tragedije nazivali pijanim banditima i maroderima.

Rusko Ministarstvo za vanredne situacije zatražilo je od Kijeva da dozvoli da ruske službe pomognu spasiocima na mestu pada malezijskog aviona, javlja agencija RIA Novosti, ali Kijev nije odgovorio. Pobunjeničke vlasti nisu dozvoljavale vlastima iz Kijeva da priđu zoni nesreće. Prošli su dani dok poginuli nisu smešteni u železničke vagone s rashladnim uređajima, kojima će biti otpravljeni u Harkov, pa u Holandiju odakle je najveći broj poginulih.

OKRIVLJENI POBUNJENICI

Zapadni mediji CNN, Foks njuz, Skaj, u izveštajima za pad malezijskog aviona optuživale su Putina. Američki državni sekretar Džon Keri je saopštio da SAD imaju rastuću evidenciju o tome da Rusija snabdeva separatiste na istoku Ukrajine teškim oružjem, da Vašington ima obaveštajne podatke da je malezijski avion pogođen sa teritorije koju kontrolišu

NA LICU MESTA: Ostaci malezijskog aviona i uklanjanje tela poginulih
Foto: Fonet/AP

PREBACIVANJE ODGOVORNOSTI: Avionski snimak mesta tragedije, ukrajinski predsednik Porošenko i ruski general Kartopolov

pobunjenici, a da raketu SA-11 (buk) nisu mogli da ispale ruski pijani banditi, već da mora da su i hardver i softver došli iz Rusije. Uzdržavali su se da pomenu da te rakete ima ukrajinska vojska.

Agencija Rojters javlja da je vojni komandant pobunjenika Igor Streljkov napisao na svojoj stranici društvenih medija 17. jula, pola sata pre poslednjeg prijavljenog kontakta sa MH-17, da su njegove snage kod Toreza oborile antonov An-26 koji je leteo na visini od 6500 metara. "Šta traže na našem nebu", tvitovao je, pa kasnije, kad se videlo da je vrag odneo šalu, pokušao da izbriše poruku.

Ukrajinska služba bezbednosti pustila je kasnije na socijalne mreže i snimak navodnog presretnutog razgovora pobunjeničkih komandanata iz koga proizlazi da su civilni avion oborili "kozaci" iz Toreza, dok ruska strana tvrdi da predstavljaju montiranu kompilaciju pobunjeničkih telefonskih pregovora u različitim periodima.

Pobunjenici su se inače i pre 17. jula često hvalili da su oborili neku od ukrajinskih letelica: 16. jula (dva lovca Su-25 kod Donjecka), 14. jula (Il-76, koji je sletao u Lugansku, kada je poginulo 49 ljudi); 13. jula (još dva Su-25 kod sela Zajceva i Debaljceva); 11. jula (kod grada Perevaljska); 4. juna (dva u Krasnom Limanu i kod Slavjanska), 1. juna (kod Snježnog)...

VIŠE OD ZLOČINA – GREŠKA

Na tragediju malezijskog aviona može se primeniti Fušeova izreka – to je više od zločina, to je greška. Ako su na avion ispalili raketu pobunjenici, što je na prvi pogled verovatnije s obzirom da su bombardovani i da su pucali na sve što leti iz svega što imaju, učinili su medveđu uslugu svojoj stvari, jer su podigli stepen ogorčenosti protiv sebe na Zapadu i povećali podozrenje Moskve. Ako su nekom greškom tu raketu ispalili Ukrajinci, to bi govorilo da na ukrajinskoj strani vlada haos i da ne može da kontroliše svoju teritoriju niti svoje oružane snage.

Predsednik Petro Porošenko, koji je posle izbora obećao mirno rešenje, bio je proglasio prekid vatre tokom koga su počeli i neki pregovori s pobunjenicima. Nemački pokušaj (diplomata Štajnmajer) da u saradnji s Rusima formira kontakt grupu radi mirovnih pregovora je zaleđen »

Ubijanje nade

Do pre nekoliko dana verovalo se da je lek protiv side blizu. Pogibija šestoro ljudi koji su svoj život posvetili borbi protiv HIV-a protumačena je kao opomena da se tom cilju ne bi trebalo radovati unapred

U trenutku pisanja ovog teksta (utorak po podne) u Melburnu uveliko traje 20. Međunarodna konferencija o sidi u organizaciji Internešnel AIDS sosajeti (IAS). Pre tri godine izveštavala sam sa sličnog događaja, velike konferencije IAS-a u Rimu, i najsnažniji utisak koji sam odatle ponela bio je entuzijazam svih prisutnih i insistiranje na tome da svako od njih kao pojedinac, bilo svojim znanjem, bilo ličnim iskustvom, može i mora da doprinese borbi protiv bolesti koja je tokom tri decenije odnela dvostruko više ljudskih života nego Prvi svetski rat. Ovoga puta diskusije o napretku u borbi sa HIV/AIDS-om i o problemima finansiranja istog pale su u senku kolektivnog žaljenja za delegatima koji su prošlog četvrtka stradali prilikom obaranja malezijskog boinga 777 na istoku Ukrajine, u blizini granice sa Rusijom. Dan nakon tragedije list "Sidnej morning herald" je objavio da je učesnicima pripremnog sastanka za konferenciju u Sidneju rečeno da se u avionu nalazilo oko 100 njihovih kolega. Umesto u pripremama za konferenciju, dan su proveli pomno pratećи Tviter i razmenjujući vesti, duboko pogođeni saznanjima ko im se sve možda neće pridružiti u Melburnu.

U petak se još nisu znala imena svih poginulih i bilo je teško izmeriti kako će se to odraziti na istraživanja i promovisanje principa jednakih šansi za sve, a u medijima se sve glasnije postavljalo pitanje: šta ako je na tom letu bio lek za HIV?

U protekle dve godine članovi organizacije Internešnel AIDS sosajeti (IAS) su na sastancima u Beču i Vašingtonu bili ohrabreni signalima da je taj cilj blizu i gajila su se velika očekivanja da će upravo melburnška konferencija ući u istoriju kao prekretnica u borbi protiv smrtonosne bolesti. Nadu je dodatno podgrejala sudbina devojčice koju je 2010. godine rodila žena zaražena HIV-om, slučaj poznat kao "Misisipi beba". Detetu su 30 sati po rođenju dati antiretrovirusni lekovi, terapiju je primala 18 meseci i nakon toga je nestala sa majkom. Dobra vest je usledila kada se pet meseci kasnije vratila – lekari u njenoj krvi nisu pronašli znakove virusa, iako već mesecima nije uzimala dnevnu dozu lekova. Devojčica ni naredne dve godine nije primala terapiju i na testovima koji su obavljani

Foto: www.wikipedia.org

– nije moglo da dođe do dogovora o sledećem sastanku i rat je nastavljen uz upotrebu težeg hardvera. Pobunjenici su odbili Porošenkovu ponudu da polože oružje pa će biti amnestirani i nagrađeni autonomijom, a Porošenko je možda pod uticajem ratne stranke u Kijevu i računajući na američku podršku poverovao da može vojno da porazi pobunjenike.

Odlučio je da ne produži desetodnevno primirje i borbe su nastavljene većim intenzitetom i težim sredstvima protiv protivnika koji je postajao brojniji i opremljeniji nego ranije. Igor Streljkov, pobunjenički komandant, ratni veteran iz raznih konflikata od Bosne do Moldavije ušao je u aprilu u Slavjansk s grupom ljudi naoružanih kalašnjikovima, a 5. juna izašao iz Slavjanska s kolonom tenkova.

SAUR MOGILA

Ukrajina je na pobunjenike u protekla tri meseca često slala avijaciju, a možda i više kada su se posle povlačenja pobunjenika iz Slavjanska 5. jula borbe intenzivirale u blizini Donjecka i Luganska prema kojima su Ukrajinci napredovali sa severa i juga.

Na jugu su borbe bile naročiti intenzivne oko strateški važnog brda Saur Mogila, mesta istorijskih borbi u Drugom svetskom ratu koje se nalazi tridesetak kilometara južno od mesta Grabovo u kome je pao malezijski avion. Tamo su južnim krakom ukrajinske snage od Marijupolja pored južne granice napredovale ka Lugansku. Pobunjenici su, zauzevši strateški važnu Saur Mogilu, koja kontroliše prostor u poluprečniku od 40 kilometara, presekli odstupnicu toj vojsci uz granicu držeći je u okruženju i ona je tražila vazdušnu podršku. Borbe su vođene i oko pojedinih graničnih postava i granate su padale i na rusku teritoriju.

I kad je zbog tragedije iznad Grabova nastupio šok i bilo iznuđeno primirje, nastavljena je bitka za Lugansk i Donjeck 17/18. jula – u zoni aerodroma i dublje u tkivu grada Donjecka oko železničke stanice, preko koje će 22. jula ujutru proći voz koji nosi tela poginulih kod Grabova.

RUSKI SATELITSKI SNIMCI

Suprotno od uobičajenog ćutanja tokom kriza, ruska vojska je objavila satelitske snimke koji ukazuju na ukrajinsku vojnu aktivnost i za sada neobjašnjene pojave u kritičnoj zoni.

"Avion (9M-MRD, malezijski putnički) išao je ustanovljenim koridorom, ali je

rutinski nije bilo znakova virusa. Malo je reći koliko je "Misisipi beba" ohrabrila naučnike i lekare koji su poverovali da su možda pronašli način da izleče decu rođenu sa HIV-om jednostavnim davanjem jakih antiretrovirusnih lekova neposredno posle njihovog rođenja.

A onda se u julu sve preokrenulo. Rutinskom kontrolom početkom meseca utvrđeno je da se virus vratio. Bio je to prvi udarac. Sedam dana kasnije pao je boing 777.

Među stradalima je i Joep Lange, poznati istraživač na polju AIDS-a i nekadašnji predsednik IAS-a. Lange se bavio virusom HIV-a 30 godina, bio je autor tekstova na tu temu u više od 350 novina i borio se za dostupnost terapije ljudima širom Azije i Afrike. Njegovi prijatelji kažu, bio je istinski humanitarac, a kolege da je upravo on promenio kurs epidemije.

Druga poznata žrtva je Glen Tomas, britanski medijski službenik koji je radio za Svetsku zdravstvenu organizaciju u Ženevi. Tomas je trebalo 20. jula da učestvuje u medijskom lansiranju novih pribora kojima bi se redukovala opasnost od infekcije kod intravenoznih korisnika droga. Takođe je bio poznat i kao ubedljiv govornik koji je skretao pažnju na TB/HIV koinfekciju. Ovo je vrlo značajna tema, ako se u obzir uzme činjenica da osobe inficirane HIV-om imaju 20 puta veći rizik da obole od tuberkuloze od ostalih (u 2012. godini je od ukupno 8,6 miliona novih slučajeva tuberkuloze, 1,1 milion registrovan upravo među ljudima sa HIV-om).

Uprkos žaljenju i nagađanjima o otkazivanju događaja, konferencija u Melburnu je počela na vreme – 20. jula. Umesto velikim vatrometom, kako je planirano, počela je minutom ćutanja "u znak tuge, gneva i saosećanja". Glavne teme su najnovija dostignuća u traganju za lekom i kampanja podsticanja muškog obrezivanja u Africi u cilju zaštite muškaraca od HIV-a u svetlu nedavnih istraživanja sprovedenih u Keniji, Južnoafričkoj Republici i Ugandi koja su pokazala da obrezivanje smanjuje mogućnost infekcije HIV-om za čak 60 odsto. I ovo nije jedina dobra vest koja se tiče prevencije. Pre dve nedelje Svetska zdravstvena organizacija preporučila je svim muškarcima koji imaju seksualne odnose sa osobama istog pola da uzimaju antiretrovirusne lekove, jer naučnici predviđaju da bi upotreba takvih medikamenata kod homoseksualaca mogla da uspori širenje HIV-a za 20 do 25 procenata.

"O HIV-u smo u proteklih deset godina naučili više nego o bilo kojoj drugoj bolesti za čitav vek", izjavio je Rob Mudi, profesor Univerziteta Melburn, nekadašnji službenik SZO-a i dugogodišnji australijski stručnjak za javno zdravlje. Njegov kolega profesor Majk Tul, takođe veteran na univerzitetu Barnet u Melburnu i čovek koji se na frontu protiv HIV/AIDS-a nalazi već tridesetak godina, uveren je da će prošlonedeljna tragedija uticati na sve da rade još posvećenije, ako ni zbog čega drugog onda u znak sećanja na svoje kolege. Tul to govori iz iskustva. Pre šesnaest godina on i HIV/AIDS zajednica doživeli su sličan gubitak kada je 2. septembra u rušenju Sviserovog aviona u Kanadi poginuo Džonatan Man, u tom trenutku direktor fonda SZO za globalni AIDS program. Osim Mana, Tul je u toj nesreći izgubio još četiri prijatelja, takođe istraživača u oblasti HIV/AIDS. Kako kaže, bio je ganut potezom grada Melburna da se 18. jula otkaže vatromet koji je bio planiran u čast otvaranja konferencije, ali ubrzo nakon toga usledilo je razočarenje: organizatori takmičenja u australijskoj fudbalskoj ligi, kome je u okviru kulturnog dela programa trebalo da prisustvuju i (poginuli) delegati konferencije, nisu udostojili žrtve čak ni minutom ćutanja. ¶

JASMINA LAZIĆ

zatim skrenuo ka severu i prešao levu granicu koridora za 14 km (zašto – odgovor krije 'crna kutija'). Zatim je uočen manevar radi vraćanja aviona u granice koridora, koji nije uspeo. U 17.20 zabeleženo je uočljivo padanje, a u 17.23 letelica je nestala s ruskih radara", izjavio je načelnik glavne operativne uprave ruskog Generalštaba general-pukovnik Andrej Kartopolov, komentarišući snimke i naglašavajući da je pre katastrofe na tri do pet kilometara od boinga bio primećen ukrajinski vojni avion, po pretpostavci lovac Su-25 koji može da dostigne visinu od 10 km, nosi rakete vazduh-vazduh R-60, koje mogu da unište cilj na rastojanju do 12 km i garantovano do 5 km.

"Pri padu brzinom (aviona) od 200 kilometara na čas, u 17.21 na mestu rušenja boinga pojavila se nova silueta vazdušnog objekta registrovana radiolokacionim uređajima oko 4 minuta", saopštio je Kartapolov. Boing je padao 3 minuta.

Pentagon preko portparola poručuje da ne veruje u informaciju o tome da se na nebu u blizini boinga 777 nalazio ukrajinski borbeni avion. To je saopštila oficijelna predstavnica Ejlin Lajnez. Ona je skrenula pažnju na to da je Petar Porošenko u intervjuu CNN-u izjavio da su se avioni ukrajinske vojske u momentu rušenja aviona malezijskog boinga u rejonu katastrofe nalazili na zemlji. Nije mogla da precizira da li će SAD objaviti svoje satelitske snimke o spornom događaju.

Rusko Ministarstvo odbrane je saopštilo i da je Ukrajina u zoni u kojoj je pao malezijski avion bila rasporedila 156. zenitno-raketni puk sa 27 kompleksa 'buk-M1' koji može da pogodi cilj na 30 kilometara, a da su ruski radari 17. jula registrovali aktivnost radarske stanice 'Kupol', koja pripada ukrajinskim baterijama koje poseduju raketne sisteme 'buk-M-1' u oblasti Stila, 30 kilometara južno od Donjecka, a da taj sistem omogućuje da raketu na radarom fiksirani avion može da ispali bilo koja baterija – ona na položajima u Andrejevki, osam kilometara severno od Donjecka, ili ona u mestu Grusko-Sorjanskoje, 25 kilometara istočno od Donjecka."

Satelitske i radiolokacione snimke koje je Generalštab Rusije objavio u ponedeljak 21. jula komentarisao je lično načelnik glavne operativne uprave ruskog Generalštaba general-pukovnik Andrej Kartopolov, koji je tvrdio da je 17. jula ujutru u oblasti naseljenog mesta Zaroščenskoe, 50 kilometara istočno od Donjecka i 8 kilometara južno od Šahtjorska, bila vidljiva baterija "buk" i postavio pitanje zašto se baterija nalazila u toj oblasti blizu teritorije koju kontrolišu pobunjenici, neposredno pred tragedijom. Snimci tog rejona napravljeni 18. jula, pokazali su da je baterija "buk" napustila poziciju koju je dan ranije zauzimala...

Kartopolov je predstavio i kosmičke snimke raznih mesta rasporeda ukrajinskih sredstava PVO u Donjeckoj oblasti od 14. do 18. jula na kojima se vidi da »

su baterije "buk" premeštane. Rusko ministarstvo tvrdi da je zabeležilo i pojačan intenzitet rada ukrajinskih radiolokacionih uređaja: 15. jula u rejonu pada aviona zabeležen je rad sedam radiolokacionih stanica, 16. jula osam, 17. jula devet stanica.

Zašto bi Ukrajinci to radili? Da se zaziru od ruske intervencije, to u Kijevu sami ističu, pa u to očito i čvrsto veruju, a sudeći po ispovesti bivšeg v.d. predsednika Turčinova, i "siloviki" ih svake noći plaše da Rusi sutra dolaze. Ukrajinska strana je neke od pobunjeničkih tvrdnji o oborenim avionima negirala, a za neke od pomenutih slučajeva optuživala avijaciju Ruske Federacije, što je opet Moskva sa svoje strane energično negirala...

RAKETNA SAČMA RUSKOG "BUKA"

Rusi su registrovali i da je u vreme pada boinga, to jest između 17.06 i 17.21 MSK 17. jula nad istočnom Ukrajinom preleteo i američki satelit i pozvali Amerikance, koji su tvrdili da imaju podatke o tome da je raketa ispaljena s teritorije koju kontrolišu pobunjenici, da te snimke pokažu javnosti.

Amerikanci nisu objavili svoje snimke, ali "Njujork tajms" se 21. jula, na osnovu snimka jednog krupnijeg dela boinga 777, pozivao na vojne konsultante (kompanije za analizu vojnih i vazduhoplovnih podataka IHS-Jane's) i zaključio da oštećenja, uključujući i guste rupe od šrapnela, liče na tragove koje ostavlja eksplozija bojeve glave supersonične rakete SA-11 (ruski "buk"), koja je eksplodirala blizu aviona (na 30 do 100 metara) i zasula ga šrapnelima koji više liče na sačmu lovačke nego na projektile vojničke puške.

Ako je raketa, čija je?

U mnogima od pretpostavki na ratnoj pozornici kao glavni junak pojavljuje se sistem "buk" – što na ruskom znači "bukva" – koji je uveden u naoružanje SSSR 1970. To je na kamion montiran radarski-vođen raketni sistem, po NATO klasifikaciji SA-11 Gadfli, koji ispaljuje 55 kg tešku raketu do 28 km.

Kijev optužuje Moskvu da je isporučila taj sistem pobunjenicima, što Moskva negira, i ukazuje da te sisteme poseduje ukrajinska vojska i da ih je rasporedila u zoni ratnih dejstava. Bilo je vesti o predajama pojedinih ukrajinskih jedinica, zauzimanja skladišta itd.

Mada se neko od ratnih lidera ranije hvalio da su nabavili "buk", vlasti samoproglašene Donjecke Narodne Republike su posle tragedije tvrdile da nemaju sistem "buk", da bi predsednik nepriznate DNR Aleksandar Borodaj nekoliko dana kasnije rekao da su jedan neispravan zarobljeni ukrajinski "buk" spremni da pokažu međunarodnim istražiteljima.

I Ukrajinci su o tome davali protivrečne izjave. Javni tužilac Ukrajine Vitalij Jarema izjavio je u intervjuu listu "Ukrajinska" pravda da je vojska obavestila predsednika Porošenka da teroristi nemaju raketne komplekse "buk" i S-300, odnosno da to ukrajinsko oružje nisu zaplenili, pošto je protivvazdušni puk kod Donjecka 29. juna premešten na neku drugu lokaciju.

Ukrajinci su posle objavili snimak na kome se vidi samohotka "buk" uz komentar da ona prelazi rusku granicu, ali je ruski ambasador u UN Vitalij Čurkin na sednici Saveta bezbednosti 21. jula izjavio da je taj snimak napravljen 150 kilometara od ruske granice, na teritoriji koju su držali Ukrajinci, u ulici Gorkog u Krasnoarmejsku, što pokazuje neki bilbord na video-snimku. Iz ruske vojske dolazi u tom kontekstu i pitanje: ako je ukrajinska strana znala da pobunjenici poseduju rakete visokog dometa, zašto nije zatvorila nebo i za civilne letove?

Ako su na avion ispalili raketu pobunjenici, učinili su medveđu uslugu svojoj stvari, jer su podigli stepen ogorčenosti protiv sebe na Zapadu i povećali podozrenje Moskve. Ako su nekom greškom tu raketu ispalili Ukrajinci, to bi govorilo da na ukrajinskoj strani vlada haos i da ne može da kontroliše svoju teritoriju niti svoje oružane snage

OPASNI KORIDOR

Tek posle tragedije vazdušni prostor u potpunosti je zatvoren iznad Donjecka i Luganska, a delimično su zabranjeni letovi oko Harkova...

Državna avio-služba Ukrajine je 8. jula iz bezbednosnih razloga zatvorila vazdušni prostor nad Donjeckom i Luganskom oblašću, nad kojim se sprovodi antiteroristička operacija.

Agencija "Ukraeroruh" je saopštila da je malezijski avion leteo koridorom 350, koji je bio otvoren za međunarodne letove, saglasno telegramu "NOTAM", državne avio-službe Ukrajine, zato što su bili

BORBE BEZ PREKIDA: Ukrajinska armija i proruski pobunjenici
Foto: Fonet/AP

dozvoljeni letovi na 302, to jest na visini većoj od 9600 metara. U trenutku pada avion je bio pod jurisdikcijom kontrole leta u Kijevu i uskoro je trebalo da ga preuzme ruska kontrola leta...

Ruski list "Komsomolskaja pravda" piše da je malezijski avion na toj liniji leteo ranije oko 500 km južnije uz obalu Azovskog mora, blizu Krima, a da su mu 16. i 17. jula ukrajinski dispečeri promenili plan leta i uputili ga maršrutom koja vodi severno preko Donjecka i Luganska.

Malezija erlajns pak saopštava da je međunarodna vazduhoplovna organizacija International Civil Aviation Organisation (ICIAO) još u aprilu identifikovala nebo nad Krimom kao rizično, pa let MH17 od tog perioda nije išao nad tim područjem. Severnu uobičajenu rutu MH17 bio je proglasio bezbednom ICAO Eurocontrol, koji je odgovoran za civilne letove u evropskom vazdušnom prostoru.

Iza kakofonije geopolitičkih optuživanja i neohladnoratovske retorike, u javnosti se stidljivo pojavljivalo i pitanje kako se uopšte izdaju dozvole za civilne letove iznad ratnih zona?

Malezija erlajns je, na primer, zbog uzbuđenja javnosti nakon nesreće izdala posebno saopštenje povodom informacija da je njen avion na liniji MH004 Kuala Lumpur – London 20. jula 2014 u 1.20 pm po lokalnom vremenu leteo i iznad Sirije, u skladu sa odobrenjem ICAO, pošto po obaveštenju (NOTAM) koje su dale vazduhoplovne vlasti Sirije vazdušni prostor u toj zemlji nije podvrgnut restrikcijama...

Kompanije Er Astana, Er Frans, Aeroflot, Transaero, Turkiš Erlajns i Lufthanza obustavile su letove nad zonom ratnih konflikata u Ukrajini.

Avio-kompanije Emirati i Lufthanza su posle nesreće zatražile da Međunarodno udruženje vazdušnog prevoza (IATA), koje predstavlja 200 avio-kompanija, sazove međunarodnu konferenciju da sagleda kakve su promene pravila neophodne za situacije kada putnički avioni lete iznad regiona zahvaćenih borbama.

OBORENI AVIONI, ORDENI I ZLOČIN PROTIV ČOVEČANSTVA

Bilo je rušenja civilnih aviona u zoni ratnih dejstava i ona su uvek interpretirana u skladu s trenutnim geopolitičkim podelama.

Američki ratni brod "Vinsen" (Vincennes) oborio je 3. jula 1988. iranski erbas A300B2-203 Iran era, na liniji IR655, Teheran–Dubai, (stradalo 290 putnika i članova posade), što su SAD objasnile kao nesreću pošto je posada zamenila putnički avion za iranski F-14. Predsednik SAD Ronald Regan je postupak nazvao "pravilnim odbrambenim dejstvom", komandant je dobio orden za uspešnu službu 1987. do 1989, a 26. februara 1996. SAD su se saglasile da plate Iranu kompenzaciju od 61,8 mln. dolara.

Isti Ronald Regan je nazvao "zločinom protiv čovečanstva koji nikada neće biti zaboravljen" kada je 1. septembra 1983. boing 747-230B avio-kompanije Korean erlajns skrenuo s kursa Njujork–Ankoridž–Seul, narušio granicu SSSR i bio oboren vatrom ruskog lovca Su-25, kada je svih 269 putnika i članova posade poginulo.

Retorika je slična i sada: posle obaranja malezijskog civilnog aviona, Kijev je pobunjenike na istoku nazivao isključivo teroristima, od Amerikanaca je traženo da pobunjeničke organizacije koje okupljaju oko 5000 boraca stave na listu terorista.

Premijer Jacenjuk je naglašavao "Sad je dosta!" i govorio da ovo više nije stvar Rusije i Ukrajine, nego Rusije i međunarodne zajednice. Dve zemlje inače imaju neraščišćen slučaj i u oblasti avio-nesreća: godine 2001, Ukrajinska raketa S-200 tokom vojnih vežbi oborila je ruski avion sa 78 putnika koji se srušio u Crno more. Ukrajina je priznala grešku, ali ne i pravne posledice.

Dok su Amerikanci Putinu pretili sankcijama i tražili da zapečati granicu i da dozvolili Porošenku da separatiste podavi kao mačiće, predsednik Rusije Putin je izjavio da se ova tragedija ne bi desila da nisu obnovljena neprijateljstva na jugoistoku Ukrajine i da je država na čijoj teritoriji se to desilo odgovorna za ovu užasnu tragediju. Pre nego što je ruski Generalštab izneo osvoje podatke o okolnostima nesreće, izjavljivao je da niko ne bi trebalo da prebrzo zaključuje niti da iz tragedije izvlači političku korist.

Putin je za 22. jul zakazao sastanak ruskog saveta bezbednosti s temom – zaštita granica Ruske Federacije na kome je rekao da će Rusija učiniti sve što je u njenoj moći da bi uticala na pobunjenike radi regulisanja unutrašnje političke krize u Ukrajini, ali da su ruski koraci nedovoljni i da je Zapad dužan da pozove ne samo pobunjenike nego i Kijev da prekinu vatru. Naglasio je, i u tom kontekstu, da jedan broj zemalja sa nezavisnom politikom trenutno doživljava "pučeve podsticane i finansirane spolja."

Uz umirujuću konstataciju da neposrednog ugrožavanja suvereniteta ili celovitosti Rusije nema, on je ukrajinsku krizu stavio u sledeći geopolitički kontekst: Rusija će adekvatno i srazmerno reagovati na približavanje vojne infrastrukture NATO-a ka svojim granicama...¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Poligrafska politika

Zašto je jedan ne baš najpouzdaniji električni uređaj postao tako važno sredstvo politike u Srbiji? Svi se – očito u nedostatku boljeg – sada hvataju poligrafa, u punom neznanju, ali sa zadnjim namerama

Poligrafsko ispitivanje, da krenemo odmah u suštinu stvari, tek je jedna od mnogih kriminalističkih taktika; štaviše najmanje pouzdana. Zašto je tome tako, kasnije. Kod nas, međutim – za razliku od ozbiljnih zemalja, uključujući i SAD gde je uređaj izmišljen – poligraf postaje mistična sprava čiji je sud konačan i koban. Poligrafski tehničari zbog toga su još užasnutiji od ostatka civilstva, ali ne smeju to da kažu javno i pod svojim imenom.

Prvi gromoglasni slučaj bio je kad je ono Čeda Jovanović tražio da ide na poligraf pre desetak godina (valjda), pa je onda trijumfalno mahao rezultatom za koji smo znali da će takav biti. Znala je i policija, da se ne lažemo. Onda smo imali posebno ponižavajuć slučaj sa Roćkom Milovićem, tada još uvek načelnikom Uprave kriminalističke policije, koji je tražio poligrafsko ispitivanje jer ga je Darko Šarić optužio da je podmićeni "general Papaja". Milović se tada našao u delikatnom položaju: ako ne ode na poligraf, u novinama će pisati "Papaja odbio poligraf!"; kad je prošao, novine su pisale "Papaja prošao poligraf". Kako god okrene, on ostade "Papaja", jer je već bio izvikan i tu pomoći nema, kao što smo videli, a tek ćemo videti iz ove upravo nastale afere sa onim Markonijem. Slučaj je ponižavajuć zato što jedan načelnik UKP sebe ne sme da spusti na nivo kriminalnog polusveta. Poslednji slučaj je Darko Šarić na poligrafu; tu smo barem bili pošteđeni "poverljivih" izveštaja o rezultatu.

MEDIJSKA PRESUDA

Idemo od početka. Kao prvo, u normalnim okolnostima niko nedužan ne stiže do poligrafa, pogotovo ne bi trebalo da se trsi od svoje volje. Policija se poligrafa – u principu od kojega se ovde odustaje – laća u krajnjoj nuždi, sa licima umereno ili jako malo sumnjivima, eto tako, za svaki slučaj, tek da umire savest. Lako je njima sa jako sumnjivima: tu će uobičajene kriminalističke taktike i tehnike obaviti posao i dovesti do sudu prihvatljivih dokaza, što poligrafski nalaz nije. Ali, ovde se poligrafski nalaz sve češće shvata kao dokaz; ne na sudu, nego u javnosti i u politici; valjda zato svi na tome sve više insistiraju. Poligraf je postao argument tabloidnih intriga i spletki, kao što vidimo iz tužnog primera Roćka Milovića.

Pre svega, poligrafsko ispitivanje zavisi najviše od kvaliteta pitanja koja će biti postavljena, a ta pitanja moraju da budu plod tesne saradnje kriminalista i poligrafskih tehničara. Ako u tim pripremama nije obuhvaćen ceo kontekst radnji i veza ispitivanog lica, pitanja će verovatno biti nepouzdana, pa tako i odgovori. Odabir pitanja takođe je važan: ona se mogu podesiti ovako ili onako, ako ima zadnje namere u njihovom formulisanju, a ona se ne može isključiti tek tako. Osim toga, sistem u kome se na pitanja može odgovarati samo sa "da" ili "ne" neizbežno je problematičan, jer neka pitanja zahtevaju šire odgovore od toga. U anglosaksonskom krivično-pravnom sistemu, gde se u unakrsnom ispitivanju optužbe i odbrane od svedoka uglavnom zahteva odgovor "da" ili "ne", barem postoji sudija koji proces nadzire i može da traži pojašnjenja od svedoka; kod poligrafa toga nema.

Ima tu još jedan ograničavajući momenat: ima ljudi koji sami od sebe, ili dobro obučeni (što je retkost), mogu da kroz poligrafsko ispitivanje prođu bez ikakvih rezultata: sa ravnom linijom bez obzira na pitanja. Psiholozi to tumače kao "emocionalni invaliditet", to jest nedostatak bilo kakvog osećanja za razlikovanje dobra od zla, potpunu ravnodušnost i

KOME PRIPADA TRENUTAK ISTINE: General Rodoljub Milović sa direktorom policije Miloradom Veljovićem i minstrom pravde Nikolom Selakovićem; Darko Šarić
foto: A. Anđić

odsustvo svakog saosećanja (srpski: empatije). Legenda kaže da je jedan takav postojao u grupi osumnjičenoj za atentat na Đinđića. S druge strane, postoje sovjetski i čehoslovački izvori koji tvrde da su tamošnje tajne službe (KGB i StB) eksperimentisale i postigle određene rezultate u obuci svojih obaveštajnih agenata da neutrališu poligraf, da sad ne ulazimo u detalje kako. Oba ova izuzetka nisu od značaja za našu priču.

SUMNJIVA MAGIJA TEHNOLOŠKE PRIRODE

Ovde je važnije nešto drugo: zašto se odjednom poligrafu poklanja tolika medijska i politička pažnja? Prvo objašnjenje je banalno i utoliko najverovatnije: zato što nema ničeg boljeg; intrige ne mogu da čekaju, a ovdašnja je politika intrigantska i vaćaroška. Da je policija imala ma kakvu solidnu indiciju protiv bilo Čede, bilo Roćka (o Darku Šariću i da ne govorimo), ona bi posao obavila rutinskim kriminalističkim sredstvima, bez pribegavanja sumnjivoj magiji "tehnologije"; jer poligraf je – ruku na srce – uređaj sumnjiv, mada koristan tu i tamo za stvaranje novih sumnji, čemu i služi. Ništa, međutim, ne može da zameni staru dobru kriminalistiku: između ostalog i zato što su njeni rezultati dokazi prihvatljivi na sudu.

Ta opsesija poligrafom došla je iz SAD tamo u njega veruju kao u svetinju. Odmah je nazvan "detektor laži" (*lie detector*) i pozdravljen kao vrhunski dokaz svemoći nauke. Osoblje CIA, NSA i ostalih agencija prolazi poligraf barem jednom godišnje, što nije sprečilo prvo gomilu sovjetskih špijuna, a zatim ni ove naše najnovije "zviždače", zaključno sa Snoudenom. Velike korporacije redovno propuštaju kroz poligraf svoje zaposlene, naravno uz njihov pristanak, inače sledi otkaz. Ta se praksa širi i po ovim krajevima: privatni detektivi-poligrafisti (znam ih nekoliko) sasvim lepo žive od ispitivanja zaposlenih, ali i drugih sumnjivaca za ovo i za ono, uključujući i preljube. To im je – pored digitalne špijunaže i kontrašpijunaže – postao ozbiljan izvor prihoda, a pritom i manje rizičan. Poligraf je postao i elektronsko-tabloidna senzacija kroz onu gadost "Trenutak istine"; šta ćete više?

Ono što bi trebalo da nas sve zabrine – a policiju najviše – jeste bolesna fascinacija tehnologijom u stvarima koje su ipak više nekako ljudske. Velike obaveštajne službe planetarnih razmera oslanjaju se skoro sasvim na elektroniku i prisluškivanje svega, pa se tako zatrpavaju ogromnim količinama irelevantnih gluposti (zetabajtima) koje posle uzalud prosejavaju kroz razne programe ne bi li nešto našli. Starog dobrog obaveštajnoga agenta na terenu više i nema. Dobro: treba razumeti ciljano digitalno prisluškivanje i lociranje, potvrđenu policijsku taktiku; takođe i nadzor nad društvenim mrežama na koje budale vešaju svašta. Ali, tu se počinje od nečega konkretnog. Tu tehnologija nešto znači za kriminalistiku.

Poligraf, međutim, ne može da zameni pošteni detektivski rad na terenu, ono trošenje cipela i beskonačne razgovore sa saradničkim vezama po mračnim ćoškovima, ono poređenje ovih podataka sa onima, onu – u krajnjoj liniji – običnu zdravu pamet koja je oduvek krasila uspešne kriminaliste. Rekao bi čovek da bi dva-tri dobra kriminalistička inspektora u razgovoru sa osumnjičenim, posle temeljitog rada na terenu, postigla mnogo bolji rezultat od glupe poligrafske mašine. Ali, ishod takvih razgovora ne bi bio tako zgodan za medijske spletke i intrige. ¶

MILOŠ VASIĆ

Ide Maja na čelu kolone

Čudu je ravna veština Maje Gojković da politički preživi. Hoće li joj se ponoviti šansa da još jednom u životu bude korak ispred, recimo, onih koji odluče da odu od Aleksandra Vučića? Možda i ne, ali Vučić ne mora više da se oslanja na istraživanja javnog mnjenja. Treba da se osloni na put kojim Maja ide. Po tome će znati sve o svom rejtingu

Ako bi se neki naprednjački letopisac, uz Vučićev pristanak, ipak osmelio da od zaborava otme biografije prvaka SNS-a te njima obogatio sadržaj stranačkog sajta koji je u *osetljivom istorijskom* folderu i dalje "u pripremi", poglavlje o Maji Gojković mogao bi da, romansijerski, započne ovako: Bila je avangarda radikalskog presaldumljivanja (od glagola presaldumiti se, tur. – preći na drugu stranu, promeniti mišljenje, prebaciti se, promeniti uverenje). Jer, pošteno govoreći, nije Maja Gojković krenula za Tomislavom Nikolićem i Aleksandrom Vučićem, nego su oni krenuli za njom.

Koliko će se na njenom slučaju obistiniti da "samo jednom u životu možete biti avangarda", kako jednom reče poljski kompozitor Kšištof Penderecki, drugo je pitanje. Ali, dve su stvari tu neoborive: Maja Gojković, otkako je zakoračila u politiku, ima svakodnevnu potrebu da bude korak ispred svog vremena, eto čak i kad joj posle sednice SNS-a, kao da je neko tukao po ušima, izleti ovako: "Bilo je predloga da se iduće nedelje održi i miting podrške novom Zakonu o radu, ali je Vučić bio protiv toga." I odmah zatim najavi priredbu povodom 100 dana vlade. Ko bi se opkladio da joj je šef Vučić naredio da tako uradi, ne poznaje je dovoljno.

KAKO JE ENDI RAZBIO RADIKALE

I drugo: jednom joj je uspelo to s avangardom i mladalačkom potrebom za vorholovskim "pomeranjem granica". Baš tada kada je kao novopečena gradonačelnica Novog Sada organizovala izložbu Endija Vorhola, svog pop-art idola iz mladosti, počelo je rastakanje radikala, još daleke 2004.

Valjalo bi se podsetiti da su radikali godinama važili za najjaču stranku koja nikako nije mogla da pobedi na izborima tako da sama formira vlast, a s druge strane, niko sa njima nije hteo, pa nisu mogli ni da participiraju u vlasti. Prvi put se to promenilo kada je Maja Gojković, tadašnji Šešeljev "treći čovek" (posle Nikolića i Vučića) ali "prva žena" (devedesetih je kotirana jako visoko u SRS-u), pobedila 2004. na izborima u Novom Sadu i postala gradonačelnica. Ukratko, prvi Šešeljev radikal koji se domogao vlasti. Sada se više ama baš niko i ne seća da se Gojkovićeva još u predizbornoj kampanji 2004, predstavila kao žena koja će počistiti svu nepravdu s novosadskih sokaka, obračunati se s kriminalom. I bilo bi nefer sada upirati prstom na Aleksandra Vučića, kao uhvaćenog u prepisivanju; to s borbom protiv korupcije i kriminala, opšte je mesto u kampanjama.

Kako bilo, iskusna novosadska advokatska kćer i sama ugledna advokatica nije gubila vreme ni kada je postala gradonačelnik. Nastavila je predizbornu kampanju saopštenjima, što je i danas omiljena metoda komunikacije s javnošću njenog nekadašnjeg saborca a danas šefa Vučića. Evo kako je to izgledalo: "'Maja Gojković je *za' 15 dana učinila za Novi Sad više nego prethodna vlast za osam godina*, saopštavao je njen kabinet. U saopštenju se dalje podsećalo da potpredsednica Srpske radikalne stranke *sama obavlja sve* gradonačelničke poslove samo da bi grad normalno funkcionisao, a zbog toga što Skupština Novog Sada još nije konstituisana..." (izvor Srna, 19. oktobar, 2004, kurzivi prim.n.). Svaka sličnost "novog" Aleksandra Vučića s *usamljenim pregalaštvom* spretne Novosađanke, mogla bi biti slučajna, ali je svakako upadljiva.

Imidž "pčelice Maje" bilo je lako dopuniti već prepoznatljivom građanskom decentnošću koju je gradonačelnica Novog Sada i ranije volela da "seče" neobičnim, gotovo frivolnim izjavama. Poput one *o idealnom muškarcu* koja je već ušla u medijsku legendu:

"Moj idealni muškarac je Srbin. Mudar kao Sveti Sava, nadahnut i otmen kao despot Stefan Lazarević, spreman na žrtvu za srpstvo kao Miloš Obilić, hrabar kao kapetan Gavrilović. On ostaje na braniku svog naroda makar i potpuno sam, a protiv čitavog sveta. Spoljni izgled prepoznavanja su maskirna uniforma dobrovoljca, kokarda sa dvoglavim orlom i ocilima večne vatre srpske plemenitosti." Nikada joj nije bilo mrsko da prozbori koju reč s novinarima i o svom privatnom životu, pa joj se događalo da se o njoj piše i kao o kakvoj estradnoj zvezdi s izmišljenim ili stvarnim detaljima iz privatnog života. To ju je, čini se, posebno zabavljalo.

MAJU ZA PREDSEDNIKA SRBIJE

Već posle godinu dana, kao gradonačelnica izjavljuje: "Kada dođe vreme, razmisliću da li da se ponovo kandidujem za gradonačelnika ili da idem dalje. Građani su pokazali da žele ženu za gradonačelnika, možda budu želeli i ženu za predsednika Srbije." Istovremeno je zahlađenje odnosa sa Nikolićem i Vučićem i prvenstveno utamničenim šefom radikala Šešeljem pravdala činjenicom da kao gradonačelnik ima posla preko glave. I da je kao neko ko ima punokrvno radikalsko poreklo (i otac i deda su joj bili radikali) – "drugačija", te da ne mora svakodnevno da govori da je radikalka: "Toma Nikolić se šali sa mnom pa me pita je li i meni uvedena zabrana na telefon kao Šešelju, pa se ne javljam." ("Večernje novosti", 6. oktobar 2005)

Prvo joj je izostala kandidatura za potpredsednicu partije 2007. godine da bi u martu 2008. novosadski odbor SRS-a saopštio da Maja Gojković više nije članica stranke. Posle nekoliko meseci, sledi raskol u SRS-u. U tom trenutku njeni bivši prijatelji i stranački saborci Tomislav

Svaka sličnost "novog" Aleksandra Vučića s *usamljenim pregalaštvom* spretne Novosađanke, mogla bi biti slučajna, ali je svakako upadljiva.

Nikolić i Aleksandar Vučić kidaju ogroman komad "radikalskog mesa" i prave Srpsku naprednu stranku. Kreću čaršijske priče da će im se i Gojkovićeva pridružiti. Ona međutim osniva novu stranku – Narodnu partiju. Negde je spomenula da je Vučić lično pozvao da se priključi naprednjacima, ali: "Bila bih neozbiljan političar da sam se posle isključenja iz SRS-a, ponovo vratila u jedno krilo te stranke. A moje isključenje neminovno bi moralo da dođe ponovo na dnevni red, jer nisu me se tada odrekli članovi, već kompletno rukovodstvo radikala zajedno sa Nikolićem. Moj put, počevši od 2004, kada sam postala gradonačelnik, do danas, kada sam na čelu Narodne partije, bio bi potpuno obesmišljen." ("Večernje novosti", 22. oktobar 2008). Nije se suzdržavala od kritika na račun onih koji su je se jednom "odrekli": "SNS je kao mehur od sapunice koji će pući ako ne osvoji vlast." Ali, da kritikuje naprednjake počela je tek kada je čula njihovu ponudu tj. kada je shvatila da ponovno zbližavanje s njima ne bi zadovoljilo njene političke apetite. Pa je u tom trenutku jedina mirna luka bila koalicija sa Vojislavom Koštunicom (DSS) i Velimirom Ilićem (NS).

Kada je ušla u koaliciju sa URS-om Mlađana Dinkića, otpočeo je njen "veliki povratak u srpsku politiku", kako ga je sama najavila. U stvari, koalicija sa Dinkićem bila je jedini način da njena Narodna stranka preživi i "prepliva" do *rajske obale svetog cenzusa*. Zato što je "ispod žita", »

POSLEDNJA ŠANSA
ZA MIR
PLANETA
MAJMUNA
REVOLUCIJA
OD 17. JULA U 3D-U
SAMO U BIOSKOPIMA
PLANETAMAJMUNA.MCF.RS
#PLANETAMAJMUNA
MCF

tačnije mimo Dinkićevog znanja, pregovarala sa Borisom Tadićem i DS-om o formiranju Vlade Srbije u ona smutna vremena uoči čuvenog vidovdanskog dogovora Dačića, Vučića i Dinkića pod pokroviteljstvom Tomislava Nikolića, Dinkić je isključuje iz koalicije. Međutim, ništa od toga Maju Gojković nije sprečilo da na kraju podrži Vladu Srbije koju su formirale stranke okupljene u novoformiranoj vladajućoj koaliciji SNS-SPS-URS. Nije se to međutim baš desilo preko noći, jer se posle pogrešne procene u Tadićevim demokratama i razlaza s Dinkićem, Maja Gojković našla u opoziciji. Ipak joj je trebalo nekoliko meseci, pa je tek u jesen 2012, počela "češće da se javlja" svojim nekadašnjim radikalskim sapatnicima. Ubrzo se politička čaršija naslađivala pričama o novim-starim ljubavima, "uticajna novosadska tviterašica" je prvo sve demantovala, a onda, kad više nije imala kud, priznala da Narodna partija podržava vlast sa svoja dva poslanika u Skupštini Srbije. Potom smo saznali da je Gojkovićeva "utopila" svoju političku organizaciju u SNS, iako je u naprednjake otišla samo ona, dok se Dragana Đuković odlučila za URS. Ostatak Narodne partije se rastrčao kako je ko gde stigao, u PUPS, u SPS...

PUT KOJIM MAJA IDE

Po najnovijem udomljenju novosadske političarke, ovog puta u Srpsku naprednu stranku, deo javnosti je podsetio na aferu sklapanja štetnog ugovora sa preduzećem ATP Vojvodina, što se dogodilo u vreme dok su grad vodili radikali s Majom Gojković na čelu. LSV i DS su tražili da se utvrdi odgovornost bivše gradonačelnice za štetan ugovor kojim je Novi Sad oštećen za više od tri miliona evra. U intervjuu za NIN, avgusta 2013, Maja Gojković je prokomentarisala da zbog ATP Vojvodine sigurno neće biti na udaru Vučićeve borbe protiv korupcije:

"Nisam počinila nikakvo krivično delo. Postupak je završen i šteta je nastala u periodu kada je gradonačelnik bio Igor Pavličić iz DS-a, jer nije ništa učinio da ispuni ugovor ili da ga jednostavno raskine. Ta firma je otišla u stečaj 2008. ili krajem 2009, Agencija za privatizaciju je raskinula ugovor, a šta je on četiri godine radio to je veoma interesantno pitanje. Sada je pri kraju istraga oko privatizacije te firme, koja je urađena u vreme kada sam ja bila duboko u opoziciji. I da ne zaboravimo da je postupak koji je protiv Pavličića pokrenula Verica Barać volšebno obustavljen posle 15 dana. A ja sam, što se tiče toga, mirna i zaista dobro spavam pošto živim najskromnijim mogućim životom."

A zatim je strpljivo sačekala nove vanredne parlamentarne izbore marta ove godine. Postala je predsednica Skupštine Republike Srbije. U podacima iz njene biografije, koju su još jednom objavili mediji, a koja je manje-više poznata, stoji da je rođena 1963. godine u Novom Sadu, u kojem je završila Pravni fakultet. Nasledila je očevu advokatsku kancelariju i advokaturom se bavi 24 godine. Bila je jedina žena gradonačelnik Novog Sada, od 2004. do 2008. godine, dugogodišnji poslanik (Skupština SRJ, Skupština Srbije i Crne Gore, Skupštine AP Vojvodine), ali i ministar bez portfelja u vladi Mirka Marjanovića (1998). Politikom je počela da se bavi 1990. u Narodnoj radikalnoj stranci advokata Veljka Guberine, zajedno sa Tomislavom Nikolićem. Posle lošeg rezultata na izborima uključili su se u Srpsku radikalnu stranku Vojislava Šešelja. Bila je sekretar SRS-a, pa potpredsednik Šešeljevim radikalima. Posle razlaza sa Šešeljem 2008. predvodila je Grupu građana "Maja Gojković" sa kojom je osvojila 8 odborničkih mesta u Skupštini grada Novog Sada. Potom je osnovala Narodnu stranku čiji je predsednik bila od 2008. do 2012.

Ne skrivajući ambicioznost, ona se ponaša tako kao da je u politici sve dozvoljeno, tj. ništa nije zabranjeno, ponovo karikirajući svoje vorholovske fascinacije iz mladosti, samo što je Endi Vorhol govorio o umetnosti. To pokazuju svi njeni politički savezi koje je pravila ili pokušavala da napravi (od Koštunice i Velje Ilića, preko Mlađana Dinkića do pregovora koje je pravila sa Tadićem posle izbora 2012. i konačno "dila" s A. Vučićem, pošto je neke ranije njegove ponude odbila, ponovo, razume se, iz lukrativnih razloga).

Kao predsednica Skupštine, jako dobro zna koja ju je većina na to mesto dovela (194 poslanika prozivkom) te nimalo ne skriva potrebu da demonstrira autoritet. To takođe govori u prilog tezi da Gojkovićeva razume koja je njena uloga i kojim se biračima obraća – do neke sledeće *umetničke* podele u politici. Zato ne treba da zabrinjavaju njeni ispadi kao onaj o mitingu podrške Zakonu o radu. Nedavno se, isto tako, proslavila izjavom da je "put sveobuhvatnih reformi, koje će sprovoditi nova vlada", jedini izbor za našu zemlju, nerazumljivo tvrdeći kako "tim reformama niko neće biti pogođen". Ingenioznu tezu je razradila komentarom da reforme "nisu tu da pogađaju ljude, već da ih sprovedemo da bismo 2016. godine živeli zaista mnogo bolje, kao i da sprečimo scenario da prođemo kao Grčka i neke druge zemlje".

I tako, čudu je ravna veština Maje Gojković da politički preživi. Hoće li joj se ponoviti šansa da još jednom u životu bude korak ispred, recimo, onih koji odluče da odu od Aleksandra Vučića? Možda i ne, ali Aleksandar Vučić ne mora više da se oslanja na istraživanja javnog mnjenja. Treba da se osloni na put kojim Maja ide. Po tome će znati sve o svom rejtingu. ¶

ZORA DRČELIĆ
i Dokumentacioni centar "Vreme"

"'Maja Gojković je *za' 15 dana učinila za Novi Sad više nego prethodna vlast za osam godina*, saopštavao je njen kabinet. U saopštenju se dalje podsećalo da potpredsednica Srpske radikalne stranke *sama obavlja sve* gradonačelničke poslove samo da bi grad normalno funkcionisao.

Arapi mere srpsku

Zbog nesposobnosti EPS-a da u postupku javnih nabavki obezbedi strujomere, Vlada Srbije namerava da sklopi ugovor sa kompanijom iz Ujedinjenih Arapskih Emirata

Piše: **Aleksandar Đorđević**

Pod okriljem međudržavnog sporazuma između Srbije i Ujedinjenih Arapskih Emirata u decembru 2013. godine potpisan je Memorandum o razumevanju između EPS-a i arapske firme Amplex iz Dubaija, saznaje BIRN.

Izvor iz EPS-a, koji je želeo da ostane anoniman, kaže da bi Amplex trebalo da dobije posao po principu "ključ u ruke" – da rukovodi projektom, nabavi brojila i angažuje podizvođače. Procena ovog izvora je da bi ceo posao mogao da vredi i do 500 miliona evra, a da bi Amplex imao obavezu da najveći broj brojila kupi od domaćih proizvođača. Vrednost brojila se procenjuje na sumu od 150 do 200 miliona evra.

S obzirom da je reč o poslu koji bi bio izuzet iz Zakona o javnim nabavkama, zbog prirode međudržavnog sporazuma, Amplex ne bi morao da raspiše tender, kako je to EPS do sada bio obavezan da uradi, već bi sam mogao da odluči od koga će i po kojoj ceni kupovati električna brojila.

Zahtev BIRN-a da na nam Ministarstvo rudarstva i energetike dostavi sporazum sa Amplexom je odbijen, uz objašnjenje da su se potpisnice obavezale da se neće objaviti nijedan detalj ugovaranja niti transakcije.

Ovakav rasplet događaja dolazi kao posledica dugogodišnje prakse EPS-a da favorizuje kroz tendere proizvođača brojila Meter&Control, koji je povezan sa Vojinom Lazarevićem, pokazuje istraživanje BIRN-a.

Ovo tvrde i Lazarevićevi konkurenti i izvori BIRN-a u EPS-u, a u prilog tezi ide analiza tenderske dokumentacije i internih dokumenata EPS-a, do kojih je BIRN došao.

Rukovodstvo EPS-a odbacuje ove optužbe, kriveći za nestašicu brojila same ponuđače koji ne mogu da se dogovore oko načina učešća na tržištu.

Vojin Lazarević je odbio intervju za BIRN, a Meter&Control negira u pisanom odgovoru da je favorizovan od strane EPS-a.

PROPALI TENDERI

Srbiji treba najmanje dva miliona električnih brojila da zameni stara i neprecizna do 2020. godine. Još je potrebno oko 70.000 svake godine za nove potrošače, a majske poplave su donele dodatne potrebe.

Nasuprot tome stoje prazni magacini Elektrodistribucije Srbije, koja u poslednje tri godine nije uspela da sprovede nijednu veću javnu nabavku.

Od 2011. godine, Komisija za zaštitu ponuđača osporila je najmanje deset tendera. Uvažila je žalbe proizvođača brojila, uglavnom beogradske firme Enel. Komisija je nalazila brojne propuste u proceduri, ili odbijala osnovanost hitnog postupka na koju se EPS ponekad pozivao, pokazuje tenderska dokumentacija koju je prikupio BIRN.

Tenderi su oboreni jer je EPS pokušavao da favorizuje Meter&Control, kompaniju povezanu sa Vojinom Lazarevićem, tvrdi Dragan Vasiljević, vlasnik Enela.

"Svaki tender, druga priča. Ostavlja se prostor za manipulaciju... Umesto da osnuju Komisiju koja izdaje sertifikat za brojila, pa da je cena samo kriterijum, oni to odbijaju, jer neće proći njihov voljeni ponuđač. Ne obaram ja tender, nego nadležna komisija", kaže Vasiljević za BIRN.

S druge strane, direktor EPS-a zadužen za javne nabavke Mlađen Malešević za sve probleme krivi ponuđače.

BITKA ZA BROJILA: Unosan posao

"Oni ne mogu da odgovore našim ukupnim potrebama, kolača ima više nego što je dovoljno, ali oni ne mogu da se dogovore. Ovo je situacija koja mora da se reši zaključkom Vlade, mi ne možemo da ulazimo u ratove ponuđača", kaže on.

Ovakvu ocenu odbacuje Nemanja Nenadić, programski direktor Transparetnosti Srbije.

"Potpuno je apsurdno pričati o tome. Ako je tender oboren, to znači da u njemu nešto nije bilo dobro propisano ili proces nije vođen valjano", kaže Nenadić.

Meter&Control u pisanom odgovoru na pitanja BIRN-a demantuje da su oni favorizovani na tenderima, jer, kako tvrde u tom odgovoru, poništavani su i tenderi koje su dobijali drugi proizvođači brojila.

SPECIFIKACIJA POD ZNAKOM PITANJA

Utakmica među proizvođačima zaoštrila se 2008, kada je EPS najavio da planira da zameni dva miliona zastarelih i nepreciznih brojila.

struju

foto: Milorad Drča

Firma Meter&Control, koju je osnovala Rudnap grupa Vojina Lazarevića u aprilu 2008. godine, uključila se u utakmicu sa Enelom, koji je prisutan na tržištu još od devedesetih.

Brojila koja počinje da proizvodi Meter&Control su modernija i skuplja, takozvana "pametna brojila", sa mogućnošću daljinskog očitavanja.

U aprilu 2010. godine EPS objavljuje obimnu tehničku specifikaciju, u kojoj propisuje standarde kojima u tom trenutku mogu da odgovore samo brojila Metar&Control.

U intervjuu sa direktorima tzv. Srpskog konzorcijuma, koji predvodi Enel, BIRN-u je rečeno da je specifikacija bila "naslikana kao poslednji model brojila Meter&Control".

"U tom trenutku, odgovarala je samo njima, nije odgovarala ni svetskim proizvođačima", kaže direktor fabrike Citi, Milivoje Stančić, koja je deo Srpskog konzorcijuma.

Nakon što je specifikacija usvojena, Elektrodistribucija Beograd, EDB i Elektrovojvodina Novi Sad raspisuju dve javne nabavke početkom 2011. godine za ukupno 43.000 brojila u vrednosti od 3,5 miliona evra. Ova dva tendera su ujedno i poslednji veći uspeli tenderi u Srbiji.

Dobio ih je Meter&Control. Cena brojila je bila 40 posto skuplja od postojećih na domaćem tržištu.

Pomoćnik direktora Elektrodistribucije Beograd, Branislav Vujanac, kaže: "Meter&Control je uglavnom dobijao (tada) poslove na tenderima, kojih i nije bilo mnogo. Zato što je jedino on u tom periodu imao tražene tehničke karakteristike."

Mirko Đurić, koji je predvodio stručni tim u izradi EPS-ove specifikacije, odbacuje svaku pomisao da je ovaj dokument napravljen po meri bilo kog proizvođača.

"Postupak izrade ovog dokumenta je bio apsolutno transparentan i u njemu je učestvovao stručni savet od četrdesetak ljudi, a recenzenti su bili stručnjaci sa Elektrotehničkog fakulteta u Beogradu, kao i evropski stručnjaci. Mislite da je moguće da je svima njima promakla takva stvar?", rekao je Đurić.

Nikola Gašić, koji je takođe učestvovao u pravljenju specifikacije, a tokom 2010. prešao da radi kao stručni saradnik u Rudnap grupi, kojoj je vlasnik Vojin Lazarević, kaže za BIRN:

"Ni govora da je tehnička specifikacija bilo kome prilagođena, ona je u skladu sa evropskim normama."

Na pitanje da li on vidi kao sukob interesa to što je radio na specifikaciji, a ubrzo posle toga postao konsultant jednog od ponuđača, odgovara: "Ne vidim razlog da se govori o sukobu interesa."

SPORNI INSTITUT "MIHAJLO PUPIN"

Godinu dana nakon što je EPS usvojio specifikaciju, ostali proizvođači su prilagodili svoje modele brojila zahtevima EPS-a i postali konkurentni. I pored toga tenderi nisu realizovani.

Od deset velikih javnih nabavki, najmanje u pet slučajeva Komisija je oborila tender jer je ocenu o kvalitetu strujomera u prispelim ponudama davao Institut "Mihajlo Pupin", koji nema akreditaciju za obavljanje takvog posla.

Sumnju da je postupak neregularan podstiče i činjenica da je Institut u konzorcijumu sa Rudnap grupom. BIRN je došao u posed dokumenta koji pokazuje da je uprava EPS-a svesno birala neadekvatnog kontrolora, iako je znala da to može da dovede do žalbi i osporavanja procedure.

U tom dokumentu koji je pisan u formi zaključka sa sednice direktora svih pet srpskih elektrodistribucija održanom u Kladovu, datiranom na 21. jun 2011, piše: "Predlog je da se ne pominje ko vrši preliminarni pregled, a nije sporno da to bude Institut 'Mihajlo Pupin'...".

U dokumentu upućenom generalnom direktoru EPS-a objašnjava se da "decidno pominjanje Instituta 'Mihajlo Pupin' stvara mogućnost usporavanja ovakvog rešenja i žalbi što bi dodatno odužilo postupak nabavki".

Dokument je potpisao Životije Jovanović, tada direktor Direkcije za distribuciju EPS-a, a sada zamenik generalnog direktora Aleksandra Obradovića.

Milivoje Stančić, vlasnik fabrike za proizvodnju brojila Citi, tvrdi da Institut "Mihajlo Pupin" nije kompetentan da ocenjuje brojila.

"Oni daju mišljenje kako im EPS došapne, a povezani su sa Rudnapom."

BIRN je pitao jednog od direktora Instituta, Milenka Nikolića, kako je na nezavisnost njihove procene uticala činjenica da je Institut u konzorcijumu sa Rudnap grupom.

Nikolić je bio odlučan da je njihova procena bila potpuno nezavisna. "Ni bratu ne bih gledao kroz prste. Veliki teret je to bio, ni za kakve pare", rekao je on.

OSPORENA HITNOST POSTUPKA

U najmanje dva slučaja Komisija za zaštitu ponuđača je osporila javnu nabavku po hitnom postupku, smatrajući da se kriterijum hitnosti ne može uzeti u obzir kada su brojila zastarela više od 10 godina. Nabavke po hitnom postupku se, inače, »

Osnivači i vlasnici

Rudnap grupa Vojina Lazarevića osnovala je Meter&Control 2008. godine. Prema finansijskim izveštajima Rudnap grupe 22. decembra 2011. godine Rudnap je prodao svoje učešće u Meter&Control firmi PALLANTERIE FINANCE SARL koja je registrovana u Švajcarskoj. Sada je 82,5 odsto ove firme u vlasništvu švajcarske firme.

Kiparska firma Balmeran limited je vlasnik švajcarske firme PALLANTERIE FINANCE SARL.

Direktorka Balmeran limited je Androulla Panagi, koja je istovremeno jedan od menadžera švajcarske kompanije, ali i poslovni sekretar u drugoj kiparskoj firmi, Altaria Research limited, koja je vlasnik Rudnap grupe.

Firma Balmeran limited je takođe bila akcionar u drugoj kiparskoj firmi Poligraf limited, koja je sada u vlasništvu Vojina Lazarevića i Damira Fazlića.

Iste godine kada je Meter&Control prodat, Rudnap grupa mu je dala kratkoročnu pozajmicu od oko dva miliona evra. Davanje kratkoročnih pozajmica se nastavilo sve do kraja 2013. godine, mada se iznos pozajmica znatno smanjio.

smatraju netransparentnima, jer se njima izbegava javni poziv, a ponuđačima se direktno pristupa.

U oba slučaja, EPS je dodelio posao firmi Meter&Control.

Tako je Elektrodistribucija Beograd raspisala javnu nabavku po hitnom postupku 31. decembra 2012. godine, u vrednosti 28 miliona dinara i navela razlog 500.000 zastarelih brojila, što je Komisija osporila.

Istu odluku donela je Komisija i u slučaju Elektrovojvodine, koja je pokušala po hitnom postupku u martu 2013. godine da kupi 70.000 brojila u vrednosti od oko šest miliona evra, od Meter&Control.

Upravo ovaj slučaj navodi Meter&Control u prilog tezi da su baš oni diskriminisani, jer u prvom navratu nisu bili ni pozvani da učestvuju u javnoj nabavci. Ipak su dostavili ponudu i na kraju izabrani kao najjeftiniji ponuđač, čemu je prethodila diskvalifikacija dva ponuđača, zbog neposedovanja reference.

BIRN nije bio u mogućnosti da nezavisno proveri ove navode.

NEZAVRŠEN TENDER, RAZLOZI NEPOZNATI

Nakon izbora 2012. godine na čelo EPS-a je došlo novo rukovodstvo koje je promenilo i pojednostavilo tehničku specifikaciju brojila.

Krajem te godine EPS je raspisao tender za nabavku 30.000 brojila, vrednosti od oko tri miliona evra. Godinu i po dana od raspisivanja, odluka o izboru ponuđača još nije doneta, iako u tenderskoj dokumentaciji piše da će se odluka doneti u roku od 20 dana od otvaranja ponude. Ponude su otvorene u decembru prošle godine.

Kada je raspisan tender, EPS je usvojio preko 240 primedbi, što su u konzorciju oko Enela videli kao dobru volju da se tender sprovede do kraja.

EPS je usvojio preko 240 primedbi, potvrđuje i direktor za nabavke Mlađen Malešević. U razgovoru za BIRN u maju prošle godine, Malešević je rekao da je EPS-u bilo jako bitno da se sprovede tender, kako bi došli do uvida u cene na tržištu.

Ali, kada se došlo do trenutka da se izabere ponuđač, ceo posao je stopiran.

Izvor BIRN-a koji je imao uvid u prispele ponude kaže da su svi ponuđači zadovoljavali tehničke uslove, a posao je trebalo da dobije ponuđač sa najnižom cenom. Najjeftiniju ponudu dao je Srpski konzorcijum, predvođen Enelom, sa cenom 61 evro po brojilu, dok je Meter&Control ponudio brojila za 80 evra po komadu.

EPS u pisanom odgovoru BIRN-u objašnjava da postupak još uvek traje zbog komplikovane specifikacije.

"Od postupka javne nabavke se nije odustalo, ali on još nije okončan. Tehnička specifikacija je veoma kompleksna, a sama nabavka je podeljena u pet partija, što je zahtevalo duži vremenski period u detaljnom ocenjivanju ponuda."

Meter&Control nema komentar na činjenicu da ni sedam meseci od otvaranje ponude EPS nije doneo odluku. Osvrćući se na period do otvaranje ponude, kažu da se tender odužio zbog zloupotreba ponuđača koji se ne bave proizvodnjom brojila.

"Bilo je uloženo nekoliko zahteva za zaštitu prava od strane preduzeća koja nemaju direktnu vezu sa predmetnim poslom. Svaka naredna žalba ulagana je neposredno nakon okončanja prethodne i nastavka postupka", stoji u pisanom odgovoru Meter&Control.

EPS je krajem juna po treći put produžio rok za donošenje odluke i obavestio ponuđače da je novi rok 5. septembar ove godine. Stevan Radunović, predsednik Udruženja profesionalaca u javnim nabavkama, kaže da je ova nabavka sprovedena po starom Zakonu o javnim nabavkama koji nije ograničavao naručioce u kom vremenskom periodu moraju da donesu odluku.

"Devet meseci je prilično neuobičajen rok, ali stari Zakon je i to omogućavao", rekao je Radunović za BIRN.

Novi Zakon obavezuje naručioce da u roku od dvadeset dana, ili u izuzetnim situacijama u roku od četrdeset dana, moraju da donesu odluku posle otvaranja ponuda.

NABAVKA ZA OBRENOVAC PROPALA

Iako postupak nabavke brojila iz 2012. godine još traje, zbog majskih poplava Elektrodistribucija Beograd, po nalogu EPS-a, raspisuje novi tender, ovoga puta po hitnom postupku.

Tadašnji direktor Direkcije za distribuciju EPS-a Željko Marković okupio je sve ponuđače na sastanku i sa njima postigao načelan dogovor da se međusobno raspodeli 22.000 brojila, uz najnižu zajedničku ponudu od 61 evra. O ovom sastanku za BIRN svedoče tri nezavisna izvora koji su prisustvovali sastanku.

Međutim, od dogovora se brzo odustalo. Željko Marković je premešten na drugo radno mesto, a Mlađen Malešević, kako se vidi iz njegovog pisma upućenog 28. maja direktoru EDB-a Zoranu Rajoviću, preporučuje da se kao orijentacione cene koriste ponude sa aktuelnog, nezavršenog tendera, ali bez obaveze da se ide na najnižu cenu. Cene su varirale od 61 do 100 evra, kako se vidi u pismu do kojeg je došao BIRN.

EDB po nalogu Maleševića naručuje 40.000 brojila, duplo više od potrebnog broja za Obrenovac, sa inicijalnom idejom da Obrenovac dobije 20.000, a da ostatak bude raspoređen na ostale četiri

distribucije u Srbiji. Ovakav potez je sam po sebi nezakonit, jer nije dozvoljeno da jedna kompanija u okviru EPS-a, kupuje brojila u ime druge kompanije, prema Zakonu o javnim nabavkama.

EDB po hitnom postupku odlučuje da odabere ponudu trgovca brojilima Elecom, koji je nudio brojila proizvođača EWG, Meter&Control i Sitel, vidi se u dokumentu koji je BIRN dobio od EDB.

Ova ponuda je u proseku 30 posto skuplja od najniže ponude Srpskog konzorcijuma.

BIRN je u tekstu objavljenom 10. juna 2014. godine upozorio da bi ovakav izbor mogao da košta državu milion evra više nego što je potrebno.

Predstavnici Elecoma nisu ni negirali ni potvrdili da su nudili brojila Meter&Control, dok Meter&Control tvrdi: "Preduzeće 'ELECOM' nije nam poznato, niti smo sa njim sarađivali na bilo kom poslu. Takođe, nije nam poznato ni da je ovo preduzeće negde nudilo naše proizvode."

EDB je, na kraju, odustao od ove kupovine uz objašnjenje da izabrani ponuđač nije bio sposoban da isporuči robu u ponuđenom roku, a da kupovina brojila za druge distribucije, kako je tražio EPS, nije zakonita.

Konzorcijumi

Među domaćim proizvođačima brojila izdvajaju se dva konzorcijuma – Srpski konzorcijum proizvođača brojila koji čine "Enel", "Jugotrade", "CITI" i "VF EMT" i konzorcijum u kome su "Meter & Control", "EWG", "Somborelektro" i "Sitel".

Ova dva konzorcijuma okupljaju skoro sve značajne igrače na domaćem tržištu, a u ovom sastavu su od 2012. godine.

ARAPSKO "REŠENJE"

Godinama unazad građani Srbije ne mogu sa sigurnošću da veruju računima za struju, jer skoro dva miliona brojila nije servisirano duže od 12 godina što je zakonska obaveza EPS-a kao distributera električne energije.

Novi potrošači kojima su brojila neophodna kupuju ih na tržištu sami, direktno od privatnih firmi koje imaju dozvolu EPS-a da ih ugrađuju. Ovim je EPS donekle premostio problem novih nabavki, ali nije otklonio suštinsku potrebu za zamenom starih brojila. Zorana Mihajlović, koja je u prošlom sazivu Vlade bila ministar energetike, najavila je početkom marta da će se ovaj problem rešiti u dogovoru sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima.

I direktor EPS-a Aleksandar Obradović tada je rekao da međudržavni sporazum sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima omogućava da se problem zamene brojila reši putem strateškog partnerstva.

On je u martu na Kopanik biznis forumu izjavio da "uprkos velikoj muci prilikom nabavke brojila, postoji svetlo na kraju tunela".

Svetlo ipak neće pasti na ugovor sa arapskom firmom Amplex, za čije će detalje javnost biti uskraćena. ¶

Ovaj tekst nastao je u okviru EU projekta "Jačanje medijske slobode u Srbiji", koji zajednički sprovode BIRN Srbija i CINS

Indexova notarska škola

Sve je sporno: od komisija koje je Ministarstvo pravde obrazovalo za polaganje notarskih ispita do izmene pravilnika o polaganju, koje su u neravnopravan položaj stavile one koji su ispit položili 2012. i ove godine, među kojima je i čak pet saradnika ministra Nikole Selakovića

Nikakve dileme nema da je cijeli "notarski proces" u Srbiji – zakonski riješen još 2011. godine, a prve ćemo javne bilježnike dobiti vjerojatno ove jeseni – obilježen kriminalnom "aferom Index". U prvoj je komisiji za notarske ispite, naime, bio profesor Oliver Antić, i sam najprije optužen, da bi se volšebno cijela ta priča prenijela pred beogradsko tužilaštvo, koje je od svega odustalo. Zašto, nikada nismo saznali. U ovoj posljednjoj komisiji također je osoba čiji je bračni partner, naime, optužen u aferi, ali ta je osoba član komisije koja ocjenjuje buduće notare i visoki dužnosnik u Ministarstvu pravde Srbije.

I nikome ništa.

NOTARI, JEDAN POČETAK, DRUGI NASTAVAK

U junu ove godine Ministarstvo pravde je raspisalo konkurs za imenovanje prvih sto javnih bilježnika. Od toga, kako je najavljeno, a izdvajamo primjer Beograda, u tih prvih sto u Beogradu će biti: na Vračaru jedan, na Voždovcu dva, na Zvezdari dva, u Zemunu dva, u Novom Beogradu četiri, na Palilulu tri, u Rakovici dva, na Savskom vencu jedan, toliko – jedan – i u Starom gradu, na Čukarici dva. Usporedbe radi: u "Službenom glasniku" s kraja 2012. za Vračar se predviđalo njih troje, za Zvezdaru šest, za Zemun sedam, isto koliko i za Palilulu...

Kako smo čuli od ministra pravde Nikole Selakovića, dosad je – od 2012. godine, kad su počeli ispiti za notare – taj ispit položilo 178 kandidata. O tome tko će biti izabran, od strane komisije i samog ministra, presuđivat će ocjene koje su kandidati dobili što na pismenom, što na usmenom ispitu.

U tome i jest kvaka!

Od početka ispita za notare nije se promijenila samo komisija, već i uvjeti polaganja, kao i kriteriji – jedina je "indexovski" zajednički nazivnik (imenitelj) u svemu tome, s time da ta ocjena nipošto nije u funkciji diskreditacije drugih i nepovezanih članova s tom sramnom kragujevačkom aferom.

"Od 'na sva zvona' obećanja da će za notare ili javne beležnike, kako su nazvani po novom Zakonu, biti birani najbolji pravnici izgleda da će ostati samo prazna priča i da će ova mesta biti popunjena po političkoj, prijateljskoj ili nekoj sličnoj liniji, dok će oni koji su stvarno najbolji ostati 'ispod crte'", kaže naš sugovornik (ime, funkcija i ostali podaci poznati redakciji), koji je – razumljivo – htio ostati anoniman. Sjeća se svog polaganja ispita: nakon što je, kao i mnogi drugi, na Pravnom fakultetu u Beogradu završio specijalističke studije javnog bilježništva (plaćene oko sto hiljada dinara), nakon što je objavljeno da to neće imati nikakvog utjecaja na notarski ispit usprkos tome što su neki profesori bili fakultetski predavači i potom notarski ispitivači, upozoren je da će kandidati na notarskom ispitu "proći i sito i rešeto". Ispunilo se upozorenje: u tom roku, 2012. godine, od 360 kandidata koji su izašli na ispit, pismeni ispit je položilo njih 41, a usmeni njih 30. Pritom, ocjene koje su dobili bile su samo šestice i sedmice, kaže, "valjda smatrajući da treba da budu srećni što su ispit uopšte i položili".

Dodaje, od 2013. godine se situacija "naglo mijenja": počinje se razvijati strategija za izbor "notara po ukusu" Ministarstva pravde, pa se mijenja sastav komisije, kao i pravilnik istog Ministarstva o polaganju ispita, na osnovu kojega raste i broj onih koji su položili i visokih ocjena.

PODACI, ISTINE I LAŽI

Na samom sajtu Ministarstva, koji prati polaganje notarskog ispita od aprila 2013. godine (ranijih podataka nema), na primjer, stoji da je u tom roku pismeni položilo 22 kandidata, usmeni 15, u junu je njih 19 položilo pismeni, usmeni 11, u decembru 10 pismeni, a osam usmeni. Slijedi 2014. godina: u februaru je deset kandidata prošlo pismeni, od njih sedam usmeni, u martu je od njih 16 koji su položili pismeni, 13 položilo usmeni, u aprilu je od njih 15 usmeni prošlo 13. U maju je nešto čudnovatija situacija: od 12 njih koji su položili pismeni, najednom imamo 18 koji su položili i usmeni, a u junu – zasad posljednjem održanom ispitnom roku – ne znamo koliko ih je prošlo pismeni, ali su usmeni – time i kompletan notarski ispit – položili njih 13-oro. S time da, po podacima sa sajta Ministarstva, ne znamo ni za jedan ispitni rok koliko je kandidata uopće pristupilo ispitu, a bez toga se teško mogu napraviti jasne uporedbe, iako i ovo navedeno ide u prilog našeg neimenovanog sugovornika.

Podaci Ministarstva pravde, pak, tvrde da se prolaznost na ispitu 2014. godine nije znatno izmijenila u odnosu na 2012. godinu. U svom odgovoru "Blicu", koji je prvi nedavno pokrenuo tu temu, oni kažu: "U 2012. godini u tri ispitna roka ispit je ukupno položilo 55 kandidata. U 2013. godini u pet ispitnih rokova ispit je ukupno položilo 77 kandidata. U 2014. godini u pet ispitnih rokova javnobeležnički ispit je ukupno položilo 66 kandidata. Na osnovu navedenog, može se zaključiti da se prolaznost na ispitu nije znatno izmenila u odnosu na 2012. godinu", kažu, tvrdeći da nije bilo promjene kriterija za polaganje ispita u 2014. godine, te da je jedina izmjena cijena ispita, koja je sa 60.000 smanjena na 39.000 dinara.

Sama vlast se demantirala, pa je tako Ljiljana Blagojević, pomoćnica ministra pravde, u septembru prošle godine za "Politiku" otklonila "govorkanja" o namještenim ispitima, rekavši: "Niko u sadašnjem sastavu Ministarstva pravde i državne uprave nije imao uvid u ova dešavanja. Ono što je u početku napravljeno od javnobeležničkog ispita uveliko je urušilo poverenje i interesovanje kandidata. Ispitna pitanja imala su preterani akademski nivo u odnosu na potrebu da kroz njih kandidati pokažu praktične veštine. Advokat koji polaže ovaj ispit nije teoretičar, već stručan praktičar, što treba da ima budući notar. Stoga moram reći da su se stvari promenile. Ispit je sada više prilagođen suštini posla budućih notara. Za početak, produžili smo vreme polaganja sa tri na četiri sata."

NOVI MINISTAR PRAVDE, STARI MANIRI: Nikola Selaković
foto: Alex

Dobro, tri i četiri sata nisu isto: naš razumljivo anonimni sugovornik kaže da se na tom obimnom pismenom ispitu tri i četiri sata za rješavanje testa razlikuju baš mnogo. No, nije samo to izmjena, jer je Ministarstvo pravde donijelo izmjene i dopune prethodnog zakonskog teksta o notarskom ispitu, unazadivši u bitnoj mjeri ono što je isto Ministarstvo za vakta Snežane Malović donijelo.

PRAVILNIK I PRAVILNIK

Evo najznačajnijih. Prethodni Pravilnik je propisivao da komisija ima šest članova, a jednog kandidata proveravaju tri člana komisije, po rasporedu koji za svaki ispitni rok utvrdi predsjednik Komisije, te članove Komisije imenuje ministar pravosuđa na period od tri godine, sa mogućnošću ponovnog imenovanja.

Izmjenama se ispitna komisija sastoji od pet članova, od kojih je jedan predsjednik, imenuje ih ministar, koji može obrazovati više komisija.

Prethodni pravilnik je propisivao da pismeni dio ispita ocjenjuju, nezavisno jedan od drugog članovi komisije, ocjenama od deset do pet na pismenom ispitu. Konačna ocjena za pismeni dio ispita za svakog kandidata se utvrđuje kao prosek ocjena koje je dao *svaki* član komisije, izražen sa dvije decimale. I sad: kandidatu koji je od *najmanje jednog člana* komisije dobio ocjenu nižu od šest, nije položio pismeni dio ispita, se ne utvrđuje prosječna ocjena. Pao je, naime. E sad, *najmanje jedan član* iz tog člana Pravilnika zamjenjuje se riječima *većine članova*. Ranije, dakle, od šest je jedan bio dovoljan da netko padne ispit, sada imamo njih pet koji odlukom – umjesto tog *najmanje jednog* – *većinom* odlučuju o uspjehu nekoga tko polaže notarski ispit. Glasanje umjesto jasno naznačenih pravila, ili...?

Ima još. Stari Pravilnik kaže da "svaki ispitni predmet na usmenom delu ispita kandidat polaže pred dva od tri člana Komisije koje je za kandidata predsednik Komisije odredio pre pristupanja pismenom delu ispita (potkomisija), tako da svaki predmet polaže pred različitom potkomisijom", a novi da "svaki ispitni predmet na usmenom delu ispita kandidat polaže pred svim članovima Komisije". Nema, dakle, više nikakvih potkomisija, ima samo glasanje...

I još starog Pravilnika: "Kandidat čija je prosečna ocena niža od šest ili koji je od najmanje jednog člana Komisije dobio ocenu nižu od šest, nije položio usmeni deo ispita." Potom i novog, opet "glasačkog" Pravilnika, novi i izmijenjeni propis kaže: "Kandidat koji je od većine članova Komisije iz jednog predmeta dobio ocenu nižu od šest, nije položio usmeni deo ispita."

Na prvim rokovima, bilo je dovoljno da jedan ispitivač nije dao ocjenu višu od šest, od aprila 2013. godine, s novim Pravilnikom, stvar se rješava glasanjem. S time da će, kako kaže naš sugovornik, bostan obrati oni koji su ispit polagali u prvim rokovima, na kojima su zaista dobijali vrlo stroge ocjene; sam ministar Selaković kaže u nedavnom intervjuu "Blicu" da uvjerljiva većina kandidata koji su od 2012. godine dosad položili ispit za javne bilježnike nemaju visoku prosječnu ocjenu. "Na primer, niko od 198 kandidata koji su položili ispit nema desetku. Ocenu devet imaju četiri osobe, ocenu osam petnaestak, a ostalo su šestice i sedmice", kaže on.

BEZOBRAZLUK, JAVNI

Kako god, činjenica koju se ne može zaobići jest i to da je iz njegovog Ministarstva čak pet osoba položilo taj ispit ove godine, da je – rijetko izazvan, kao i njegovi stranački kolege, medijskim napisima – izjavio da je jednu od njih koja se namjerila kandidirati na budućem konkursu za notare zamolio da odustane od toga.

Ta stvar, kao i činjenica da je priličan dio onih koji su iz javnih službi ove godine položilo notarski ispit, mora zabrinuti. Istina je da niti u drugim zemljama okruženja notari nisu bili imenovani bez pečata politike, ali barem su imali iste kriterije polažući notarski ispit, i nikome, kao naše Ministarstvo pravde, na upit ("Blicu") nije odgovorilo bezobrazlukom na razumno pitanje koje se tiče građana koji u toj državi žive: "Javne beležnike neće imenovati novinari, već će to biti učinjeno po jasnim i transparentnim kriterijumima, koje propisuje zakon."

Koji zakon i koji pravilnik? Naš sugovornik kaže da smo sad došli u situaciju da za 30 mjesta u Beogradu, koliko je raspisano nedavnim konkursom, ima najmanje tri puta više kandidata, a isključivi će kriterij biti prosjek ocjena na notarskom ispitu. "Da li je to bio način da se ispune obećanja ministra pravde o najboljim pravnicima? Formalno da, jer su ti kandidati oni sa najboljim ocenama. Ali, da li iko postavlja pitanje kada su položili, po kojim kriterijumima, na koji način, gde su ranije radili, a što bi sve, po slovu zakona, trebalo da se ima u vidu prilikom izbora?", pita naš sugovornik i dodaje da će isti ljudi koji su u komisiji za polaganje ispita i u komisiji koji će birati buduće notare, a sve se radi pod okriljem Ministarstva pravde.

Nema druge no zaključiti paralelom Malović–Selaković: gdje ja stadoh, ti produži. U kaosu, nepravdama, bezakonju, pravnoj nesigurnosti i odsustvu vladavine prava.¶

TATJANA TAGIROV

Zbog čega se rat

Za Vladimira Iljiča Lenjina krvoproliće započeto 28. jula 1914. bilo je u dotadašnjoj istoriji najveći imperijalistički obračun oko preraspodele kolonija zarad pljačke i kao takav – apsolutno neprihvatljiv i nepravedan. Međutim, svako pravilo ima izuzetak. Ovde je to slučaj Srbije i Crne Gore; za ove dve države Lenjin je smatrao da vode pravedan, odbrambeni i oslobodilački rat. I bio je u pravu

Dok je 28. jula 1914. sjedio za kafanskim stolom u Nišu, Nikola Baja Pašić je saznao da je Austrougarska objavila rat Srbiji. Kafana se zvala "Evropa". Četiri i po godine kasnije, od te Evrope, znane predsjedniku vlade Kraljevine Srbije, neće ostati ni crno pod noktom. Car Nikolaj II završiće u podrumu u Jekaterinburgu ispred boljševičkog streljačkog stroja zajedno sa caricom, sinom i četiri kćerke; kajzer Vilhelm II pobjeći će od pobunjenih mornara u Holandiju gdje će u Dormu kao hobi otkriti cijepanje drva; ćesar Karlo, nakon što je na prestolju proveo svega dvije godine, jedva će se dokopati Portugala. Njihova carstva srušiće se poput kula od karata: Rusija, makar nominalno, postaće zemlja radnika i seljaka, Njemačka – republika u permanentnoj političkoj krizi, a Austrougarske jednostavno više neće biti na mapi; od devet novih država u Evropi, četiri će nastati na njenoj teritoriji. U Francuskoj i Velikoj Britaniji neće biti većih promjena, ali više ni snage za globalnu "veliku igru" – na folirantski i operetski način u nju će se bezuspješno pokušati ubaciti Italija...

Sam Baja Pašić, četiri i po godine nakon što mu je prisjeo ručak u "Evropi", postaće premijer prve države ujedinjenih Južnih Slavena, nezavisne i bez velesile na granicama sposobne da joj kroji

tovalo 1914.

budućnost. Da li je postojao majčin sin koji je ovo mogao zamisliti u trenutku kada je Austrougarska agresijom na Srbiju započela Prvi svjetski rat?

STARA DOBRA VREMENA

"Ne iznenađuje to što je katastrofu svjetskih razmjera konačno izazvala kriza (Sarajevski atentat – op. aut.) koja je bila mnogo jednostavnija od mnogih što su do tada prevaziđene, već što se na njeno izbijanje toliko dugo čekalo", piše bivši američki državni sekretar Henri Kisindžer u svojoj knjizi *Diplomacija*.

Brojke objašnjavaju: udio vojnih rashoda u društvenom bruto proizvodu skočio je između 1889. i 1913. u Rusiji sa 3,5 na 4,4 posto, u Austrougarskoj sa 6,5 na 7,6 posto, u Velikoj Britaniji sa 2,1 na 2,8 posto, u Njemačkoj sa 2,6 na 2,7 posto i u Francuskoj sa 2,8 na 3,9 posto (Sava Živanov, *Pad Ruskog carstva*).

Heroj 1914.

Vreme film, video produkcija nedeljnika Vreme u završnoj je fazi snimanja dugometražnog dokumentarnog filma „Heroj 1914.". Autor je Filip Švarm, reditelj Nikola Lukić, direktor fotografije Igor Šunter, montažer Miodrag Cvjetković, dizajner zvuka Aleksandar Jaćić, a ulogu srpskog vojnika igra Mirko Rudić. Dokumentarni film „Heroj 1914" je pod pokroviteljstvom i sufinansiran od Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, a realizuje se i uz podršku Ministarstva odbrane i Skupštine grada Beograda. Emitovanje je predviđeno za jesen 2014. na Radio-televiziji Srbije u okviru obeležavanja stogodišnjice početka Prvog svetskog rata.

Fotografije Damira Nidžoskog koje prate tekst nastale su tokom proletnjeg dela snimanja „Heroja 1914" u selu Pranjani.

Što je osnova ovog ubrzanog naoružavanja evropskih naroda i podijeljenih na dva vojnopolitička bloka – Antantu i Centralne sile? Zašto je u krizama poput austrougarske aneksije Bosne i Hercegovine 1908. ili francusko-njemačke zategnutosti oko Agadira 1911. falila dlaka pa da prerastu u svjetski sukob? I to u zlatnom dobu *belle epoque* u kome mnogi vide Austrougarsku sa svim svojim narodima kao neku vrstu preteče Evropske unije, industrijsku revoluciju i vladavinu prava Velike Britanije za uzor planiranja nacionalnog razvoja na duge staze, a intelektualni život i kulturu Francuske zajedno sa dostignućima Njemačke u nauci, ekonomiji i organizaciji – za temelje trajnog progresa?

"Zamislite da jedan robovlasnik koji ima sto robova ratuje sa drugim robovlasnikom koji ima dvije stotine robova oko 'pravednije' podjele robova", piše Vladimir Iljič Uljanov Lenjin u svojoj brošuri *Socijalizam i rat*. Drugim riječima: temelji čitave te Evrope sa svim njenim neospornim dostignućima na raznim poljima stajali su na sistematskoj pljački kolonija, perifernih područja oko velikih sila i, u tom kontekstu, na bjesomučnom ratu za sva tržišta i sirovinske baze. A kako svi ti resursi nisu neograničeni, borba za »

SA SNIMANJA "HEROJA 1914": Mirko Rudić kao srpski vojnik
Foto: Damir Nidžoski

i oko njih morala je prije ili kasnije dovesti do oružanog obračuna i krvoprolića. I to je otprilike to o uzrocima Prvog svjetskog rata.

IMA I JOŠ NEŠTO.

Evropa – Austrougarska, Rusija i dobar dio Njemačke, prije svega – bila je carstvo veleposjeda. Samo zahvaljujući dirinčenju odrpanih i bijednih bezemljaša, svi oni grofovi, baruni i junkeri u frakovima i atilama izvezenim zlatom, bez kraja i konca lovili su krupnu i sitnu divljač, gubili milione na ruletu, pili šampanjac iz cipela glumica i pjevačica, đuskali po balovima, izučavali povijest umjetnosti i – upravljali državama... Da bi održali takav životni stil, odnosno izbjegli svođenje računa zbog svog parazitizma, iz godine u godinu su zveckanjem oružja podizali tenzije predstavljajući se kao zaštitnici nacionalnih prava i ponosa, patriotizma, vjere, moralnih vrednosti. Neobjašnjivo je zbog čega, ali vjerovali su im. Pogotovo inteligencija iz srednje klase uhljebljena u sve složenijim državnim mehanizama u čijem je funkcioniranju cjelokupna aristokracija sa svim svojim carevima i kraljevima predstavljala čist višak.

U ovakav poredak savršeno se uklopio i krupni biznis. Ekstraprofiti nisu rasli samo zahvaljujući topovnjačama i ispred obala Afrike, Azije i Južne Amerike, kolonijalnim vojskama i paravojskama u srcima "obojenih" kontinenata, stalnim diktatima malim državama u bližem ili daljem susjedstvu... Mlatila se masna lova i na mizernim nadnicama u tvornicama, rudnicima, brodogradilištima, na vlažnim straćarama gdje odjekuje tuberkulozni kašalj, odsustvu socijalne i zdravstvene zaštite i da se ne nabraja dalje – tko je prošao neoliberalnu tranziciju, zna o čemu se radi. Negdje je bilo bolje, negdje gore, svako izvojevano radničko pravo plaćeno je životima, ali svi ti metalci, rudari i bravari oduševljeno su – na veliko Lenjinovo iznenađenje – u augustu 1914. krenuli u rat. Radno mjesto je radno mjesto; ako gazde izgube tržišta, ako se roba ne bude mogla valjati u Kini, Indiji, centralnoj Aziji, ako se izgubi kontrola nad sirovinama – gdje će se čovjek tada zaposliti i od čega će se onda živjeti? A da se i ne govori o onom osjećaju da topovski plotuni sa sve raspaljenim nacionalizmom i vojničkim bratstvom pružaju priliku da se stajanje za montažnom trakom ili za strugom zamijene sa onom nedokučivom ali tako romantičnom prilikom za novi početak i uspon na društvenoj ljestvici. Kada se svemu ovome doda sveprisutni evropski rasizam na bazi tehnološke superiornosti i osvojenih civilizacijskih tekovina poput vakcina i električne struje, jasno je zbog čega su se vrata pakla širom otvorila.

NAŠ SLUČAJ

Lenjin nije imao dilemu da je Prvi svjetski rat imperijalistički obračun za novu preraspodjelu kolonija i, kao takav, prema marksističkom učenju – nepravedan. Međutim, svako pravilo ima izuzetak. Ovdje je to slučaj Srbije i Crne Gore; za ove dvije države Lenjin je smatrao da vode pravedan, obrambeni i oslobodilački rat.

BIO JE U PRAVU.

Postepenom, ali upornom i neumornom borbom, Srbija i Crna Gora su se od početka devetnaestog stoljeća do Berlinskog kongresa 1878. izvukle iz vazalskog odnosa prema Turskoj. Odmah su, po zakonu vojne, političke i ekonomske sile, ušle u gravitaciono polje Austrougarske. Taj polukolonijalni, rubni položaj na granici sa centralnoevropskom velesilom okončan je 1903. Majskim prevratom u Beogradu; bez tog zaokreta u unutrašnjoj i vanjskoj politici Srbija se naprosto više nije mogla razvijati. Veći izazov teško da se mogao uputiti Beču.

Za razliku od Austrougarske i njene aristokracije, oficirske kaste, ničim ograničenih financijskih i industrijskih krugova, njemačke i mađarske dominacije nad svim ostalim nacijama dvojne monarhije, Srbija je bila homogena država slobodnog seljaštva. Daleko je od istine – kako se danas zna predstavljati – da su se Srbi tada slagali i da je zemljom tekao med i mlijeko.

Korupcija i nepotizam konstantno su dominirali političkim životom, oficiri iz Majskog prevrata činili su jedan od vanustavnih centara moći, a vječne intrige prestolonasljednika Aleksandra Karađorđevića i Nikole Pašića oko vlasti predstavljale su trajni izvor nestabilnosti. Pored toga, više od osamdeset posto populacije živjelo je na selu, prehranjujući se na prosječnom posjedu od oko pet hektara zemlje i kupujući samo najnužnije poput soli i šibica, industrija se nalazila u povojima, u pojedinim dijelovima države sedam od deset ljudi su bili nepismeni... Ipak, u Srbiji je vladalo gotovo opće pravo glasa (važilo je samo za muškarce): cenzus je iznosio svega petnaest dinara godišnjeg poreza što je odgovaralo cijeni jedne svinje ili dva džaka brašna. U Hrvatskoj kao dijelu Austrougarske – na drugoj strani – svega jedanaest posto populacije moglo je da glasa, a u Bosni i Hercegovini još manje.

Vertikalna društvena prohodnost u Srbiji bila je za ono vrijeme ogromna: uz nešto para i malo sreće, seljački sinovi su sticali obrazovanje i potom činovničke, ministarske ili vojne karijere – od četvorice srpskih vojvoda iz Prvog svjetskog rata, trojica su sa sela. Također, uspjeh u trgovini ili rudimentarnoj industriji bio je prije svega ograničen stupnjem vlastite sposobnosti i visinom raspoloživog početnog kapitala, nipošto društvenom ili klasnom pripadnošću. Teško je iz današnje perspektive govoriti o građanskim slobodama u Srbiji pred Prvi svjetski rat, ali stoji činjenica da se na sve strane psovala vlast, da su oficiri znali izazivati urednike na dvoboj "zbog jezičine", da se u stranačkim borbama nije prezalo od pominjanja i familije i svetaca ma o kome da je riječ... Ako je i cijena ovog seljačkog egalitarizma u kome nije bilo klasične klasne dominacije plaćena očuvanjem patrijarhalnog načina života i s time skopčanom relativnom zaostalošću, na drugoj strani se nalazio polet obilježen sviješću da se budućnost i sve njene mogućnosti drže u sopstvenim rukama. Kao što srpski seljak nije prihvatao da itko u zemlji ima veća prava od njega, tako nije pristajao ni da Srbija vegetira kao podređena polukolonija moćne imperije na svojim granicama.

Sve ovo je i te kako moralo da se osjeti i osjetilo se. Dovijajući se i manevrišući na sve strane, sklapajući savezništvo sa Francuskom i prije svega – s Rusijom, Srbija je uz ekonomsku stekla i političku samostalnost u Carinskom ratu (1906–1911) sa Austrougarskom. Uspjeh je teško precijeniti: svrstavajući se uz jedan vojnopolitički blok daleko od svojih granica, Pašiću i Aleksandru pošlo je za rukom da izvuku zemlju od neposrednog domašaja onog drugog. Iz ovog iskoraka nužno je slijedio drugi. Na opće evropsko iznenađenje, Srbija, Crna Gora, Bugarska i Grčka formirale su savez i 1912. u Prvom balkanskom ratu izbacile Tursku sa poluotoka. Ključni problem ovog, bez ikakve sumnje oslobodilačkog pohoda, izbio je na svjetlo dana već sljedeće, 1913. godine: dojučerašnji saveznici Bugarska i Srbija dohvatile su se za gušu oko podjele plijena; rušeći jednu imperiju, obje ove države nisu nalazile za shodno da sa područja odakle su protjerale Tursku utvrde volju tamošnjeg naroda u što, svakako, spada i pravo na samoopredjeljenje.

POČETAK KRAJA

Ovdje, ipak, postoji jedna olakšavajuća okolnost. Gotovo svi tadašnji – u pozitivnom smislu riječi – nacionalni politički i kulturni prvaci u južnoslavenskim zemljama smatrali su da je najvažniji cilj oslobađanje od tuđinske, imperijalne vlasti; vjerovali su da samo udruženi južnoslavenski narodi mogu da održe svoju nezavisnost i samostalnost; bili su i ubijeđeni da ih toliko mnogo toga spaja, a toliko malo dijeli da su se jedva bavili formama budućeg ujedinjenja i svim njegovim posljedicama. U tom kontekstu, Srbija je djelovala kao primjer i oslonac.

Beč je savršeno prepoznao ovaj trend. Češka, Slovačka, Slovenija, Bosna i Hercegovina postajale su sve nemirnije i sve glasnije u isticanju svojih nacionalnih prava. Nije glatko išlo ni sa Mađarskom; Budimpešta je svakog dana širila listu svojih zahtjeva. Iz te perspektive, postojanje Srbije – pogotovo nakon Carinskog i balkanskih ratova – postalo je za Austrougarsku neodrživo. Jer, Beč jednostavno nije imao nikakav suvisao odgovor na dva jednostavna pitanja: prvo – zašto se Hrvati, Srbi, Slovenci, Bošnjaci, Česi, Slovaci i ostali silom drže unutar monarhije kada primjer Srbije pokazuje da su sloboda, samostalnost i nezavisnost mogući i dostižni; i drugo – zašto svi ovi, toliko srodni i bliski južnoslavenski narodi ne bi mogli da žive zajedno u okviru vlastite državne zajednice umjesto one pod njemačkom ili mađarskom dominacijom?

Nije zato iznenađenje što je Baja Pašić – da se parafrazira Kisindžer – primio objavu rata 28. jula 1914. u "Evropi"; čudo ogromno je što nije stigla ranije.

Vrhovna komanda Srpske vojske sa nevjericom će saznati da glavni austrougarski napad ide iz Bosne, preko Drine i teškog terena, a ne "prirodnim pravcem", dolinom Morave. Razlog je jednostavan: plan je napravio general Oskar Poćorek u vrijeme aneksije Bosne i Hercegovine vjerujući da na taj način sprečava tamošnji ustanak u slučaju rata sa Srbijom. A koliko je Austrougarska sa svojih pedeset i pet miliona stanovnika vidjela slom male balkanske države sa četiri i po miliona ljudi kao svoj ključni zadatak, svjedoči i činjenica da je na Drini angažirala dvije armije (u vrijeme Cerske bitke i treću »

iz Srema), iako je elementarna vojna logika nalagala da tu ostane u defanzivi i da veći dio ovih divizija pošalje u Galiciju, protiv Rusije...

Mada reklamirana kao "ljetnja vojna šetnja do Niša", agresija na Srbiju u samom je startu krenula naopako. Sa prednošću ratnog iskustva iz balkanskih ratova, srpski vojnik – a njih devet od deset bili su seljaci – imao je ogroman motiv da brani toliko teško stečenu slobodu, samostalnost i svoj način života; ta njihova odlučnost da se odupru po svaku cijenu opredijelila je rat mnogo više nego umješnost oficira i generala. A oni su bili sve samo ne nedorasli ili nesposobni.

Marširali su zato srpski vojnici 1914. u poderanim cokulama i opancima; nedostajalo im je i oružja i municije; odrpani i vašljivi smrzavali su se i kisnuli po rovovima na Drini; gladovali su, zaticali porodice u zbjegovima, sahranjivali djecu po jarcima; ginuli su u borbama, umirali od tifusa i dizenterije u blatu... Ponekad je u pojedinim jedinicama bilo panike, dezerterstva, maroderstva i otvorene pobune, ali u cjelini uzeto, nikad nisu poklekli niti odustali: u prvih šest mjeseci rata – na Ceru i na Kolubari – razbili su austrougarsku vojsku do te mjere da ona samostalno više nije mogla pokrenuti ofanzivu na Srbiju. Koliko su ti obični vojnici, seljaci, sebe doživljavali kao slobodne ljude svjedoči i američki novinar, potonji Lenjinov istomišljenik, Džon Rid. On je početkom 1915. zabilježio da se u Srbiji na svakom mjestu raspravlja slobodno o politici, da je vozar taljiga jednog svog vola zvao Radomir po načelniku Vrhovne komande, a drugog Pera po kralju, i da nitko s kim je razgovarao ne sumnja da ratuje za pravednu stvar i da će na kraju pobijediti. Jednostavno, rat za preraspodjelu kolonija i globalnu nadmoć nije bio stvar srpskih seljaka – sve što su mogli oni su uradili da Srbija ne postane kolonija.

Iz stogodišnje perspektive, aktualno je pitanje da li je Srbija trebala podnijeti tolike žrtve – i austrougarske zločine u Mačvi i pomor od tifusa i povlačenje preko Albanije i Crne Gore do Krfa i Solunskog fronta, sve u svemu, više od milion mrtvih tokom Prvog svjetskog rata? Da li je možda mudrije bilo leći pod rudu, prihvatiti zahtjev moćnika i kao mantru zapjevati da pokornu glavu sablja ne siječe? Problem sa ovim pitanjem je što pretpostavlja mogućnost izbora, a njega nije bilo ni 1914, a ni kasnije. Kao što su sve zaraćene strane vjerovale da će pobijediti do Božića, tako su i srpski vojnici ratovali i ginuli sa uvjerenjem da je Cerska, Kolubarska ili svaka sljedeća bitka mogla biti ona posljednja u kojoj će konačno obraniti sve ono do čega im je toliko stalo. Nikad se zaista nisu osjetili poraženima, pa ni u snježnim vrletima Albanije, a zbog svega što su do tada prošli, morali su osjećati obavezu da nastave dalje. U suprotnom, ništa ne bi vrijedilo i sve te žrtve bile bi pale uzalud.

Bogate, sretne i uspješne zemlje pod tuđinskom vlašću ne postoje. Kome nije jasno zbog čega, neka se zapita zašto su vođeni Američki i svaki drugi rat za nezavisnost. Cijena slobode nije bez razloga toliko skupa. ¶

FILIP ŠVARM

TEOFIL PANČIĆ

Inkubator korisnih štetočina

U utorak, 22. jula 2014. prepodne, čitajući *Blic* sa odgovarajućim nadnevkom, strane 2 i 3, saznao sam za postojanje raba Božijeg Tomović Nemanje, zamenika generalnog direktora "Laste". Pročitavši članak o njemu, nešto me je nateralo da pomislim da će, kad prvi sledeći put čujem za njega, on biti već bivši zamenik generalnog direktora, i da će to verovatno biti već tokom istog dana.

I stvarno, poslepodne sam ušao na sajt *Blica*, gde sam saznao da "Blic saznaje" kako je Aleksandar, Vučić Aleksandar, naložio ekspresno smenjivanje naređenog Tomovića, to jest da ovaj već u tom trenutku ima biti smatran bivšim zamdirom u "Lasti".

"politička", odnosno, počela je da pravi aktivnu štetu SNS-u. Zato i rekoh da mi je odmah bilo jasno da je veselnik viđen za smenjivanje po hitnom postupku.

Šta nam sve ovo govori? Da je tzv. Vučićev režim u onoj fazi kada ama baš svaka njegova glupost i bezobrazluk može dosta lako i jednostavno da se okrene u personalnu Vučićevu političku korist, to jest, tek naizgled paradoksalno, da on svoj astronomski lični rejting ne baš beznačajnim delom gradi i na apsolutnoj političkoj, intelektualnoj i moralnoj *skrnavosti* sopstvene stranke i mnogih njenih vodećih ljudi: umesto da mu taj bedan kvalitet okruženja (koje je sam birao i stvarao, sigurno mu ga nisam ja nametnuo!) ide na štetu, on mu naprotiv samo do-

Jednom jednostavnom operacijom, bahata "šojićevština" direktora Laste konvertuje se iz minusa u plus za vlast

Nije da ne volim kad mi se predviđanja ostvare – eh, pusta taštino! – ali ovo je bilo isuviše lako, pravi zicer. Elem, o čemu se radi? Treba znati da je "Lasta" u većinskom državnom vlasništvu, a da je nesrećni Tomović postavljen na to mesto "političkom voljom", tj. kao kadar Srpske napredne stranke, nakon što je dotična preuzela vlast u Beogradu (onom istom gradu koji SNS namerava da zazida u zagušljivi, memljivi i depresivni zindan od "arapskih" oblakodera za opsenjivanje prostote).

Kako god, *Blic* je obznanio da je Tomović "za prva tri meseca na funkciji potrošio na reprezentaciju (to jest, za krkanluke po kafanama, op. T. P.) više od 400 000 dinara", dakako ne svojih privatnih, nego Lastinih. A sve to iako je za svoju dragocenost i neophodnost nagrađen platicom od 260 000 dinara, ili dve i po hiljade evrića. Od koje je, verujte mi, moguće sasvim se pristojno nahraniti, i još da vam ostane siće za bozu ili klaker. *Blic* ide u "tabloidne" detalje oko toga šta drug Nemanja najvoli da jede i pije o našem trošku, ali toga ću vas poštedeti. Ima tu i navodno sumnjivih stvari oko trošenja resursa zvanog službeni automobil i tome slično; kako god, presuda je jasna: Tomović je "novi Šojić". Ko je Šojić?! Onaj gramzivi i spletkaroški poluidiot koji izgovara ć po pirotjanski, i koji inače ne postoji, osim kroz interpretaciju Milana Gutovića. Mislim, ne postoji original, ali postoje njegove kopije, bezbrojni naši šojići.

Tomović je pokušao da demantuje celu stvar, ali čini se da nije bio baš preterano uverljiv. Podatke, sve sa kopijama kafanskih računa i sličnog, *Blicu* su dostavili "Lastini" sindikalci. E, sad tek ide pravi zaplet: oni tvrde da su na sve ovo već više puta upozoravali Nadzorni odbor "Laste" i njegovog predsednika, tj. sve samu (pro)naprednjačku strukturu, ali da su uredno ignorisani i da niko nije mario za njihove pritužbe.

Ako *Blic* dobro saznaje ono što saznaje, s tim je gotovo, a bekrija Tomović je već bivši. E sad, šta je bilo potrebno da bi se to dogodilo? Trebalo je da jedan visokotiražni dnevnik raspali tu priču na udarnim stranama. Tog trenutka, ta je priča postala nosi poene. Kako? Tako što uvek može da ritualno otkači nekoga ko u nečemu baš *preterano pretera* i odviše iziritira javnost, i ubrzo tema više nije kako je taj-i-taj baraba, nego kako je Vučić divan jer nas je, eto, oslobodio te barabe. Dakle, one iste barabe koja ne bi ni umarširala u naše živote (i buđelare) bez tog istog Vučića. Krug zatvoren, baraba (privremeno?) povučena iz opticaja, a Vučić briljira na vrhu. Jednostavno, lako za održavanje, besramno demagoški i – savršeno efikasno. Sve dok se ne pokvari, što se pre ili kasnije neizbežno desi. Pitajte Miloševića, ako ga sretnete u paklu.

Gledano iz tog ugla, likovi poput Tomović Nemanje za SNS, a naročito za samog Vučića, jesu *korisne štetočine*. Da, termin je skovan na kalup "drvenog gvožđa", ali samo naizgled. Stvar funkcioniše ovako: Tomovićevo bahato "šojićevsko" štetočinstvo konvertuje se iz minusa u čist plus za Gospodara onog trenutka kad ga Gospodar pompezno izgna iz Raja (tj. sa klijentelističkog pojila). Utoliko su "tomovići" neophodan sastojak Sistema, i kad-tad će zbog toga biti nagrađeni.

Ne verujete? Evo, zamislimo da je sve sasvim drugačije, i da je Tomović-kao-metafora tek normalan, skroman, pošten i stručan rukovodilac jedne firme u javnom vlasništvu. Lepo je to za tzv. javni interes, ali ima li tu ičega za Gazdu? Suštinski, ne. Mnogo mu je politički korisnija negativna fama oko njegovog čoveka koju može "alhemijski" da pretvori u pozitivnu po sebe, tako što će ovog da uvalja u katran i perje.

Pa dobro, Pančiću, šta ti zapravo hoćeš? Šta sad treba da uradi nego da ga smeni? Kad ga ne bi smenio, ti bi se opet drao do neba! Sve je to tačno. I to je takođe konstitutivni deo ove pokvarenjačke jednačine. Ona je tako "setovana" da i Gospodareve (retke) kritičare nužno prikazuje kao zavidljivce, lične mrzitelje ili naprosto smušenjake koji ne znaju šta hoće. Ta slika je takođe deo igre, a nevolje za (bilo kojeg) Gospodara počinju tek onda kada oni koji na tu igru pristaju više nisu većina. Ima Vučić da potroši još dosta tomovića dok ne dospe dotle. ¶

LETNJA HOSTING AKCIJA!

12 + 2

MESECI GRATIS

POKLANJAMO 2 MESECA HOSTINGA

Svim novim korisnicima cPanel hostinga, koji poruče servis od 1. jula do 31. avgusta, poklanjamo 2 dodatna meseca na godišnju pretplatu!

14 MESECI sigurnosti po istoj ceni!

Posetite: www.eunethosting.com/cpanelhosting

EUnet

eunethosting.com

www.eunethosting.com/cpanelhosting • 0700 600 500 • +381 11 3010 500 • info@eunet.co.rs

LJUBOMIR ŽIVKOV

Početak i kraj

Probudio sam se naspram otvorenih vrata, kroz ogradu terase i kroz jasno jutro vidim brod: "Opa, neko je očito negde na moru, da li u hotelu, ili kod nekoga u gostima... More kao da je Sredozemno... Pa to sam ja, u Igalu, svoj takoreći na svome..."

Nisam se, netom probuđen, upitao gde sam to ja, nego ko se to obreo na moru, i koje je to more, da, sva su mora izjutra ista, činilo se da je neko u Aleksandrupolisu, da ga je probudila sobarica, jer nije stavio ferbotu spolja na kvaku, kad ono lično ja: prethodne večeri blagopoluchno sam prispeo na rivijeru, sa dugim "e".

♣

O prijateljici koju gleda na odru Borhes je napisao: "Prvo što videh kod Elvire, pre mnogo leta, bio je osmeh, a sad je poslednje."

Kako smo onolika leta Gospodnja proveli daleko od našeg rođ. morskog dobra, od naše obale koja je usled svoje prirodne, a ipak i enormne razuđenosti izazivala zavist mnogog talijanskog rodoljuba?

Moj prvi susret sa morem zbio se baš u Igalu i u Herceg Novom, prvi put avionom i pravac more, na praznik mimoze, cveta znanog mi iz ruske romanse, ali koji u svom kratkom beogradskom stažu nisam stigao da vidim na pijaci, ni da ga pomirišem.

Uglješa (Rajčević) je prve večeri počeo da poimence predstavlja pripadnike naše mnogoljudne misije, dođe red i na članove seksteta "Skadarlija", oni su me i poveli kao zamenu za gitaristu, Uglješa govoraše kako su svi solisti Beogradske opere, a pevali su u horu, što isto nije mala stvar, imali smo svi žirado šešire, svečana sala hotela beše prepuna gostiju, turista-vansezonaca i viđenijih mještana koji će odnovremeno večerati i pratiti muzički program; kako koga voditelj predstavi taj ustane, skine šešir i presamiti se u okv. sv. mogućnosti, tako ću i ja, poslednji u nizu... Kako li će me voditelj predstaviti pošto me jutros nezainteresovano upoznao na aerodromu? Uglješa međutim ne odustaje od planiranog voditeljskog krešenda: "I... – mladi gitarista – To-dor Živ-kov!" Ja isto skinem šešir kao da ću kazati "preporučujem se i rukoljub gospođi majci", pobrao sam najveći aplauz, malo kao imenjak i prezimenjak slav. ličnosti, a više zbog toga što je predstavljanje okončano i što će koncert nakonec da počne, Uglješa će mi docnije reći kako nije bio rad da mi izmišlja kompletne generalije, kad je već znao prezime, uglavnom je lažni Todor prvi put video ne samo mimozu, nego i pomorandže na njihovim ličnim krošnjama, a ne kao ponudu bolesniku.

Nastupali smo u svim tadašnjim hotelima, a smešteni bili smo u jednom te istom, te nam beše dodeljena jedna umalo ne rekoh eskadrila: za prevoz izvođača organizator je iznajmio nekoliko automobila, vozači ne znam po kom su kriterijumu bili odabrani, momci od dvadeset, najviše dvadeset pet godina koji su nas razvozili tako vratolomno da sam se svaki put osetio kao Džozef Kotn kad ga u *Trećem čoveku* odvoze na književno veče, ti su automobili leteli kroz strme uličice, zaustavljali se na rubu nekih meni se činilo litica, e, sad ima da povraćaš, kao i uvek kad se prevariš da uđeš u auto...

Čekaj, pa i ja sam se u to doba tek bio zaredio kao marksist, neko od tih neostvarenih reli vozača bez sumnje je živ i neodseljen, mimoilazim se sa njim, ili ga vidim u kafani nadomak pijace, gde noga turiste nije kročila, to je kutak za mještanski turizam, za domaću vanpansionsku potrošnju, ta ustanova bi još mogla da ima špricer, piće kojeg se savremeni gostioničari stide i klone, da, možda baš tu, na opširnoj verandi, viđam osobe koje su mi davnym davno bile na usluzi. Željni vožnje, samo što su položili vozačke ispite, kola svoja naravno nemaju, izdeliverišu nas gde je rečeno i jurcaju gde im je drago i s kim im je drago do kraja našeg starogradskog programa, da ne kažem ciklusa! Šta bi bilo da objavim oglas u nekim crnogorskim novinama, ne toliko ni oglas, više jednu kontračitulju: "Mole se preživeli piloti tj. šoferi koji su ranih sedamdesetih godina prošlog veka po Novome i Igalu automobilima rentakara zimi razvozili estradne umetnike iz Beograda da dođu u četvrtak između deset i jedanaest pre podne u baštu negdašnjeg 'Metalurga' radi evociranja krajnje bledih i nestvarnih zajedničkih(?) uspomena sa jednim od prevoženih lica. Potonje će lice rado platiti dve ture pića, koliki god odziv šofera bude bio!"

Uh, pa ja prvi ne idem ni na godišnjice mature, bih li ja pristao da se sastanem sa slučajnim saputnikom iz voza na pruzi Novi Sad – Zrenjanin, taj tubi tj. pamti da je to bilo 23. avgusta (tzv. socijalistička slava u Orlovatu) i da je bilo 1968. godine, jer su snage Varš. pakta, daleko mu lepa kuća, ušle u tada nedeljivu Čehoslovačku. Eto, od tada se nismo videli, a celim putem smo se smejali, i mi i kondukter, koji teško da je još živ, uglavnom, smešljivi saputnik setio me se pročitavši moje ime u novinama, pa bi, baš zato što se ne zna šta nosi dan a šta noć, da se nas dvojica blagovremeno još jedared vidimo i takoreći identifikujemo, iako su pruga i sama železn. stanica zarasle u korov.

♣

Prvo more što ga videh pre mnogo leta bila je Boka...

Stoj, koči, koči naglo kao oni što su te vozili po Novome! Ti prvi ne veruješ ni u simetriju, ni u krugove, niti da život drži do forme: nakon ovolikih sumnjivih doktorancija samo nam fali još i novinarski plagijat.

No way! ¶

Intervju: Rajko Milošević Gera, strip crtač

MUZIKA CRTEŽA

“U bazi džeza je bluz, u bazi roka je bluz. U bazi emocionalnog života je bluz. Sevdah. Ta jaka potreba da se definiše bol raskoraka sa okolinom, nerazumevanje, energija, bes – baza toga je bluz, ali ne u striktno muzičkom smislu, već kada se ode dublje. Svako slomljeno staklo je bluz. U bazi povučene linije je bluz”

Najpre, neki osnovni faktografski podaci o Rajku Miloševiću Geri, sada poznatijem kao R. M. Guéra. Rođen je 1959. godine u Beogradu. Živi u Španiji, u Barseloni od 1991. Prvi strip objavio je 1982. u “YU stripu” – “Elemera Džounsa”. Tim stripom, po scenariju Dragana Savića, započeta je serija vesterna iznenađujuće snage i crtačke zrelosti, prepuna referenci na stripove i filmove ovog žanra. U tom epskom nizu sledi *Čak Lorimer* (1983) i *Teksaški jahači* (1985) kao kruna majstorstva četkice. *Teksaški jahači* je delo koje je postalo klasik – kralj žanra vesterna na ovim prostorima.

Gera poseduje, od početka svoje karijere, jednu čudesnu osobinu, da spaja nekoliko čarobnih svari: vladanje prostorom i mizanscenom, ugrađivanje pokreta u prostor, a sve to inkarnira potezom četkice ili pera tako da smešta čitaoca negde između poteza i hartije. Mi ostajemo u magnovenju njegovog majstorskog poteza. Ilustratorski Gerin rad eksplicira njegovu ljubav prema bluzu i jednaku kompetentnost za groteskunu i komičnu stilizaciju. Tu Gera priređuje bravado neobaveznog hedonizma koji stvara verne poklonike njegovog ilustratorskog rada koji ga slede do današnjih dana. Takođe, posvećeni je bluz muzičar, svirao je gitaru u Strip Bluz Bandu (u Beogradu) i u Custom Blend (u Španiji).

Preselivši se u Španiju, Gera radi niz kratkih stripova po scenarijima Oscaraibara (svoje ime i prezime filmski režiser Oscar Aibar piše zajedno kad je u ulozi scenariste), u Beogradu objavljene u albumu *Ubice kao ti i ja* (2009, System Comics). Jedno vreme se bavi komercijalnim poslovima, dizajnom, omotima, storyboardovima za animaciju. 2002. godine preuzima od s moje strane obožavanog Antonija Parrasa (1929–2010) seriju *Zec s Marsa* kod francuskog izdavača “Glenat”, po scenariju Patricka Cothiasa (Gera je uradio 8. i 9. album, čime se serija završava). Godine 2004. Glenat mu objavljuje sjajnu piratsku pikanteriju *Howard Blake*.

I onda dolazi veliki, pa još veći prasak, *Scalped*, pa *Django Unchained*. Za Vertigo sa scenaristom Jasonom Aaronom kreće da radi originalnu seriju *Scalped*. Šezdeset svezaka ovog “crossovera” između vesterna i noara, *Sopranovi u indijanskom rezervatu*, kako su ga promovisali, učinili su Geru svetski poznatim, a serijal instant strip-klasikom. Rad na njemu trajao je gotovo sedam godina. “Beznađe, siromaštvo, alkoholizam, ugađanje najnižim porivima potrošačke kulture, pokušaj očuvanja ličnog i nacionalnog dostojanstva valjanjem po plićaku indijanskog misticizma i političkog aktivizma”, kako ga je opisao Uroš Smiljanić, priča bez sentimentalnosti koja “svoje likove toliko poštuje da nad njima ne morališe”.

Godine 2009. Gera dobija ponudu da uradi strip po isečku iz scenarija filma *Glorious Bastards* (*Prokletnici*) pošto je Tarantino zapazio njegov rad. Gera je pre toga već saznao da Samuel L. Jackson voli *Scalped*, što je izjavio u nekom TV šouu. Strip je objavljen u magazinu “Playboy” i potom u “DVD Special Edition”. *Đangova osveta* ponuđena je Geri opet po Tarantinovoj želji. Ovde su intervencije na scenariju bile mnogo zahtevnije, od planiranih sto dvadeset stranica strip je narastao na dvestotinak, što je odložilo neke Gerine evropske projekte. Završen je u avgustu 2013. Prvi tiraž je prodat i doštampano drugo izdanje. Kao grafički roman u tvrdom povezu pojavio se u novembru 2013. Radio je naslovne za

Marvel. *Thor: God Of Thunder* naslovna je za strip koji je nacrtao Esad Ribić. Gera je nedavno završio *Sudiju Dredda* za "2000AD" po scenariju Roba Williamsa. Sada za Delcourt, unutar edicije "Jour J" (Dan D), crta *Najezdu sa stepe* o mongolskim osvajanjima Evrope. Verovatno za "Urban Comics", koji izdaju *Scalped* u Francuskoj, Gera priprema serijal o Smokey Joeu, bluz gitaristi dvadesetih godina. Takođe razmišlja o nastavku serijala *Howard Blake*, dok za američko tržište priprema s Jasonom Aaronom grafičku novelu za koju kaže da će biti prilično neočekivanog žanra, a u izgledu je i izdavanje monografije njegovih vestern ilustracija, što bi bila prava gozba.

"VREME": Tvoje prve, izvorne ljubavi su vestern i bluz. Od tada je proteklo tridesetak godina tvoje profesionalne karijere. Ogledao si se u mnogim žanrovima. Kažeš, međutim, da vestern i bluz mogu biti i univerzalni okvir. Da li za tebe i danas jesu?

RAJKO MILOŠEVIĆ GERA: Da, ali nemaju više istu važnost jer su u krvotoku, aplicirali su se. Deo mene i mog izražavanja, možda čak i govora. Više i ne mislim da sam ja njih odabrao, već oni mene. Ako odaberete realizam, pogotovu u mlađim godinama, onda s vremenom poetika postaje sve važnija, jer je po meni, jedini način da se, dok kreiraš, obuhvati život u njegovoj potpunosti. Nikako da se idealizuje, to ne, to odlazi u religiju. Dakle, ne kao fetiš ideal, već kao odabir sredstava kojima ćeš život razumeti.

U filmu *Divlja horda* postoji tuga. Isto kao što u *Brezi* Ante Babaje postoji stravičan utisak divljeg realizma, a pamtiš taj film kao nešto izuzetno poetično. Frapantno da su zadnjih četrdeset pet sekundi tog filma dovoljni da preobrate sve u poeziju, još stvarniju nego stvarnost. Kao dobar crtež. Ta poetičnost je još dublja brazda realizma. Željko Pahek je imao toga u njegovim realističnim stripovima.

U bazi džeza je bluz, u bazi roka je bluz. U bazi emocionalnog života je bluz. Sevdah. Recimo i u muzici The Clash postoji dimenzija bluza. Ta jaka potreba da se definiše bol raskoraka sa okolinom, nerazumevanje, pa i ta energija, bes. Baza toga je bluz. Ali ne u striktno muzičkom smislu. Već kada se ode dublje. Svako slomljeno staklo je bluz. U bazi povučene linije je bluz.

Ja i ne volim onaj klasični "japi" bluz, sa sporim, tipično za belce – prejako udaranim dobošem i napaljenim gitarama. Meni je bluz jedino pravi kada je u kontekstu. Više ima veze što te je briga probudila usred noći, što sediš u sobi u mraku, i pipaš te note ni sam ne znaš zašto – nego sama muzičko-tehnički shvaćena nota. Taj deo je skoro besmislen. U pitanju si ti, ne nota, ona je zaista manje važna. I onda to definišu kao stil. Jedan od najsnažnijih bluza u mnogo zadnjih godina je muzika za film *Assasination of Jesse James by the Coward Robert Ford*, pisao Nick Cave a aranžirao i svirao Warren Ellis. Zaista ti je knedla u grlu duže slušajući, tim pre što emocionalno dešifruje upropašten, pogrešno življen život. Ma užas.

Samo razumevanje života pomaže njegovom bolu, tu realizam daje neprocenjivu kontratežu. I zato se realizam u svakoj poetici mora da podrazumeva, važan je kao vazduh. Bez njega sve gubi na vrednosti, gubi bazu, kriterijum, tačku posmatranja. I ta mera, balans ta dva definiše stil.

Možda je kod drugih obratno. Meni lično vestern je pomogao prihvatanju životne neminovnosti, a bluz njegovoj poetici. I najlepše stvari koje sam doživeo uvek su mi iznutra pomalo bolne. Upravo time i ljudske.

Uvek se setim da je ona Merilin Monro pred kraj, u tim krizama pred smrt, pri »

IZ STRIPOVA R. M. GERE: ***Scalped, Django Unchained, Howard Blake, Ubice kao ti i ja***

odobrenju svojih fotografija žvrljala one na kojima je ispadala najlepša, najsavršenija. Ostavljala je one ljudskije, s "greškom", one koje izazivaju toplinu a ne divljenje. Prava je priroda humanoida, njegova dubina, da čezne za razumevanjem ljudskog, razmenom mane, ne za idealom.

Ideal, pogotovu bez realizma u postizanju, je običan kič.

Zdravko Zupan je svojevremeno u "Stripoteci" (br. 870, 1985) napisao jedan od ključnih tekstova o tebi. Još tada, insistirao je koliko je za tebe važan osećaj za pokret. Nekoliko decenija nakon toga ti izgovaraš: "pokret pre svega. Potpuno su me opčinjavali 'crteži u pokretu'. Figura u akciji." Čitalačku strast koja te je opsedala od detinjstva sjajno si opisao, možda bolje od ijednog stripskog autora koga znam, u razgovoru sa Bojanom M. Đukićem. Da li se taj osećaj razlikuje dok čitaš i dok sam povlačiš potez perom ili četkicom? Ima li to veze sa onim što kad opisuju šamane nazivaju obuzetost?

Razlikuje se naravno, jedno je ispred, drugo je iza zavese. Ali znaš kako, verujem da je papir nastavak tebe samog. Kao da si dok radiš produžen za četkicu i papir pod njom. Neka prolongacija, imaš papir, imaš sebe, a između je sve ono što crtaš, ili bi barem trebao taj doživljaj tu da bude, da vri. Pa možda najizraženije pokret. Ja često nastavljam nacrtan potez u dalj, ne crtajući ga više, ali se time mislim potencira njegova energičnost, pa bude nekako življi.

Definitivno posedujem vokaciju prema pokretu. Magična mi je činjenica da se svaki pokret završava, nestaje, hvataš ga samo dok traje između dve statične poze. Po prirodi se lako krećem, pa je možda i to. Energičnost mi je od oca, on je imao 130 kila, sa velikim stomakom, a kretao se kao mršav čovek sa upola te težine, bilo je to zaista neobično za videti.

Kao čitalac – ne, nemam više isti zanos kao kada sam bio dete, drugačije je, previše toga sam uradio valjda. Ali zato upražnjavam isto uzbuđenje čitajući štiva. Ili posmatranje fotografije Cartier-Bressona. U stanju sam da buljim zaista dugo u to. Film, muzika. Slikarstvo.

A Zdravko je uvek imao naklonost, to trajno ostaje jedna od lepih stvari tog doba. Taj tekst i to poverenje.

"Sećam se sve jasnije i bolje, kako vreme više prolazi", kaže lik u Ciminovom filmu *Vrata raja*. Pre ravno trideset godina rekao si o svojim inicijacijskim trenucima: "Šta je to bilo ne znam, možda ću se sa pedeset godina setiti svega i znati kako je sve to delovalo i uticalo na mene." Da li se taj proces u tebi dogodio?

Teško pitanje. I jeste i nije. Najčešće ako analiziram život, analiziram njegove procese samo kao posledicu. Jako je važno upoznati ih, ali sam početak, ne verujem da ću ikada dokučiti, i ne verujem da on i postoji, tako da o tome u stvari ništa ne mislim. Ja volim što crtam, ali o samom značaju toga u mom životu bi mogli da kažu drugi, ne ja. Prosto, projektujem sebe u te crteže, i to pitanje mi je kao kada bi me pitao kada sam postao dešnjak. Ne znam, ali znam da jesam.

Život opredele sticaji okolnosti sa kojima se bori mozak oruđem s kojim je dotle stigao. Činjenica de se neke stvari ponavljaju u životima raznih umetnika su nevažne, jer se sve to svakom događa prvi put i ponaosob.

Sećam se jednog tvog zanimljivog poređenja jezika kojima se služe fanatici glume (pričom, bogatom mimikom i jakim pokretima) kakvi su Marlon Brando ili Robert De Niro i, s druge strane, Clinta Eastwooda koji se ne služi toliko jezikom glume koliko imageom, atmosferom, ikonografijom, koreografijom (kako mu je prebačen poncho, kako mu je nameštен kolt, kako mu je izbačen kuk, redukovana ekspresija lica svedena na gestikulaciju vilicom...). Na koje načine i koliko se strip koristi ovim različitim vrstama "govora"?

Iskoristljivo je sve, apsolutno sve, samo naravno zavisi kako. Ali ne možeš beskrajno koristiti poziranje. Kulise ponašanja. Od jednog momenta nadalje to mora oživeti. Postati svojstveno samo toj priči koju radiš, i nijednoj više nikada. Zato je i radiš, radi izjave, uživljavanja.

Ja ne volim ponavljanje, izbegavam čak i divne francuske kompozicije ili američku efektivnost, one moraju naći svoje zašto. U izvesnom smislu, loš strip mi je još gori ako je savršeno nacrtan, ako sam razumljiv ovde. Clint Eastwood je pop, stilska zabava, dobar izgled. Jednostavno nema dovoljno elemenata da bih poredio to sa *Blagom Sierra Madre*, na primer. Tek posle mnogo godina i mnogo promašaja, Eastwood je našao svoj jezik, uglavnom bazirajući se na Hustonu, i proizveo nekoliko izvrsnih filmova. *Unforgiven* je jedan od deset najboljih.

Ali ako govorimo o glumi, on nema šta da traži tu, on je pozer, u glumi uživaš kad gledaš Batu Stojkovića, Freemana, Pacoa Rabala, Del Luisa. Robert Mitchum je bio mnogo bolji nego što se misli. Tu ima dinamike, desetine različitih izvođenja iste scene, i kad profunkcioniše, zaista je praznik. Ima sada već čuvena scena u *True Romance* u kojoj su Chris Walken i Denis Hopper, to je to. Praznik, kao dobar džemsešn, neverovatno je kako se nadopunjuju, i grade scenu, ka Walkenovom pokazivanju pravog lica, kada scena kulminira. Ma uživanje gledati.

Ili u *Heat* De Niro i Pacino, *Insomnia* sa Williamsom i Pacinom. To je uživanje, i nigde nema ni potrebe za pozom, to teče, oživljen scenario u život. Tako je normalno da bude, ostalo ne.

Naglašavaš potrebu da se stvari razumevaju kroz kontekst, kroz premošćavanje, neki autori su ti bili prečica, most za razumevanje drugih...

Da bi se radio strip, ili skoro sve ostale umetnosti, najvažniji je kontekst u koji se postavljaš radeći. A kontekst je realizam. Uvek. Svejedno da li dublje ili pliće, ali je on esencijalan, sve se kreće u odnosu na njega. Tako je i sa nekim autorima koji imaju sposobnost katalizatora razumevanja sledećeg koraka generacije. Ako gledaš Sicklesa, tek tada ćeš shvatiti šta su radili Frank Robbins, Alex Toth ili Bernet. Jije je suština Girauda i Mezieresa. Ja sam rastao na Giovanniniju (*Olac Gladiator*), i zahvaljujuću njemu shvatio i Ticcija i Alesandrinija mnogo bolje. Potpuno je od iste važnosti razumeti kontekst dela koliko i samo delo.

Putovanje od vizuelnog majstorstva ka suštini pripovedanja?

I jedno i drugo su samo maniri rada. Put može biti i obratan. Najvažnije je želeti pričati priču o nečemu. Biti sposoban saosećati i onda želeti da taj doživljaj podeliš. I opet film *Breza*. Ta poetična a ipak jeziva priča o susretu jednog čoveka sa brezinim drvetom, jednog dana, na nekom proplanku. I šta se tada desilo. Samo običan susret sa drvetom se pokazao mnogo značajniji događaj od svih pušaka, sekira, ženskarenja, ponosa, muževnosti, taštine. Tanko drvo. To je umeće.

Kod Pratta u *Cortu* ima na momente užasno mnogo teksta, i ne smeta uopšte, integralni deo, a nekad napravi totalni minimum (*Gringova Macumba*, *Jesuita Joe*), i takođe funkcioniše.

Moraš se nekako opredeliti pre rada na priči, i generalno uzevši, intuitivnost tu igra veliku ulogu. Zavisi ko, kako, i osobeni kontekst. Dakle, i vizuelno i pripovedajuće bi trebalo biti prisutno u nekoj vrsti ravnoteže, one koju odabereš. *Major Fatal* je totalno rasulo koherentnosti u priči, a ipak se na kraju spase kao album, mada je dlaka falila da se sve raspadne. Isključivo zbog vizuelne virtuoznosti, i jedino je spasen genijalnošću u čistom stanju. Mnogo autora je pokušalo nešto slično odmah zatim, Manarin *Ape* i slične stvari tih godina, i ta su dela brzo odlazila u zaborav.

Druga stvar tu može biti esencijalna, ili možda prava tema, pokušaću da objasnim na primeru muzike: verujem, ako nisi u stanju da "na uvo" napredueš u gitari i povežeš muziku unutar sebe i gitare, zaista ne bi trebalo ni da je sviraš. Možeš naučiti instrument, note, ali muziku u njemu ne možeš, nema tih tablatura, to ne ide nikada. Previše ljudi gomila tehničko znanje na bazu od paperja. Zato su Cigani uvek ispred, znaju da instrument ne sviraju note, već muzika.

Igra je da zaboraviš na sebe, a da sebi veruješ kroz umeće. Pisanja, crtanja, slikanja, sviranja, zaista je svejedno, poenta je da se radi o vezi sa životom. Umeš li da saosećaš. Tek tada bi trebalo da stvaraš. ¶

ZORAN ĐUKANOVIĆ

Svetlija strana života

Pomislite samo koliko ste muda, pameti i ludila morali da imate pa da na BBC-ju 1969. napravite i emitujete šou kakav je *Leteći cirkus Montija Pajtona*. Šou u kojem zajebavate bogataše, pervertirane elemente crkve, vojske, medija, ismevate zatucane patriote, političare, kvazinaučne medije, estradu, nacionalnu istoriju, međunacionalne netrpeljivosti, seksualnost, smrt i Smisao Života. Zato verujem da su ljudi više nego rado plaćali da u nedelju uveče vide ovaj šou uživo ili u prenosima širom sveta. Sav prikupljeni novac otišao je u Penzioni fond Montija Pajtona. Pošteno!

Džon Kliz, Teri Gilijam, Erik Ajdl, Teri Džouns i Majkl Pejlin su u nedelju 20. jula, za ogromne pare, u "O2 areni" u Londonu u dramsko-muzičkom spektaklu uživo izveli neke od svojih najvećih hitova. Širom sveta, u bioskopima poput beogradskog Sinepleksa u "Ušću", mogli smo da uživo pratimo ovaj trosatni šou. Dve sale bile su potpuno pune, kao da nastupa Kesić sa *Fajrontom uživo*, a Beograd je ponovo bio svet.

U nedelju je na televizijama u Srbiji i inače sve bilo u znaku Montija Pajtona. Žika Šarenica je posle subotnjeg izdanja u Viminacijumu došao u Soko Banju. Skinuo je imperatorsku odoru sa zlatnom krunom od kartona i

po zahtevu sponzora napravio emisiju ispred ugostiteljskog objekta izgrađenog u stilu Diznijevog zamka. Ajvanho šarenica!

Po podne se RTS opoštenio i emitovao film *Leteći cirkus Montija Pajtona*, a ja sam još jednom pratio reakcije mojih tinejdžera kod kuće. Skapirali su sve fore, od mrtvog papagaja, preko dosadnog knjigovođe do Ministarstva za smešno hodanje. Za njih, Pajtonovci su super jer im liče na *South Park*. Vidite i sami, po ko zna koji put deca misle da su napravila roditelje.

Aktuelni rat na Bliskom istoku, tačnije njegova medijska prezentacija u vestima, nalikuje Oslobodilačkom frontu naroda Judeje, sećate se – i to je legat Montija Pajtona iz *Žitija Brajanovog*, filma koji je bio zabranjen u Irskoj i, gle čuda, u Norveškoj. U nastavku televizijskog programa u Srbiji bila je još jedna pajtonovska tema: šta to smrdi u novouseljenim zgradama? Formirana Komisija za ispitivanje smrada! Čekamo rezultate.

Pismo Montija Pajtona srpskom prijatelju

Dragi prijatelji,

Kao što svi odlično znate, "Leteći cirkus Montija Pajtona" nastao je baš u Srbiji, jednog divnog aprilskog dana sredinom juna, nakon okupljanja šestorice studenata sa Oksforda i Kembridža u nameri da podignu spomenik Noelu Kavardu, najsofisticiranijem pozorišnom piscu dvadesetog veka i svom velikom idolu. Beskrajno raspravljanje oko toga kako bi skulptura trebalo da izgleda i da li je ispravno da bude postavljena usred Vojvodine trajalo je do ranih jutarnjih časova, kada je konačno postignut dogovor da čitava ova debata bude pretvorena u TV skeč, ali bez spominjanja imena nekakvog pisca, pa makar on bio i genije.

Rezultat svega toga je "Leteći cirkus Noela Kavarda", kojeg čini, kao što svi dobro znate, koloplet srpskih narodnih pripovedaka, viceva i pesama. Prema sveopštem mišljenju, ovaj televizijski serijal odražava samu suštinu srpskog bića.

Nadam se da uživate u ovoj svečanosti koja obeležava četrdeset godina besmisla u Srbiji.

Sve najbolje,

Teri Džons

(Pozdravno pismo jednog od originalnih članova tima "Letećeg cirkusa Montija Pajtona" napisano povodom četrdesetogodišnjice od nastanka "Cirkusa", objavljeno u "Vremenu" broj 979)

MOŽE IM SE

Uvod u poslednji šou Pajtonovaca obilovao je trivijama o istorijatu, pripremama, snimcima sa konferencija, a poseban šmek dao je Mik Džeger. Paralele su evidentne, jer baš kao i Stonsi, grupa matorih Engleza arči staru slavu i masno naplaćuje minuli rad. U šouu nije bilo novih pesama ni skečeva, samo stari hitovi. Iskreno i autoironično, ali može im se!

Osim Ministarstva smešnog hodanja, čije pandane i isturena odeljenja sa ili bez portfelja možete videti u vestima u Srbiji, sigurno pamtite i kancelariju gde ćete ako platite moći da se sa sertifikovanim ekspertima svađate, ili da budete vređani. Pa zar proteklih dana nismo gledali u Skupštini Srbije ovaj skeč satima, a poslanici su nadmašili Pajtonovce. U dečijoj igri nadgornjavanja – jeste, nije, jeste, nije – glumci zbog dramaturgije u jednom trenutku ipak stanu, naši poslanici bogme jok!

Još jedna omiljena tema Montija Pajtona – tradicija. Pa zar na Studiju B niste videli remek-delo od pajtonovske epizode, pri obnovi kuće Vojvode Stepe? Nedostajali su samo Viking i restoran u kojem se uz sve služi Spem! Svetla vojnička tradicija: u gotovo svakoj epizodi imali ste reakciju vojnih vlasti, a u ovom živom izdanju pojavio se oficir bez obe ruke, plus ratna mornarica. Blago homoseksualno erotizovana, naravno.

Pa onda naši mali i veliki nacionalni identiteti. Oni su se još 1969. zajebavali sa Finskom o kojoj nisu imali pojma. Ali to ih nije sprečilo da budu finske patriote.

Ili kineske, nema veze, svejedno je.

KALAMBURIZACIJA

Na sceni londonske "O2 arene" videli smo i delove originalnih epizoda, plesne tačke sa nadrealnim obrtima i glumce uživo koji su izvodili najveće hitove. Smešni su čak i kada brljave sa tekstom i kada se međusobno zavitlavaju. Teme su, između ostalog, bile ko će da odapne sledeći, kako se slatko spava uz Pejlinove putopisne emisije i da li će se Kliz još jednom razvesti, valjda po peti put.

Seks i smrt kao paradigma Stvaranja i svete Sperme o kojoj su pevali usred krvavih sukoba između protestanata i katolika u Irskoj – u "O2 areni" su za ovu priliku ogromni topovi u obliku penisa po publici ispaljivali veštačku spermu.

Kraj smo naravno znali: to je morala da bude pesma za koju kažu da je neformalna himna engleske fudbalske reprezentacije: "Always look at bright side of life"!

Sve je meni jasno: ako pitate jel sve to valja i da li od recikliranja ima smisla praviti ovakav kalambur, odgovor je, naravno, potvrdan, jer je njihov račun u istoriji popularne kulture toliki da ga ne mogu potrošiti za sledećih pet generacija.

Pomislite samo koliko ste muda, pameti i ludila morali da imate pa da na BBC-ju 1969. napravite i emitujete šou kakav je *Leteći cirkus Montija Pajtona*. Šou u kojem zajebavate bogataše, pervertirane elemente crkve, vojske, medija, ismevate zatucane patriote, političare, kvazinaučne medije, estradu, nacionalnu istoriju, međunacionalne netrpeljivosti, seksualnost, smrt i Smisao Života.

Zato verujem da su ljudi više nego rado plaćali da vide ovaj šou uživo ili u prenosima širom sveta. Ulaznice sa cenom oko 100 funti za njihovih deset nastupa rasprodate su za 44 sekunde. Sav prikupljeni novac otišao je u Penzioni fond Montija Pajtona. Pošteno!

Zato sam pomislio kako bi ministar Vulin bio prava osoba da najavi šou, jer su ovi macani živi dokaz da se granica za odlazak u penziju mora dodatno povećati! Uklopio bi se lepo i u skeč sa nadmetanjem ko je u mladosti bio veća sirotinja.

A sada nešto sasvim drugačije, samo šta? ¶

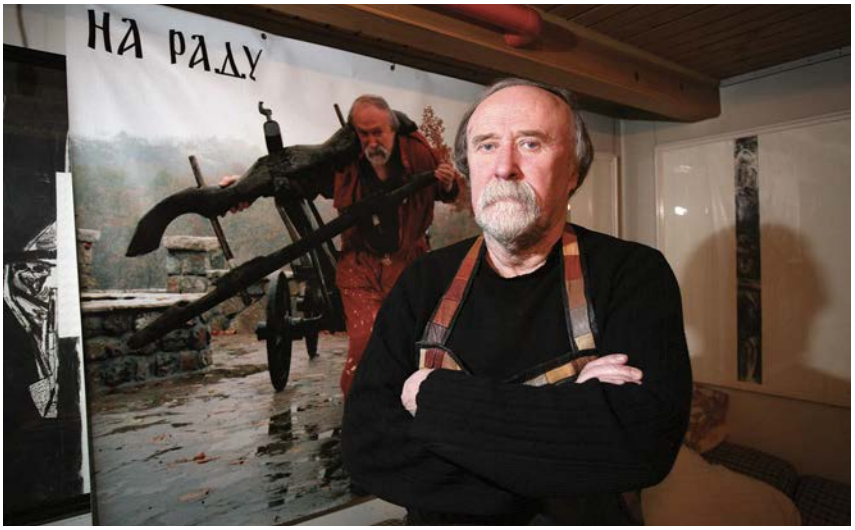
DRAGAN ILIĆ

Red i fantazija Mila Grozdanića

Baveći se istovremeno i grafikom i dizajnom, Mile Grozdanić zaokružuje poseban svet stvaranja, svet koji je jedan od drugog nerazdvojan, jer potiče iz istog korena, s tim što je jedan prastar, gotovo da pripada iskonskom čoveku, a drugi sadašnji i moderan, koji pripada ovom ovde i budućem čoveku

Umetnički rad Mila Grozdanića obeležen je njegovim značajnim doprinosom jugoslovenskoj grafici i umetničkoj opremi knjige. Zašto ovo pominjem na početku? Zato što je u grafičku umetnost uneo brojne inovacije, ali se uvek rukovodio idejom da u svojim grafikama sačuva duhovnu stranu umetnosti. U dizajnu knjige je pratio i primenio najvažnija iskustva najvećih majstora iz ove oblasti, ali unoseći svoju osobenost i specifičnost zbog čega je njegov rad uvek bio *različit*. On je jedan od retkih umetnika koji je stvorio svoj stvaralački puls.

U čemu se ogleda taj stvaralački puls? U onome što je u savremenoj umetnosti danas gotovo izgubljeno. A to je osećaj i potreba za celinom, onako kako je to bilo prisutno u takozvanim prošlim vremenima. Naime, savremena umetnost je podelila svet na konkretni i apstraktni, izgubivši iz vida da ta podela ruši zaokruženost, punoću i meru sveta, a savremeni umetnik je zaboravio veliki ideal umetnosti – jedinstvo malog i velikog: malog sveta oko nas i velikog sveta u nama. Ta potreba za celovitošću jedna je od najdragocenijih ideja Mila Grozdanića. On nas opominje: dok se savremena umetnost ne vrati tom izgubljenom jedinstvu, čovek neće biti potpuno biće, a svet će biti rasparčan i živeće bez sebe. I upozorava nas na važnu zagonetku: da li će se u nekom trenutku koji je pred nama ono što mi sada imenujemo *umetnost* tako zvati? Bojim se da će ovo postati suštinsko pitanje budućnosti.

OD GRAFIČKOG RADNIKA DO GRAFIČKOG UMETNIKA: Mile Grozdanić
foto A. Anđić

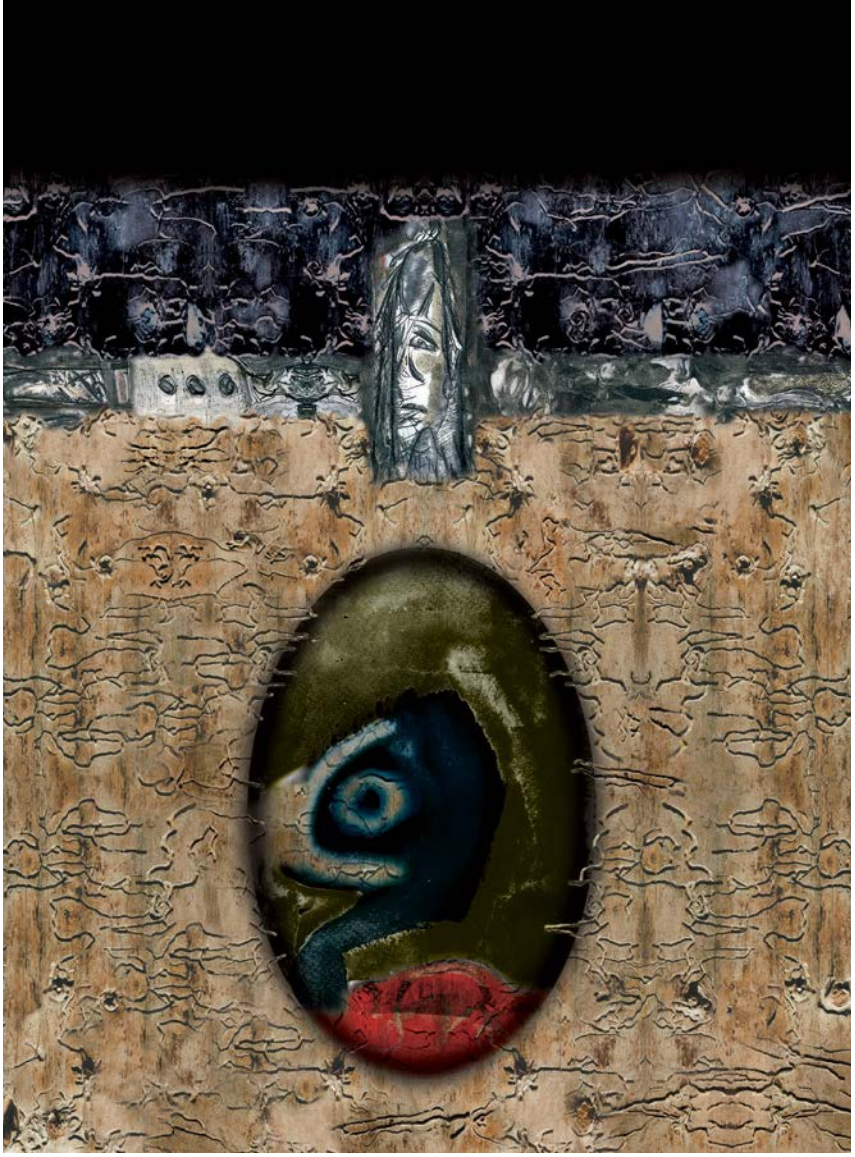
POKRENUTI SVET

Baveći se istovremeno i grafikom i dizajnom, Mile Grozdanić zaokružuje poseban svet stvaranja, svet koji je jedan od drugog nerazdvojan, jer potiče iz istog korena, s tim što je jedan prastar, gotovo da pripada iskonskom čoveku, a drugi sadašnji i moderan, koji pripada ovom ovde i budućem čoveku. Ove dve oblasti – grafika i dizajn – spojeni su sudovi, iako mi danas, u doba visoke tehnologije, strepimo da će se ti "spojeni sudovi" raspasti, odnosno da će tradicionalno ustuknuti pred modernim, da će ruka postati višak umnog. Mi od toga s razlogom strepimo, jer bi u tom slučaju mnoga čovekova dela izgubila svoj smisao. Stvaraoci kao što je Mile Grozdanić daju nam nadu da je svet još uvek izazov i za ruku i za um. On je još uvek pod utiskom ovog jedinstva, utiskom koji je konstantan, uvek i svuda prisutan kao jedinstven pokretač – za njega ljudski duh još uvek pokreće ljudsku praksu, čime se ostvaruje smisao stvaranja. Na taj način ličnost stvaraoca – kao neki demijurg – pokreće svet, a svet se jedino kreće onda kada su suprotnosti pomirene – iz jednog naoko paradoksalnog sklada rađa se promena. Ovo shvatiti i ovome težiti – poruka je značajnih stvaralaca. Njihov dualizam sanja o Velikoj Sintezi.

Često se kada je o radu Mila Grozdanića reč pominje jedna konstatacija Lazara Trifunovića da je "Mile Grozdanić od grafičkog radnika postao grafički umetnik". Ja sam ove reči shvatio u prenosnom značenju, u značenju koje je najbolje izrazio istoričar umetnosti Slobodan Ristić: "Treba napomenuti da radikalan i brz razvoj grafičkog opusa Mila Grozdanića sigurno mnogo duguje i podatku da na publicističkoj grafici radi mnogo duže nego na galerijskoj, umetničkoj grafici. To je i podatak koji predstavlja neophodnu premisu u razrešavanju nekih autorovih stavova, jer je upravo ovo interdisciplinarno delovanje uslovilo eksperimentisanje lišeno svakog ograničenja."

ESTETIKA KNJIGE

Mile Grozdanić je 2007. objavio knjigu *Put do knjige*, knjigu koja spada u kapitalna dela o nastanku, istoriji i umetničkoj

SA IZLOŽBE U GALERIJI HAOS: Grozdanićeva slika iz 2008.

opremi i realizaciji knjige. Iako smo svedoci razvoja i primene visoke tehnologije u svim oblastima stvaralaštva, tehnologije za koju se bojim da će preći u entropiju i da će obesmisliti čovekov smisao za stvaralačku igru, da će taj smisao postvariti – uprkos tome knjiga i danas spada u najveće dostignuće čovečanstva, dostignuće koje nije delo prirode. Bez knjige nema civilizacije – nema čovečanstva. Pisanje i čitanje knjiga nekada su bili svete tajne. Niko ne zna da li će te uzvišenosti u budućnosti nestati. Umberto Eko – u jednoj inventivnoj knjizi, koja ima preteći naslov *Ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga*, ali knjizi prepunoj nade – za knjigu kaže da ona spada u večiti i nepromenljivi alat – da se metaforički izrazim – kao što su točak, ili šestar, ili makaze, ili čekić – nemate ništa ni da im oduzmete niti da im dodate: njihov smisao, njihova uloga i njihova forma uvek ostaju isti: oni su jedinstvo sadržaja i forme. S jedne strane, tehnologija kao hiperprogresivna istiskuje knjigu iz našeg istorijskog vidokruga, a s druge, knjiga je upravo temelj tog vidokruga, nada i poverenje u njega. Mile Grozdanić kao stvaralac miri taj paradoks: njegova vizija je poverenje u te dve krajnosti – u jednu ruku stalno traganje i istraživanje, a u drugu, čvrsto verovanje u ovaj Ekov točak.

Moram da kažem da sam se toliko lepih knjiga nagledao koje je grafički opremio Mile Grozdanić. Uz njega sam, tokom ovih 37 godina koliko sarađujemo, toliko toga naučio: ne da bih se ja bavio dizajnom knjiga, nego da bih uočio u čemu je suština njihovog umetničkog oblikovanja kako bi mogao da objasnim zbog čega je oprema knjiga kod nas na tako niskom nivou, tako neprepoznatljiva, neinventivna, podražavalačka, utopljena u jednoličnost i neukus. Prosto je zapanjujuće da nam knjige tako neumetnički izgledaju pored toliko škola i fakulteta za primenjenu umetnost koji se upravo bave ovom oblašću. Nažalost, moram da podvučem da iz rada Mila Grozdanića u ovoj oblasti gotovo da niko ništa nije naučio.

Opremajući knjige, Mile Grozdanić vodi računa o svakom elementu koji njen izgled povezuje sa njenim sadržajem. U njegovoj kreaciji sve je važno i sve je povezano: format, tipografija, tzv. nulti tabak, prelom, povez, papir...

Temeljno proučivši rad velikih majstora opreme knjige (da pomenem slikare Bauhausa, zatim Menharta, Vajsa, Morisona, Renera, Rudera, Mesaroša, Glejzera i Hlavsu), on nikada ne odstupa od osnovnog načela: sadržaj i izgled knjige moraju biti u najvećem mogućem saglasju. Taj princip je on primenjivao bez razlike za knjige iz likovne umetnosti, literature, fotografije i nauke, kao i na časopise i kataloge. Ovaj princip ga posebno izdvaja u ovoj oblasti grafičkog rada.

JEZIK SLIKE

I na kraju, ne mogu a da na sve ovo što sam rekao ne stavim tačku rečima Sreta Bošnjaka, tačku u kojoj je sublimisana suština umetnosti Mila Grozdanića: "Slika je za Grozdanića civilizacijska činjenica prvorazredne vrednosti i značaja: jezik slike tvori novu dimenziju sveta, od arhetipa do mita i od simbola do metafizike." Zbog toga – nastavlja Sreto Bošnjak – "Grozdanić ne slika ono što vidi već ono što od praiskona žudi da bude viđeno: tajanstveni svet dubine podsvesti i nespoznati svet onostranog iskustva".

Čini mi se da savremenoj umetnosti ovo osećanje sveta upravo danas nedostaje

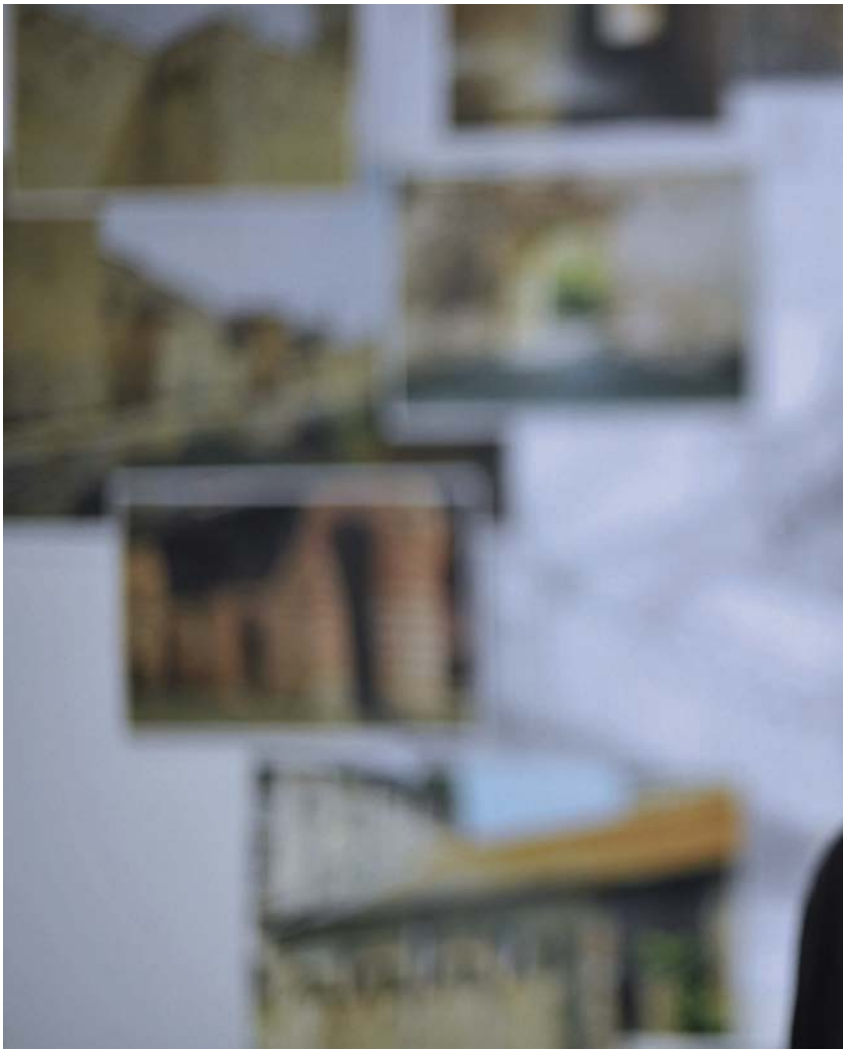
A kada je reč o slikama Mila Grozdanića moram da podvučem da su one sublimacija njegovog rada. Zašto tako mislim? Zato što je u njegovoj umetnosti prevashodna ideja o *sintezi*. Značajni umetnici svet gledaju kao celinu, ali celinu u kojoj sve nadire, buja i besni. Svuda je tesno! Umetnost mora istovremeno biti i u daljini koje se sećamo, i u trenutku u kome smo se ovde sreli, i u mutnim vizijama vidljivog i nevidljivog, u vizijama užasnim i vizijama sa osmesima onih koji dolaze.

Zato i aktuelna izložba Mila Grozdanića – u galeriji koja ima simbolično ime Haos – za mene znači da je sve, kao u svakom haosu, raspoređeno tako da bi u nekom trenutku moglo da bude moguće, da bude *otvoreno*, da bude kosmos. ¶

BRANKO KUKIĆ

Povratak u buku sveta

“Sveti Sava nije u Srbiji. Ima njegovih zamena, sentimentalnih goblena i slika s njegovim likom, likova na dečijim priredbama, ali on nije ovde. Da je ovde, svi bismo se stideli da radimo ovo što radimo”

U toku su pripreme za film *Otac* o Rastku Nemanjiću i Stefanu Nemanji – Svetom Savi i Svetom Simeonu. Nenad Ilić, scenarista filma (sa Vladimirom Petrovićem) i kreativni producent projekta, kaže da će to biti jedan od najvećih filmova snimljenih u Srbiji, i da je *Otac* zbog svoje teme i značaja – nacionalni projekat.

Nenad Ilić (1954) počeo je da studira arhitekturu, ali je prešao na pozorišnu režiju. Deceniju nakon diplomiranja, režirao je pozorišne predstave po beogradskim scenama, pisao pozorišne tekstove, bio asistent na Fakultetu dramskih umetnosti, umetnički direktor u više beogradskih pozorišta i pozorišnih scena, da bi početkom devedesetih upisao teologiju. Rukopoložen je u čin đakona. Nakon toga je režirao i napisao televizijske projekte (dugometražne dokumentarne filmove *Sveti Nikolaj srpski* i *Ava Justin*, serije *Liturgija*, *Ikona* i *Konstantinovo nasleđe*), napisao je scenario za stripove serije *Svetitelji*, više knjiga crkvene tematike, koautor je (sa suprugom Anastasijom-Vesnom) knjige za decu *Tajanstveno putovanje*, uređivao je multimedijalna CD-ROM izdanja, pokrenuo je i uređivao časopis “Iskon”... Ovih dana će biti objavljeno sedmo izdanje Ilićevog romana *Carigradski drum* u izdanju Plato booksa, a u toku su pregovori i o njegovom izdanju na ruskom. Nenad Ilić je jedan od najistaknutijih stvaralaca u modernoj srpskoj pravoslavnoj kulturi.

“VREME”: Informacija da se priprema film *Otac* ukazala je na činjenicu da u našoj kinematografiji ne postoji film o Svetom Savi...

NENAD ILIĆ: ... o našim počecima. A svi narodi, od Kineza do Evropljana, imaju filmove o ljudima i događajima iz kojih su nastali. Ispričaću vam jednu anegdotu: na prošlogodišnjem međunarodnom skupu u Beogradu o Svetoj Gori, na kome su učestvovali ne samo naučnici nego i ljudi raznih profila, iz Crkve, kulture ali i iz biznisa, prezentovali smo ovaj film objasnivši da ga snimamo zato što je svetogorsko iskustvo važno za oporavak Srbije. Posle toga su nas dva Rusa pitala: “Vi sad, vidimo, imate ekonomskih problema. Ali kako je moguće da Tito nije snimio film o Svetom Savi?” Komično, naravno, ali oni jednostavno nisu mogli da shvate da mi, kao narod, nemamo film o korenima svoje nacije. Setimo se da su oni svog *Rubljova* snimali u vreme najžešćeg komunizma. Hoću da kažem da niko toliko ludački nije odbacio svoju tradiciju i istoriju zarad jednog projekta. I još uvek kao da nećemo da shvatimo da taj projekat, Jugoslavija, nije uspeo i da moramo da se konačno oslobodimo i izvučemo ispod njegovih krhotina.

Stvarno, ako nije snimljen dosad, zašto mislite da je baš sad vreme da se snimi film o Svetom Savi?

Mnogo ljudi je predlagalo da se radi film o Svetom Savi. Pogotovo su bili uporni mladi ljudi s kojima smo radili. Naši ljudi iz Berlina i Beograđani su zato i osnovali Fondaciju “Nasleđe otaca” sa zadatkom da podigne film, i zbog njega je osnovana i produkcijska kuća “Opet & Opet”. Završen je scenario, i sad smo u fazi koprodukcionih dogovora. Biće to po produkcijskom zahtevu najveći srpski film koji je do sada rađen. Polazna ideja nam nije bila da radimo spektakl, pošli smo

fotografije: M. Milenković

od dramske situacije, odnosa likova, ali s obzirom da se radi o istorijskom filmu, da ćemo morati da podignemo "filmski" Hilandar zato što se veći deo priče dešava na Svetoj Gori, i da scenario obuhvata i putovanje u Carigrad, ispostavilo se da je ovo za naše uslove baš veliki projekat. Fondaciji se preko sajta filma (http://film-otac.com/rs/) javljaju priložnici sa svih strana gde god ima Srba, uključuju se eparhije, pojedinci. Vrlo nam je važno da se stiče pokretačka snaga zato što ovaj film nije samo film, nego je spomenik i mesto okupljanja, koje treba da nas podseti na mogućnost nastavka našeg istorijskog puta. Najvažnije što se filmu do sada desilo je blagoslov od igumana i bratstva Hilandara, dobili smo njihovu veliku podršku, što nije često. Hilandarci nisu skloni da se upuštaju u savremene tehnologije – Sveta Gora nema ideju o modernizaciji, naprotiv, pokušava da čuva svoj stil života. Ali, desilo se da su prepoznali naš projekat kao važan, i dobili smo blagoslov. Na liturgijama se čitaju imena ljudi koji učestvuju na filmu, znači da se velika energija podiže za *Oca*.

Da li je to crkveni projekat?

Projekat je više nacionalni nego crkveni zato što se bavi počecima Srbije, zato što je o korenima, o ocima našim. Samim tim što je film o Svetom Savi i Svetom Simeonu, odnosno o njihovom boravku na Svetoj Gori, film je i crkveni, ali je film pre svega priča o utemeljenju Srbije, kako su je Sava i Simeon utemeljili i povezali u njoj materijalno i duhovno za godine i vekove koji su usledili.

Zašto ste iz njihovih žitija izabrali za film baš deo susreta oca i sina na Svetoj Gori i njihovo podizanje Hilandara?

To je trenutak zajedničkog delovanja oca i sina, početak ozbiljne države Srbije. Nije početak ono što je Simeon radio dok je bio Stefan Nemanja, odličan vladar koji je znao da postiže ciljeve silom ali, kad treba, i da trpi poniženje zbog svog naroda. Ovaj trenutak je važan u njihovim životima zato što Nemanja silazi sa prestola, monaši se, ali narod u njemu još uvek vidi velikog vladara. Ostavlja državu sinovima, i to nakon što je postavio za svog naslednika srednjeg sina, Stefana, vizantijskog zeta, kako bi sklopio savez sa tom silom. Svestan je da će nakon njegove smrti izbiti rat među braćom. I on sam je prošao kroz to. Simeon zna da mala država neće moći to da podnese, raspašće se, okružuju je sile, ne uvek prijateljske. Potrebno je da u Srbiji uspostavi duhovnog oca koji će da miri, i on ide na Svetu Goru po Savu. Sava tada ima 23-24 godine, na Svetoj Gori je našao sve što mu treba, ušao je u predvorje Carstva Nebeskog i nema potrebe da se petlja u zemaljske stvari. Simeon, ogroman čovek, sila vladarska, dolazi da ga privoli da se vrati u Srbiju i da preuzme staranje nad Srbijom. Savi to ne treba. Siguran je da će zajedno najveću korist Srbiji učiniti zadobijajući Carstvo Božije i tera oca da postane svetitelj, a otac tera sina da se odrekne najboljeg i da se vrati u buku sveta. Tu je i koren mogućeg sukoba koji dve jake ličnosti, uz Božiju pomoć i ljubavlju, ipak izbegnu. Istovremeno, u tom njihovom susretu podiže se Hilandar, koji će postati naš izmešten koren zauvek, stabilan. Simeon umire, i naravno izbija građanski rat, a Sava koji je bio ubeđen da će molitvom moći da reši zemaljske stvari, oseća da će morati da se vrati u Srbiju. Vraća se sa Simeonovim moštima. Otac se vratio, počinje novi period Srbije. Izlivanje svetogorske blagodati na Srbiju. Pravi preporod. Povratak Save u Srbiju je nešto što je početak nove Srbije i kraj ovog filma. Mi prosto hoćemo da vratimo Savu u Srbiju.

Zar on nije već tu?

Sava nije u Srbiji i to je jako važno da sagledamo. Povremeno ga dozovemo u crkvi. Ima njegovih zamena, sentimentalnih goblena i slika s njegovim likom, »

likova na dečijim priredbama, ali on nije ovde. Da je ovde, svi bismo se stideli da radimo ovo što radimo. Što se tiče svetosavlja, njegova pozicija je, uprošćeno gledano, sledeća: na najvišem mestu je Hristos, Hristova Crkva. Pravoslavlje kao čista crkva koja zadržava dodir sa apostolima i koja je najsigurniji pristup Hristu. Ispod toga je kao jedna grana svetosavlje – pravoslavlje srpskog nacionalnog stila. Kao što mi slavimo slavu a na primer Rusi imendan, ili kao što se naše crkveno pojanje razlikuje od pojanja drugih pravoslavnih naroda, utoliko je pravoslavlje srpski stil. I to je u redu. Ali, izdvajanje svetosavlja iz tog normalnog redosleda i stvaranje od njega autonomne priče, mislim na slučajeve kad se to radi u cilju pravljenja grupa ljudi sa pogrešnim ciljevima, to je zloupotreba.

Moglo bi se reći da je zloupotreba Svetog Save i nepoštovanje njegovog prosvetiteljskog puta. Crkva, čiji je on utemeljivač, percse često kao retrogradna institucija.

To je odgovornost opšta, pa i na nama u crkvi. Mi često sporo reagujemo na neke promene, nemamo dovoljno brz prevod. Jednostavno, crkva kao organizam deluje sporije na promene nego što reaguju obične institucije. Naravno da crkva, pošto je i institucija, ima, i treba da ima, unutrašnje organizacione prepravke koje će je prilagoditi vremenu, i to je sasvim logično. Ali, šta je veća opasnost od sporosti? Ako bi crkva prebrzo prihvatala neke stvari i promene, rizikovala bi da se previše prilagodi prolaznom i često štetnom duhu vremena. I da ljudi ostanu bez pouzdanog putokaza. Da zamaglimo Hristov lik, koji je zapravo "jedino novo pod suncem". Jedina prava opozicija silama ovoga sveta. Mislim da je ispravnije da crkva sporije reaguje, pa da lakše zadrži ispravan put – pojednostavljeno, to je neka logika. Pogotovo kad snaga nije velika. Što se tiče modernosti i napretka, sve je to diskutabilno. Jer, pitanje je koje modernosti, u kom pravcu napretka? Kod nas biti moderan znači biti u plusu, a tradicionalan i konzervativan u minusu. Konzervativni pristup ne znači isključivo pogled unazad, i ne podrazumeva da u njemu dominira retro priča. Prosvećeni konzervativci prosto neće da tek tako menjaju bolje za lošije. Zašto bismo nužno menjali ono što je dobro za nešto gore samo zato što je novije? Zar ne? S druge strane, učestvovanje u tradiciji je kreativna i zahtevna aktivnost. "Tradicija nije obožavanje pepela, već održavanje vatre" – pametne su reči kompozitora Gustava Malera. Sava kao prosvetitelj – da. Ali on je znao da ako hoćeš pravo znanje, prvo moraš da radiš na sebi. Da bi se očistio i otvorio za istinu. Naše mogućnosti spoznaje istine su zamagljene, čak i zatrovane – to zaboravljamo. Verujemo u nekakav automatizam naučnih istina kao u "objektivnu" istinu. Pa onda i ta pojednostavljena slika "humanističkog" prosve-

titeljstva i racionalizma: naučiš nešto, pa onda, kad već saznaš, po tome radiš kako treba i – budeš bolji... Ne ide to tek tako. Sava je otišao kao mlad na Svetu Goru da se ispuni duhom, da se očisti, da bude prijemčiv za prava znanja, a onda se vratio u svet. Ne kažem da treba svi da idemo u manastir, ali gde danas imate moralno obrazovanje, da ne kažem duhovno? Pokušava se nešto sa veronaukom, ali nema ona mnogo prostora i nije uvek kompatibilna obrazovnom sistemu. Vaspitanje gubi korak već u osnovnoškolskom obrazovanju. Uči se samo o pravima, skoro ništa o obavezama. A kamoli o tome da moramo svoj saznajni aparat da redovno "čistimo" da nam znanje ne bi bilo zaprljano i zapravo štetno. Ako se taj duhovni nivo prosvetiteljstva zaboravlja, onda se zaboravlja ko je i šta je Sava.

Kako, kad deca uče o njemu još u predškolskom vaspitanju?

Sava jeste deo našeg duhovnog i kulturnog identiteta, ali živimo kao da nije. Zaboravili smo ličnost Svetog Save i činjenice o njegovom životu. On je spajao najsavremenije i najtradicionalnije, bavio se očuvanjem nasleđa, ali je uvodio i najnoviju nauku, najnovije zakonodavstvo, dovodio je najbolje umetnike, vodio je diplomatiju na savremen način i uspevao je da poveže Istok i Zapad, putovao je, a gde god je otišao napravio je diplomatsku pripremu srpske budućnosti. Politika kakvu je on postavio, zasnovana na moralnosti, sad je nezamisliva. Sad je popularan stav: nije bitna moralnost, važna je samo efikasnost. Nije istina, pravi putokaz nam je on ostavio. Sveti Sava je neophodan za nastavak naše budućnosti. Onog trenutka kad se vrati u Srbiju, mi ćemo znati kako se na pravi način funkcioniše između Istoka i Zapada, kako se prave mostovi između Istoka i Zapada, kako se postaje taj most.

Kako bi taj njegov povratak u Srbiju izgledao u praksi?

Sava i Simeon su spojili potrebe zemaljske Srbije i nebesku Srbiju. Nerazdvojivo su napravili tu konstrukciju iz koje je nastala Srbija koju poznajemo. Ta ravnotežna situacija, zemaljska i nebeska, koja postoji od početka, mora da se prati i rekonstruiše u svakom vremenu.

Sintagma "nebeska Srbija" ima negativne konotacije zato što je bila u modi među propagatorima nacionalizma početkom devedesetih...

... mada je ona izvorno deo kosovskog mita, pored Svetog Save drugog srpskog simbola. Da. Kad kažem "mit" ne mislim na nešto lažno ili izmišljeno, mislim na

priču sa velikim nabojem koja porađa vrednosti i usmerava ponašanje grupe. Osim mosta između Istoka i Zapada, Srbija je sebe doživljavala i kao bedem pred tuđom verom, ali i pred silom i nepravdom uopšte. Ovaj simbol je, na našu sreću ili nesreću, bio aktivniji kroz istoriju. Ali, šta se s njim desilo? Kad se izbaci prvi, svetosavski simbol mosta koji spaja carstvo nebesko i zemaljsko, kosovski simbol se pogrešno tumači. Od njega je napravljen paganski samouništavajući mit o samožrtvovanju naroda. Priča o tome da je u Kosovskoj bici izabrano samo carstvo nebesko a da nam carstvo zemaljsko nije bitno, dovedena je do apsurda, pogotovo kad je mit počeo da se tumači bez Boga! Pa i ovo što sad živimo, bolje rečeno zbog čega odumiremo, jeste očajnički pokušaj da se odbaci dimenzija nebeskog, da se odbaci mit o Kosovu koji nas opterećuje, da izbegnemo i Svetog Savu ako je moguće, i da napravimo naš identitet samo na osnovu "zemaljske" priče. To je kombinacija najtužnijeg i najglupljeg što nam se ikad dešavalo. Mi tu glupost sada živimo. Niti nas nešto ispunjava i vuče dušu nagore, niti se snalazimo u ekonomiji, a nemamo ni šta da nas teši ni daje nadu.

Hoćete da kažete da bi ravnoteža između zemaljske i nebeske Srbije bila rešenje za nas sada?

Bez sumnje. To ne znači da očekujemo kako ćemo svi ući u neprekidnu molitvu i da ćemo svi postati divni. Ali ne bi bilo loše da bar oni koji su vodeći sloj u državi svojim primerom pokušaju da postanu ugled drugima. Ljudi su za patrijarha Pavla oduševljeno govorili: evo čoveka koji živi onako kao što govori. Kao da je to toliko čudno, skoro nemoguće! Postoje neke vrednosti koje su plod generacija, neozbiljno ih je zanemariti i odbaciti taj paket koji nam je dat. Ako se taj paket primi, ako se usvoje te vrednosti, u njima je spoj zemaljske i nebeske Srbije. Mi moramo da vratimo taj vrednosni sistem. Da budemo bolji, a ne da se samo pravdamo zašto postajemo sve gori i gori. U ovom narodu će zavist da nam se obije o glavu, zavist prema bogatom čoveku, prema ovome i onome. Mi se hranimo na zavisti, na likovanju nad tuđom nesrećom, zatim na strahu: može da bude gore. To nije zdravo, to je bedno. Nama zaista treba da se vrati slika do koje su nas Sava i Simeon doveli. Vrlo je bitno da ispitamo koren i da vidimo šta valja a šta ne valja. Ali mi to ne radimo. Mi kidamo sve što imamo iza sebe.

Sveti Sava jeste deo našeg duhovnog i kulturnog identiteta, ali živimo kao da nije. On je spajao najsavremenije i najtradicionalnije, bavio se očuvanjem nasleđa, ali je uvodio i najnoviju nauku, najnovije zakonodavstvo, dovodio je najbolje umetnike, vodio je diplomatiju na savremen način i uspevao je da poveže Istok i Zapad. Politika kakvu je on postavio, zasnovana na moralnosti, sad je nezamisliva. Sad je popularan stav: nije bitna moralnost, važna je samo efikasnost

Kako u vašem filmu izgleda Sveti Sava?

Sava je sila, čudo od energije, on je obavezujuća pojava, a ne sentimentalni goblen. Zato film i radimo, da ljude suočimo sa tom energijom. On je mršav, visok, ima neku čudnu lepotu, Nemanjići su imali muževne crte, i veliku energiju. On ne mora puno da priča, ali mora da ima energiju koja je zarazno dobra. Videćemo ko će ga igrati. Taj glumac mora da ima nešto harizmatično, ako se mladi ne zaljube u njega, ništa nismo uradili.

Kako će momak od na primer 17 godina, koliko je imao Rastko Nemanjić kad je stigao na Svetu Goru s namerom da postane Sava, poverovati da srpski princ bira monaštvo, a ne lov i devojke?

Pa ne mora svako da ide u manastir, kod nas kad se pomisli na bogougodan život pomisli se "ili manastir ili ništa". Svako treba da živi bogougodno prema svojoj meri i mogućnosti, ali svako ima obavezu da proba da se pridržava nekih pravila. Pre svega prema sebi. Čišćenje od strasti je, recimo, ulaženje u vrstu kontrole sopstvenog života. Ovde se ljudi porobe raznim strastima (razvrat, kocka, opijanje, ožderavanje, gnev, udobna ravnodušnost, sujeta svake vrste...) i ne vladaju više svojim životima smatrajući da je to sloboda. Nije to sloboda, to je ruiniranje. Inače, ovaj film govori i o mladosti i o starosti. Što pre se mladost nauči iskrenom odricanju, to pre će doći do kvaliteta. Kod nas mladost nije učena odricanju. Iako su okolnosti loše, roditelj će bolećivo sve učiniti da pruži detetu. Zato deca rastu sa osećajem prava bez osećaja obaveze. Tome ih uči ceo sistem. Dobrovoljno odricanje je ovde nešto što je maltene nezdravo. S druge strane, obesmišljena je starost, pretvara se u produžavanje života zarad produžavanja života bez ikakvog smisla. Starci sede po čekaonicama domova zdravlja i bave se samo time. Preko lika Simeona nudi se druga opcija, nudi se starost koja životu daje smisao do samog kraja. Ti do kraja života imaš priliku da se usavršavaš, da radiš nešto. Čak i kad čovek onemoća potpuno, on ima mogućnost molitve, mogućnost duhovnog usavršavanja, rasta ljubavi, "širenja" duše.

Kada planirate prvu klapu?

Ako Bog da, polovinom sledeće godine. Do tada treba da izaberemo reditelja, razmišljamo o ruskom reditelju, treba da pažljivo odaberemo glumce, ima preko 40 glumaca, treba Hilandar da se napravi, pravićemo ga u okolini Beograda, Miljan Kreka Kljaković, scenograf svetskog renomea radi skice, Vitorio Storaro je pristao da bude direktor fotografije, on je trostruki oskarovac a mi ga znamo po filmovima *Poslednji kineski car* i *Apokalipsa sada*. Rizikujem da zvučim neskromno, ali reći ću zato što želim da dočaram način na koji razmišljamo o realizaciji ovog filma: radićemo ga onako kako su rađeni naši srednjovekovni manastiri. Pravili su ih, podsetiću, najbolji majstori i sa Istoka i sa Zapada. ¶

SONJA ĆIRIĆ »

Špijuni su među

Jedno elektronsko pismo upućeno na adresu ruskog konzulata u Berlinu pokrenulo je lavinu u kojoj je otkriveno da Amerikanci imaju desetine špijuna u nemačkim službama i ministarstvima. Govori se o "krizi prijateljstva", nemačka javnost traži da se preispitaju odnosi sa Vašingtonom, a Merkelova udovoljava biračima koliko mora. Sa druge strane Atlantika se pitaju čemu sve to uzbuđivanje

NEKO NAS POSMATRA: Nemačka kancelarka Angela Merkel

fotografije: Reuters

nama

Za "Vreme" iz Bona

Nemačka kancelarka Angela Merkel ima sijaset razloga za zadovoljstvo. Prošle sedmice je proslavila titulu prvaka sveta u fudbalu, a odmah zatim i svoj šezdeseti rođendan. Na tradicionalni odmor u Južni Tirol kreće praćena medijskim hvalospevima i rekordnom popularnošću u anketama. Ipak, u poslednje dve sedmice joj je na leđa natovaren još jedan problem na koji nije računala: Markus R.

Taj Markus čije prezime počinje sa R, ima 31 godinu i službenik je *Bundesnachrichtendiensta* (BND), nemačke obaveštajne službe za inostranstvo. Markus R. je uradio nešto zapanjujuće glupo za čoveka sa takvim zaposlenjem: poslao je najobičniji mejl na adresu ruskog konzulata u Berlinu, sa ponudom da špijunira za Ruse. Tek tako, kao da se prijavljuje za posao čistačice. Kako bi dokazao da nije tamo neki šarlatan, u prilogu je dodao i nekoliko poverljivih dokumenata svog BND-a. Ne znamo kako bi Rusi reagovali na ponudu, nikada nećemo ni saznati jer je Markusa R. smesta uhapsilo. Naravno da nemačke službe love elektronsku prepisku ruske diplomatske misije.

Otkud nekome ko radi za BND ideja da putem interneta nudi svoje špijunske usluge?

Otud što mu je to već glatko prolazilo. Naime, već dve godine Markus R. na taj način sarađuje sa Amerikancima. Sve je uredno priznao, pa su nemački obaveštajci ostali zatečeni – hteli su da ulove špijuna zlih Rusa, ali su uhvatili krticu prijateljskih Amerikanaca.

VREMENSKA PROGNOZA

Markus se javio američkoj ambasadi u Berlinu 2012. godine. Nešto kasnije mu je odgovorio američki obaveštajac – po svemu sudeći iz CIA – koji se predstavio kao Krejg. Tako počinje plodna saradnja tokom koje je špijun isporučio najmanje 218 poverljivih dokumenata. Ubrzo se Markus sastao sa svojim tajnim poslodavcem negde u Austriji, gde je dobio avans od 10.000 evra i poseban računar čija aplikacija za vremensku prognozu krije napredni skript za šifrovanje poruka. Tako je svoj *Nebenjob* (dodatni poslić) mogao da nastavi bez trzavica.

Doušnik je radio u odeljenju BND-a koje se bavi obaveštajnom zaštitom Bundesverovih vojnika u inostranstvu i saradnjom sa drugim tajnim službama. Ispričao je policiji da je Amerikance najviše interesovalo nešto drugo – šta sve Nemačka preduzima povodom otkrića Edvarda Snoudena (videti okvir), najviše onih koja se tiču špijuniranja nemačkog građanstva i same Angele Merkel. Ko zna dokle bi R. prodavao informacije Amerikancima da nije postao alav i pokušao da radi i za Moskvu. Novac mu je izgleda bio jedini motiv, a od CIA je primio ukupno 25.000 evra. To je sića za tajni obaveštajni budžet SAD koji navodno prelazi 50 milijardi dolara godišnje. Za službenika Markusovog ranga, međutim, to je godišnja plata.

Ovde nije kraj špijunske sage. U dokumentu koji je Markus R. poslao ruskom konzulatu kao dokaz svojih *dobrih namera* radilo se o jednom referentu nemačkog Ministarstva odbrane. Kako navodi magazin "Frontal 21", u pitanju je rezervni oficir koji je ranije bio glavni savetnik Kfora na Kosovu. Služba za zaštitu ustavnog poretka sumnjala je da taj referent špijunira za Ruse, pa je rutinski zatražila od BND-a da proveri sumnje. Mora da su nemački obaveštajci doživeli *déjà vu* – ni ovaj iz Ministarstva odbrane nije radio za Ruse nego za Amerikance. Prema izvoru Rojtersa, u pitanju nije saradnja sa CIA nego direktno sa Pentagonom.

Klupko je tu počelo da se odmotava – dobro upućeni tabloid "Bild", pozivajući se na američke obaveštajne krugove, tvrdi da za CIA "radi" dvocifren broj Nemaca iz četiri ministarstva: odbrane, unutrašnjih poslova, privrede i Ministarstva za pomoć zemljama u razvoju. Ovo »

poslednje je interesantno jer se preko njega tajno finansiraju obaveštajni nemački poslovi širom sveta.

LJUBAVNA PREVARA

Ogromno je ogorčenje nemačke javnosti kanalisano kroz napise štampe. Recimo, kelnski "Štat ancajger" navodi: "Koliko smo mi Nemci (sa zapada) poštovali Amerikance, makar otkako su se od okupatora preobrazili u zaštitnike i zatim u prijatelje. Mnogi građani, pre svega kancelarka, upravo se bude iz jedne iluzije. Oni shvataju da sve lepe priče o posebno bliskim odnosima ne vrede baš ništa ako su u pitanju interesi američke supersile."

Otkrivanje kontrašpijuna samo je kap koja je prelila čašu. Nakon što je Snouden prošlog leta obznanio da NSA nadzire bukvalno *sve*, Nemci su bili razočarani. Zar i prijatelje? pitali su. Čuveni kolumnista "Špigl onlajna" Jakob Augštajn smatra da je fraza o prijateljstvu među državama apsurdna. "Imamo prilično romantičnu vezu sa SAD", rekao je Augštajn za Dojče vele. "Ali oni nisu naši prijatelji već naši saveznici, jednostavno zato što je to u našem interesu. U tom kontekstu, moglo bi mnogo da se nauči od Amerikanaca. Nemci se ponašaju pomalo kao prevarena žena."

Kancelarka Merkel teško da se uklapa u sliku razdražene *prevarene žene*. "Merkelova tek uz mnogo truda uspeva da odglumi nivo ogorčenosti koji u ovom trenutku očekuje nemačka javnost", piše ugledni nedeljnik "Cajt". "Zapanjena je jedino glupošću Amerikanaca, koji uvek iznova bivaju uhvaćeni na delu. Jer Amerikanci su možda loši prijatelji, ali su i dalje najvažniji loši prijatelji koje Nemačka ima." Posebno je dragocena obaveštajna pomoć Vašingtona, pogotovo dok u Ukrajini, Siriji, Iraku, pojasu Gaze i Somaliji divljaju otvoreni vojni sukobi.

Zato je Merkelova oćutala prisluškivanje 80 miliona Nemaca. Reagovala je tek kada je otkriveno da je NSA bacila uho i na njen mobilni telefon. Tada je Obami rekla da očekuje da se američke službe na nemačkoj teritoriji pridržavaju nemačkih zakona – što je po sebi suluda ideja i Merkelova to zna. Da se obaveštajci drže zakona stranih zemalja, odmah bi mogli da stave katanac na svoju radnju.

Međutim, kako kancelarka voli da ugodi raspoloženju javnosti, jasno je bilo da će na novu epizodu špijunske afere stići makar simboličan odgovor. Bila je to *molba* predstavniku američkih tajnih službi u Berlinu da napusti zemlju. On čak nije ni proglašen personom non grata – niti mu je dat poseban rok da napusti zemlju. U međuvremenu je odleteo sa frankfurtskog aerodroma. Kako god ova mera bila predstavljena, reč je o "izbacivanju vodećeg agenta iz američke ambasade što šalje jasan signal preko bare. Ne trebaju im ni špijuni NSA ni analitičari CIA da dešifruju sadržaj. Vašington samo treba da načulji uši da bi čuo glasno *dosta više*", piše bavarski "Mitelbajeriše cajtung".

Američka agencija Blumberg navodi da je Bela kuća pokušala da predupredi reakciju Berlina tako što je nemačkoj vladi ponudila povoljniji bilateralni sporazum o obaveštajnoj saradnji, sličan onima koje SAD već imaju sa Velikom Britanijom, Kanadom, Australijom i Novim Zelandom.

Krunski svedok

Dajte nam Snoudena

Otkrivanje američkih špijuna u Nemačkoj je ponovo u centar pažnje vratilo omiljeni zahtev nemačke opozicije. Zeleni i Levica mesecima uporno traže da se Edvardu Snoudenu omogući dolazak u zemlju kako bi svedočio pred anketnim odborom Bundestaga koji utvrđuje razmere američke špijunaže, kao i upletenost nemačkih službi.

Bivši analitičar NSA već godinu dana je u Rusiji gde uživa privremeni azil. Više puta je nagovestio da je spreman da dođe u Nemačku i kaže sve što zna. "Ali Amerikanci su izdali nalog za hapšenje, postoji sporazum o ekstradiciji, a Snouden, naravno, neće doći u Nemačku dok mu preti izručenje", rekao je stručnjak za ustavno pravo Martin Morlok za Dojče vele.

"Izručenja nema jedino kod političkih prestupa", kaže Morlok. "Tu je veliki prostor za tumačenja: da li je to za šta je on optužen politički prestup? Amerikanci bi to negirali, ali njegovo otkrivanje tajni može da se posmatra i kao politički čin protiv američke prakse špijuniranja."

Vladajući demohrišćani i socijaldemokrate nisu mogli da ospore značaj Snoudenovog iskaza pa su pristali da ga ispitaju – ali u Moskvi. Snouden je to odbio, on hoće u Nemačku. Nada se da bi mu dolazak na svedočenje omogućio i dobijanje azila. Takvo zameranje Vašingtonu bilo bi previše za vladu Angele Merkel.

Zeleni su odlučni da stvar isteraju do kraja. Najavljuju da će Saveznu vladu tužiti Ustavnom sudu jer ometa rad anketnog odbora tako što blokira Snoudenov dolazak.

Ako se nekako desi čudo da američki disident stigne do Nemačke, moglo bi da postane neprijatno za vlast u Berlinu, a zabavno za neutralnu publiku. Naime, poslednja serija dokumenata koju je Snouden dao u novine govori o tesnoj saradnji više nemačkih obaveštajnih službi sa američkom NSA. Jedan od izvoda koje je objavio "Špigl" pokazuje kako se nemački agenti hvale američkim kolegama jer je vlada u Berlinu olabavila tumačenje zakona o poštanskoj tajni – i tako praktično dala blanko ček za špijuniranje sopstvenih građana.

Predlog je navodno potpisao lično Barak Obama, ali ga je, jednako lično, odbila Angela Merkel. Čak i bez špijunske afere, Berlin ne bi mogao da prihvati ovu primamljivu ponudu jer ona podrazumeva opsežno špijuniranje svojih građana i razmenu informacija sa partnerima.

Pored diplomatske packe u vidu proterivanja američkog predstavnika, nemačke vlasti rade i u drugom – mnogo bitnijem – pravcu. Ministar unutrašnjih poslova Tomas de Mezijer naložio je da odbrana od špijunaže i kontrašpijunaže postane *štit od 360 stepeni* bez slepih mrlja. Drugim rečima, nemačke službe će sada na oku držati i Amerikance. Prema informacijama "Bilda", to se već dešava – više zaposlenih iz američke ambasade već danima je pod prismotrom.

SAMO BIZNIS

Bela kuća u javnosti reaguje lakonski. Zna se šta znači kada o nekoj temi progovori samo portparol – pa čak ni portparol Džoš Ernest nije hteo konkretno da odgovara na optužbe o vrbovanim saradnicima CIA. O razlikama u pogledu rada tajnih službi ne treba raspravljati putem medija, rekao je Ernest i dodao: "Saveznici sa visokorazvijenim obaveštajnim službama – poput SAD i Nemačke – imaju prilično jasnu predstavu o tome šta sve obaveštajni rad podrazumeva."

Medijski krajolik Sjedinjenih Država tek usputno se bavio aferom i to uglavnom kako bi proglasio Nemce za paničare. U pitanju je *veštačko uzbuđenje*, piše "Vol strit žurnal", jer u Berlinu dobro znaju da se i prijateljske države međusobno špijuniraju. Horu kritičara se mnogo oštrije pridružuju i republikanci, recimo Majk Rodžers, predsedavajući Odbora za tajne službe u Donjem domu Kongresa. "Izbacivanje našeg agenta iz zemlje očekivali bismo od Iranaca, Rusa ili Severnokorejaca, ali ne i od Nemaca. To nije reakcija koja priliči odraslim osobama", rekao je Rodžers za CNN. Nije propustio da podseti da su dojave američkih službi spasavale živote u Nemačkoj.

To zna i Merkelova. U tradicionalnom letnjem intervjuu na Drugom programu javnog servisa kancelarka je jasno rekla da neće prekidati obaveštajnu saradnju sa Amerikancima. "Imamo različite predstave o radu tajnih službi. Ne živimo više u doba Hladnog rata gde niko nikome ne veruje. Danas smo izloženi potpuno drugačijim pretnjama", rekla je Merkelova. Brzo se stiglo i do pitanja suverenosti koju Nemačka, strogo pravno gledano, ne poseduje u punoj meri. Da li SAD dalje podrivaju samostalnost Nemačke? "Ubeđena sam da sam kancelarka suverene države", lakonski je odgovorila Merkelova.

Ona je odbacila mogućnost da kazni Belu kuću na drugoj strani – prilikom pregovora o Sporazumu o slobodnoj trgovini između EU i SAD. "Mi smo izvozno orijentisana nacija i taj sporazum je u našem interesu", dodala je kancelarka.

U prevodu, neće biti spektakularnog kraha transatlantske ljubavi. Nemačka vlada bi najradije pričekala da se slegne antiamerikanizam u domaćoj javnosti, nezapamćen još od antiameričkih protesta tokom Vijetnamskog rata. Ovaj oblak prašine, međutim, velik je i gust. Možda će čekanje potrajati. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

THE S**PARK**LING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets. Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments. The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica. Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.

PARK | HOTEL ★★★
BELGRADE

Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 414 6 800
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to the Brand New Park

Iskustvo podele

Privreda stagnira, nezaposlenost raste, Brisel je zamenio Moskvu. Kako se radost zbog pristupanja Evropskoj uniji pretvorila u netrpeljivost usmerenu protiv homoseksualaca i zašto je populistima svih boja i vera uvek potrebna projekcija neprijatelja

Za "Vreme" iz Bratislave

Stanujem i pišem u Bratislavi, dunavskoj metropoli i glavnom gradu Slovačke. Moja mala istočnoevropska zemlja već je deset godina članica Evropske unije. Do koje mere je, međutim, ta država zaista evropska? Slovačka je na poslednjim evropskim izborima imala najnižu izlaznost, samo trinaest procenata.

Dugo je Slovačka važila za zemlju evrooptimista. Zašto?

Slovačka je posle razlaza sa Češkom 1993. godine ekonomski i politički bila na kolenima. Intelektualno takođe. Zbog toga što je kulturna i akademska elita, koja je predvodila plišanu revoluciju 1989. godine, propala prilikom preuzimanja vlasti i zemlju dobrovoljno predala militantnim Slovacima, koji su se kasnije ispostavili kao zločinci. Pod autokratskim premijerom Vladimirom Mečirom (prijateljem i pristalicom Slobodana Miloševića), neko vreme je izgledalo kao da će novopečena država krenuti beloruskim putem. Privreda se za dve, tri godine bukvalno zamrzla, valuta, slovačka kruna, je propadala. Partijske glavešine su munjevito opljačkale državna preduzeća. Državi je čak zapretio bankrot.

Takav razvoj me je šokirao. Čehoslovačka mog detinjstva je doduše bila totalitarna država, ali je nudila prihvatljiv životni standard i relativno razvijenu infrastrukturu. Posle 1993. sam iznenada živeo u državi kojoj je istovremeno na više nivoa pretio kolaps. Odrastao sam sa osećanjem nepravde, osećanjem da me neko iskorištava, osećanjem nesigurnosti i izdaje. Slovačka se srozala na nultu tačku, postala je pobeđena zemlja slična Srbiji posle građanskog rata.

SIVI I ŠARENI: Demonstracije homofoba i parada ponosa u Slovačkoj
Foto: *www.wikipedia.org*

PREKRETNICA

Danas znam da je zemlji bilo neophodno to propadanje. Najnižu tačku političkog i ekonomskog propadanja oko 1995. godine smatram ne samo istorijskom prekretnicom nego i promenom paradigme slovačkog identiteta. Posle toga postali smo nešto drugo, neko drugi. Preuzeli smo odgovornost. Ne za sve – sa svojom sopstvenom istorijom se još nismo razračunali, ali nismo više imali nikoga koga bismo mogli da okrivimo za sve. Sad se krenulo punom parom, svejedno da li kod kuće ili u inostranstvu.

Paradoksalno je da su se usponu Slovačke najviše iščuđavali u Češkoj. Tamo su očekivali bankrot istočnog, siromašnijeg suseda. Polazim od toga da bi se tome tamo preko mnogi čak i radovali.

Sa današnjeg stanovišta sam zadovoljan što je došlo do podele Čehoslovačke. ČSSR već pre dvadeset godina nije mogla da se spase, slično kao i Jugoslavija. Bila je deo izgubljenog jučerašnjeg sveta bez svoje središnjice, bez zajedničke ideje. Trud da se održi po svaku cenu bio bi ravan spasavanju nekakve iluzije. Osim toga, za mene je ceo taj proces bio i dobra priprema za praktikovanje mafijaškog kapitalizma, koji sve do danas Češku i Slovačku Republiku povezuje daleko više nego negdašnja federacija.

IZMIŠLJENA ZAJEDNICA

Češka kultura bila je i moja kultura. Međutim, iznenada mi se činilo da više ne čitam dnevne novine koje stvaraju javno mnjenje, već fašističku šund-štampu. Otada mi je odvratan svaki oblik nacionalizma, češki, slovački, ali i svaki drugi. Nema opasnije bolesti koja može da pogodi ljude svih obrazovnih slojeva.

Iskustvo podele ojačalo je u meni ubeđenje da je nacija konstrukcija, ili, kako to Nemci kažu, "izmišljena zajednica". Pišem na slovačkom jeziku, osećam sebe delom te tradicije, ali gledano čisto etnički moj rodoslov je komplikovaniji i zamršeniji, a zapravo mi je to baš svejedno. Ne istražujem šta me razdvaja ili čak stavlja iznad drugih, nego šta me sa drugima spaja.

Nisam nikakav nostalgičar i ne čeznem za povratkom Čehoslovačke. Bitnije za mene je da se u obe države vrati poverenje u demokratiju i pravni poredak, pa da se na taj način prekine sa kumovskim

vezama, aferama i mafijaškom politikom. Uprkos tome sebe još uvek vidim kao Čehoslovaka. I kao Evropejca. Volim Brno i Prag, ali takođe i Beč, Beograd, Ljvov, Vroclav i Berlin. Žao mi je što se u međuvremenu moje knjige prevode za češke čitaoce, iako se dva jezika razlikuju samo u nijansama. Međutim, umem da cenim što ih tamo uopšte štampaju. U Jugoslaviji, međutim, gde se sve završilo neuporedivo gore, pretvaraju se kao da srpskohrvatski nikada nije ni bio u upotrebi.

Pristupanje EU je, dakle, bio ogroman uspeh za potcenjenu Slovačku. Radost je bila velika zbog otvorenih granica, slobode putovanja, za kojom se čeznulo, i mogućnosti da najzad može da se radi u inostranstvu. Pristupanje EU je potvrdilo prozapadnu orijentaciju države, što posle višedecenijske sovjetske dominacije i teške situacije mlade republike uopšte nije bilo samo po sebi razumljivo. Verovalo se da će se sa novčanim blagoslovom EU najzad izgraditi i auto-put za Košice, kao i da će se sanirati propale škole i bolnice. Uprkos brojnim korupcionaškim skandalima, zaista se mnogo toga postiglo.

PROJEKCIJA NEPRIJATELJA

Prilikom nedavnih evropskih izbora nedostajale su konstruktivne teme. Politički populisti, kako desni tako i oni levi, govorili su o ponovnom porobljavanju, ovoga puta ne od strane Moskve, nego od strane Brisela.

Evropu ne razumeju – a tema se zloupotrebljava na način koji efikasno deluje na publiku. Privreda se ni izdaleka ne razvija tako dobro kao nultih godina. Nezaposlenost kod mladih raste, svaki treći ne može da nađe posao. Izgubljena generacija iz slovačke provincije sanja o životu negde drugde, desetine hiljada se iseljava. Ko studira u Češkoj, Austriji ili Nemačkoj vrlo verovatno će ostati tamo. Oni koji su ostali kod kuće, izdržavaju se samo povremenim poslovima i gotovo da ne plaćaju porez.

Umesto da se uhvati u koštac sa takvim problemima, sve slabija levo-populistička vlada Roberta Fica traži teme za alibi ili surogat: tako je, na primer, početkom juna njegova Socijaldemokratska partija zajedno sa hrišćanskim konzervativcima izdejstvovala da se u Ustav upiše naročita "zaštita braka između muškarca i žene". Brak je jedinstvena veza između muškarca i žene, tako glasi diskutabilna nova rečenica – a time se faktički zabranjuje brak između homoseksualaca. Time se povređuje osnovno ljudsko pravo, a slovački gejevi i lezbejke praktično postaju ljudi druge klase.

U mojoj otadžbini sve do danas ne postoji nikakav zakon o životnom partnerstvu kojim bi homoseksualni parovi bili izjednačeni sa heteroseksualnim zajedništvom. Umesto da se ponude dugoročne vizije i strategije, unutar javnog diskursa preovlađuje tužna i besmislena kulturna borba. Religiozni fanatizam je živ i opasan.

Septembra 2013. desetine hiljada ljudi stiskale su se u starom gradskom delu Košica i protestovale protiv abortusa. Već mesecima udruženje "Alijansa za porodicu", koje podržava katolička crkva, sakuplja potpise i (slično kao u Hrvatskoj) zahteva referendum da bi se zabranili prekid trudnoće i seksualno obrazovanje u školama.

Užasnut sam, razočaran i uplašen. Na istoku Evrope huškačke kampanje, pa čak i napadi na homoseksualce i one koji ih podržavaju, više nisu retkost. Tako su Gej prajdove u Bratislavi više puta napadali neonacisti.

Porast religioznog fanatizma takođe cepa i slovačku katoličku crkvu. Konzervativni biskupi upozoravaju na opasnost neke zapadne "džender-ideologije", koja navodno, naspram porodice, propagira neprijateljsku, takozvanu "kulturu smrti", u kojoj se ukida podela uloga između polova što, kako kažu, treba da dovede do "sodomističke zbrke". Zvuči apsurdno i veoma nalik Vladimiru Putinu, ali se dobro prima kod mnogih građana koji cene konzervativne vrednosti.

Reformistički nadbiskup Trnave, Robert Bezak, 2012. je izgubio svoju službu. On je govorio o zaveri nesavremenih radikala. Njegovo otpuštanje izazvalo je ozlojeđenost – stotine vernika protestovale su protiv te odluke Vatikana.

Kao što istorija zemlje pokazuje, kriza ima duboko korenje: slovački nacionalsocijalizam je bio katolički, predsednik fašističke države (1939–1945) bio je sveštenik Jozef Tiso. Razračunavanje sa nacističkom prošlošću je za vreme komunističke diktature vođeno jednostrano. Antifašizam, koji je odredila država, značio je da jedva da je iko preuzeo slovački deo krivice za zločine. Posle preokreta je crkva sebe prikazivala kao žrtvu.

Nacionalizam i religija cepaju Slovačku danas kao i tada. Novembra prošle godine je desni radikal Marijan Kotleba pobedio na pokrajinskim izborima u Banskoj Bistrici. On sebe naziva "firerom" i vodi paravojnu grupaciju huligana i batinaša, pujda protiv Roma, homoseksualaca i intelektualaca. Za dve godine mogao bi da uđe i u parlament. Problem je: i taj takozvani "firer" kaže samo ono što mnogi ljudi u Slovačkoj žele da čuju. ¶

MICHAL HVORECKY

Roman *Smrt na Dunavu* ovog autora na jesen treba da izađe na srpskom u izdanju Platoa

Pomračenje sunca

fotografije: M. Milenković

Na tribini "HAARP i druge zablude o nauci" astrofizičar Milan Ćirković, fizičar Milovan Šuvakov i psiholog Oliver Tošković pokušali su da odgonetnu uzroke histerije oko HAARP-a

Beograd, mnogo godina po rođenju Nikole Tesle, burno živi čak i tokom jula, osvetljen kao i svaki drugi kutak planete pomoću naizmenične struje. No, skrivena od ulične vreve, daleko od svetala javnog prostora, duboko u senci živih medijskih afera i pitanja o kojima se razgovara na slavama i sedeljkama, velikim gradom se valja jedna druga, mračna stvarnost. Po opskurnim kafeima astrolozi sa laptopovima za 20 evra čitaju sudbinu iz digitalnih natalnih karti. U iznajmljenim stanovima takozvani teslijanci, elektromagovi, homeopate, istočnjački maseri, travari i vračevi drže svoju tajnu praksu. Neki deluju i na daljinu, kao glas na telefonu, slika na internet sajtu.

Njihova se "veština" ne progoni, klija u mraku neefikasnih zakona i službi, naoko beznačajna, laka šansa za prevarante koji vrebaju nasitno, da otmu ono malo sredstava kojima ljudi još raspolažu. Opojni miris njihove misterije, bizaran i samoobjašnjiv, širi se društvenim mrežama, zatvorenim Fejsbuk grupama, skrivenim blogovima i drugim opskurnim medijima. I mada to nije jedna od aktuelnih tema, istraživanja pokazuju da je mušterija, nažalost, sve više. Ljudi, mahom oni unesrećeni bolešću ili kakvom drugom tragedijom, za nekakav novac kupuju zdravlje, sudbinu, ljubav, lepšu budućnost, i uopšte, nadu. Sva ova opaka, nad društvom natkriljujuća industrija nerazuma, za javne poslove nevidljiva, kod normalnih ljudi mahom potcenjena, ispliva retko na svetlost dana, bljesne kao simptom jednog duboko bolesnog društva, a potom iščezne. Ostane kao prilika za nešto malo sprdnje i šala. Potom se povuče u tminu.

Tokom tragičnih poplava u maju 2014, cela ta druga, mračna strana isplivala je na sve jačem talasu budalaste priče o HAARP antenama koje su navodno izazvale intenzivne padavine, te svojim smradom zapahnula sve domaće društvene mreže i deo medijske scene. Zbunjeni i uznemireni katastrofom, njenim uzrocima i posledicama, mnogi su ljudi na par sati ili dana poverovali kako se nešto krije iza te priče, kako je eksperimentalno postrojenje od 180 antena na

i druge loše bajke

Aljasci, namenjeno za ispitivanje jonosfere, nekako povezano sa navodnim "antenama u Barajevu", odnosno na Institutu za fiziku, i da je to možda deo američke zavere protiv Srbije.

I mada se priča povukla, kao i zagađena voda posle poplave, smatrao sam, kao moderator i urednik tribinskog programa u Centru za promociju nauke, da se ovogodišnji nacionalni Dan nauke ne može nikako drugačije obeležiti do događajem na kom bismo osvetlili zašto nam se, uz veliku prirodnu nesreću, u protekloj godini dogodio i HAARP. Dan nauke se već četiri godine obeležava 10. jula, na rođendan Nikole Tesle, i tim je povodom ove godine širom grada, ali i ostatka Srbije, organizovano na desetine simpatičnih događaja koji su građane podsetili na lik i delo slavnog srpsko-američkog pronalazača. I Centar je, po običaju, svašta organizovao tim povodom. No, kako da u istoj prilici uopšte ne pomenemo i mračnu stranu?

Zato smo na Dan nauke u klub pozvali trojicu naših možda i medijski najprisutnijih mlađih naučnika, iza kojih stoje naučne karijere kojima se mogu slobodno ponositi, da vidimo šta je sa HAARP-om. A oni su, pred krcatim Naučnim klubom Centra, u neverovatnoj atmosferi, jednom obliku grupne terapije i istinske proslave Dana nauke, rekli sve ono što mora biti rečeno. Ironija je htela da se istovremeno, među drugim događajima povodom Teslinog rođendana, na drugoj strani Terazija, u hotelu "Moskva" odvija i jedan malo drugačiji skup, okupljanje izvesnih Teslijanaca.

Čuli smo posle da je sa te strane bilo jednako krcato. Mada nam to nije bila namera, dogodilo se da je za beogradsku publiku izbor lokacije te večeri bio oblik opredeljenja, izbora za razum ili za ono drugo. Uz pitanje za razmišljanje – na kojoj strani Terazija bi Nikola Tesla, da je živ i po drugi put u Beogradu, proveo Dan nauke, prenosimo jedan deo onoga što je 10. jula 2014. ispričano u Naučnom klubu Centra za promociju nauke.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Dr Milan Ćirković
Astronomska opservatorija Beograd

Ne vidim bitnu razliku u odnosu na ono što smo imali u avgustu 1999. godine, prilikom totalnog pomračenja Sunca, vidljivog iz naših krajeva. Ta vrsta masovne histerije je posledica naučne nepismenosti na isti način. Da se podsetimo, nakon jednog prirodnog fenomena koji se, sa manje-više velikom regularnošću, dešava svake godine na nekom delu Zemljine kugle (a na jednom zadatom mestu na svakih par decenija u proseku), imamo situaciju da su se ljudi sakrivali pod krevet, u podrume, da su zatvarali životinje, da su masovno postavljali pitanje da li je bezbedno da se pomračenje Sunca posmatra na televiziji i tome slično. HAARP histerija je malo manji oblik tog fenomena.

To su sve one iste stvari koje je demonstrirao Orson Vels kada je 1938. godine napravio svoju verziju Rata svetova Herberta Džordža Velsa, kojom prilikom je pokazao da je moć elektronskih medija – u to doba radija, 1999. televizije, a sada u najnovije vreme interneta – takva da nema te vrste zablude, te vrste gluposti, koja ne može da ubedi dovoljno veliki broj ljudi ako se dovoljno ponavlja na elektronskim medijima. Da je tako nazovemo, HAARP afera se raširila na isti način i to na čelu sa medijima čiji je kvalitet sporan i za koje nije sasvim jasno zašto tačno postoje.

Dr Milovan Šuvakov
Institut za fiziku Beograd

Kad govorimo o samom istraživačkom projektu HAARP, prvo treba reći da je reč o javnom naučnom projektu i da se sve što se na njemu radi može naći dostupno na internetu. Posao naučnika je javna stvar i nimalo ne sumnjam da kolege sa Instituta za fiziku, koji takođe učestvuju u ovom projektu, u svakom trenutku mogu uvek svakom koga to zanima da objasne sve tehničke detalje.

Važno je da ovde konstatujemo da HAARP zaista postoji. Imam prilike da radim na Institutu ispod jedne takve antene, doduše samo prijemnika. Jednom smo i roštiljali ispod nje. Međutim, ono što je iz ugla fizike interesantno, ne toliko kao ova teorija zavere, ali svakako interesantno, jeste koja je to pojava i šta su talasi koje emituju HAARP antene.

Naime, postrojenje koje se nalazi na Aljasci emituje radio-talase frekvencije od 3 do 10 MHz, što je takozvani kratkotalasni domen. Vidim da ovde ima dosta mladih ljudi koji "ne znaju" da je postojao svet pre interneta, ali vidim da ima i starije publike koja zna šta su radio-amateri i kako su oni bili preteče društvenih mreža. Amaterske radio-stanice su uređaji koji su korišćeni pre interneta za neki vid pra-četa. One i danas postoje, kao i radio-amateri koji održavaju taj hobi. A jedan od vidova njihove »

MEDIGROUP

Dr Ristić
DOM ZDRAVLJA
Članica MEDIGROUP

- Specijalistički pregledi
- Rendgen, ultrazvuk - dijagnostika
- Biohemijska i mikrobiološka laboratorija
- Prevoz sanitetom i kućne posete lekara
- Stomatologija

UROLOGIJA

01.-31. JUL

011 2693 287

Narodnih heroja 38, Novi Beograd • Visoka 16, Banovo brdo
www.dr-ristic.com

DAN NAUKE: Ko se boji HAARP-a?

komunikacije koristi upravo kratke talase.

U principu, radio-amateri koriste dva opsega frekvencija. Jedan opseg je UKT – to su ultrakratki (visokofrekventni) talasi koji se prostiru manje-više kao svetlost – možete da pričate sa nekim kroz taj kanal ako ga vidite, odnosno ako vam se antene vide, ili ako teren nije previše grbav pa talas malo difunduje. Svaka komunikacija na većim rastojanjima podrazumeva da imate repetitor. Drugi, interesantniji opseg su kratki talasi, koji se kreću pravolinijski, ali se odbijaju od jonosfere, ali i od zemlje. Tako se signal može odbijati cik-cak od jonosfere i zemlje, pa se može ostvariti komunikacija i sa nekim udaljenim mestima, na primer, drugim kontinentima. Kako se ovakav talas odbija od jonosfere? U tim slojevima atmosfere postoji veća koncentracija naelektrisanih čestica koje reflektuju (odbijaju) talase nazad.

Postrojenje na Aljasci ne samo da može da emituje kratke talase nego to radi na usmeren način – antene su uparene tako da, koristeći pojavu koja se naziva interferencija, usmereno emituju snop. I prvo mesto na kome će ovi talasi interreagovati sa okolinom su slojevi jonosfere. Kratki talasi, kakve emituje i HAARP, oko nas su i postoje bar stotinak godina. Kad je radio-amaterstvo tokom šezdesetih i sedamdesetih godina bilo aktuelno, mnogo više snage se emitovalo iz amaterskih radio-stanica nego što to čini HAARP postrojenje. Ono ima snagu od oko 3 MW, što je snaga od samo oko 1000 amaterskih radio-stanica, koliko je moglo da ih se skupi u malo većem mestu.

Ciljevi ovakvog projekta su razni. Postoji značajan deo naučnih ciljeva, ali budući da deo finansiranja dolazi od vojske, zaista postoje i vojni ciljevi. No, oni su vezani za komunikacije, kao što je udaljena komunikacija sa, na primer, podmornicama. Međutim, ne postoji nikakva ni potencijalna šansa da se ovo postrojenje koristi za ovo što imamo prilike da čitamo u medijima.

Dr Oliver Tošković
Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Možemo da zamislimo neke generalne pravilnosti koje se dešavaju u situacijama velikih katastrofa a koje su i ovde bile prisutne tokom poplava. Kad se desi neka teška ili strašna stvar, neka tragedija, lična ili kolektivna, svi mi hrlimo ka objašnjenju. To je prosto osobina našeg uma, da traži objašnjenje i da razume stvarnost. To je možda i njegova svrha, bar jedna od njegovih svrha. Zbog toga je naš um u tim situacijama pogodno tlo za razvijanje ili teorija zavere ili kakvih god drugih objašnjenja koja u tom trenutnu mogu da dođu.

Pored toga što traži objašnjenja, um teško prihvata neizvesnost, odnosno ideju da se sve oko nas dešava dobrim delom iz slučajnosti. Kao da nam je svima teško da prihvatimo, kao što je bilo i Ajnštajnu, da se priroda "igra kockicama" i da smo svi mi nekako posledica slučaja. Ljudi i u nauci objašnjenjima koja su posledica slučaja, selekcije ili slučajne mutacije pokušavaju da daju nekakav smisao.

Zbog toga što nam je teško da prihvatimo neizvesnost, prija nam bilo koje objašnjenje. Setite se samo onih situacija kod lekara kad vam daju dijagnozu. Ako dugo čekate na nju, razvlačite se mesecima na pregledima, agonija traje i ne znate šta vam je. I onda vam kažu: imaš kamen u bubregu. A vi: Jao super! Sad znam šta mi je. Sada ću lako. Ma koliko to besmisleno zvučalo, dugotrajna neizvesnost prosto ubija.

Zamislite sad: da vam se desi katastrofa, izgubite kuću, raselite se, u neizvesnosti ste, ne znate šta ćete i pitate se zašto sve ovo i zašto baš meni. A neko kaže: Ima tamo nekih antena, nalaze se u Barajevu. To zvuči mnogo prihvatljivije i prosto vas smiri. Ako se slučajno desi ponovo, kažete sebi, znam da treba da porušim te antene. Čak i ako lično ne verujete u to, ideja da postoji neki jasan, opipljiv uzrok je prosto lakša od slučajnosti. Zašto se neke vesti u nekom trenutku rašire? HAARP postoji dugo, ali u ovom trenutku je priča o njemu postala aktuelna jer je ljudima u teškoj situaciji trebalo objašnjenje.

Ima, nažalost, puno takvih vesti. Jedan sasvim drugi primer je rasprava od pre par godina o Zakonu o zaštiti dece, koji je toliko napadan, pa su čak i neke moje kolege pričale protiv njega na televiziji. A ispostavlja se da je pre skoro sto godina u Kraljevini Srbiji postojao sličan zakon o zaštiti dece, ne baš takav, ali sličan. Sa idejom da ne treba tući decu. Ma kako čudno, tada, u patrijarhalnom društvu, to nije bilo problem, a u našem, danas, jeste. ¶

Ministarsko belegijanje

KOSIDBA I TRPEZA: Manifestacija, 42. put

GOSPODIN PREDSTAVNIK DRŽAVE SRBIJE: Ministar Aleksandar Vulin na Rajcu
fotografije D. Todorović

Gospodin ministar, u kosačkoj košulji sa sitnu bijelu dugmad i kvalitetni crni konci, naoštri kosu, manu kosom, obrisa kosu, i nastavi da se ponaša kao predstavnik države Srbije

Iako je Kosidba na Rajcu dokazano jedna od najboljih, i najposećenijih, tradicionalnih manifestacija, čini se da je tek ovogodišnje košenje pokazalo njen pun potencijal. Organizator je na otvaranje pozv'o lično Prvog premijera, koji nije mog'o, ali bilo ko da je Prvi bio, gospodin ministar Vulin na licu mesta pokaz'o da je i on za svaki pos'o dobar, jerbo kako se on druži i ponaša sa kosom i belegijom, to je za svaki udžbenik i svaki promo materijal. I ostali dometi Kosidbe bili na vrhu i vrhuncu, bilo kosaca, bilo naroda. Jedino ne bilo najavljenog Amadeus benda – umetnika što su nakon učešća u kampanji naprednjaka došli do vrhunca karijere – koji izost'o iz repertoarskih razloga smanjenja budžeta Kosidbe. Zato bilo ostale tradicije i ostale umetnosti na čelu sa Radom Manojlović i ostalim i drugim trenutno anonimnim umetnicama kojima su i velike šatre bile male. Sve u svemu, što rek'o gospodin Ministar, Srbija nema razloga da se stidi svoje budućnosti!

LEPI STE MI

Dakle, takoreći vrh rajskog Rajca: uz asvaltni put spomenik Kolubarskoj bici, nekoliko panoa sa istorijom i fotografijama, ispod i niže bina, scenografijom dominira natpis Kosidba na Rajcu. Profesionalni voditeljski par, on gologlav, a ona sa vencem cveća oko glave, je bio u pogonu: Odavde se Srbija bolje vidi, odavde se Srbija bolje čuje... srca su nam puna lepote na ovim livadama... Voditelj pređe na istoriju, Slava junacima Kolubarske bitke i dičnim potomcima... jedan od kosaca, predstavi se, Nešić iz Slavkovice, stade pred binom otkiva kosu, a voditeljka sa vencem cveća oko glavu punog srca da mu sve pomaže, Jedan, dva, i tako do četrdeset dva.

Voditelj objavi da Kosidba može da krene, kosci uzeše da se postrojavaju, kad se poravnjaše objavi da je red da pozdrave domaćine, predsednika opštine Ljig, gospodina Mikelu Starčevića, i najvažnijeg gosta, predstavnika države Srbije, ministra za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, gospodina Aleksandra Vulina. Na binu, preko malog i drvenog mosta, stupi ministar gospodin, farmerice plave, a kosačka košulja bela, bijela i sitna dugmad prišivena kvalitetnim crnim koncem. Ministar gospodin prvo pa pozdravi profesionalni voditeljski par, a onda, kao predstavnik države Srbije reče: Dobar dan svima, velika mi je čast što sam danas sa vama. Kad vas gledam, iskreno sam ponosan što moja Srbija tako izgleda. Nema naša Srbija razloga da se stidi svoje prošlosti, a nema razloga ni da se stidi svoje budućnosti. Čestiti smo, vredni smo, hoćemo i volimo da radimo, samo da dobijemo priliku. Lepa je naša Srbija, lepi ste mi danas, voleo bih da čitava Srbija liči na vas!!!

Javiše se trubači, voditelj objavi da kosači mogu da krenu na livade, pa krenuše, napred ministar gospodin, a za njim kosci i ostali radni narod. Iđaše tako uzbrdo, pored šatri u kojima su uređenu prasad i jagnjad nabijali na ražanj, tezge sa razne đinđuve, i tako stigoše gore na te livade. Sve se rasporedi oko obeleženih parcela za košenje, gospodina ministra provedoše sa gornje strane, pronese se glas da prvi otkos pripada predstavniku države Srbije. Gospodin ministar je stajao sa te gornje strane, sve je dižući glavu, pomerajući u levu ili desnu stranu, vrlo odobrav'o, kad mu priđe starija žena sa pogačom Kosidba 2014. Ministar prvo prihvati vezen

peškir, neka bude portiklu, pa uze dobro parče Kosidba pogače. Žena sa pogačom mu reče da uzme još, posluži sve, ministar gospodin, dižući glavu, istežući je na levu i desnu stranu, se sa sve složi.

Gospodina predstavnika države Srbije, sa sve onom vezenom portiklom o levom ramenu, sa sav u njega prateći bagaž, spustiše niže, do ministarske 2x2 metra parcele. Minister prihvati kosu, pa uze da se ponaša sa alatku, očas posla brusom, što je viču belegija, naoštri kosu, zauze stav, i manu kosom. Manu još koliko treba puta, iskusno, travom, obrisa kosu, i sve dižući glavu nastavi da se ponaša. Pa se sve tako ponašajući progovori ministar gospodin, oli će posle njegovog nastupa ostati trave za kosce, baš državnički, nisu oni prošla vlast, koja nije ni bogu tamjana ostavila, oni svom narodu ostavljaju dovoljno!

TRAVA JE ZRELA

Javiše se trubači, aplauzi uzeše da se čuju, voditelji objaviše da sledi ekipno takmičenje kosaca, revijalno košenje, i na kraju takmičenje pojedinaca za Zlatnu kosu. Organizatori rekoše da će se ministar novinarima obratiti tamo. Odemo Tamo, ukraj kosilišta, rasporediše kamere da se vide kosci, ministar odloži portiklu pratiocima – sitna bijela dugmad, na kosačkoj košulji, prišivena kvalitetnim crnim koncem, su bila na mestu – upita, Ko pita, pa uze na prava pitanja dade pravi odgovor. Ovde je Srbija kakva treba da bude. Srbija je prošle godine zaradila milijardu dolara od turizma, ovo su načini da povećamo prihod, Srbija je prelepa, danas se slavi rad, danas se slave čestiti ljudi, Srbiji malo fali... Bilo još pravih pitanja, još pravijih odgovora, trava je zrela, daje otpor kosi, mora od dole da se seče, dugo nije drž'o kosu, bilo je lepo biti deo ove manifestacije, deo bolje i lepše Srbije... Okuraži se i reporter "Vremena", upita o Zakonu o radu, ministar znade odgovor, Zakonu koji je donet nijedna vlada više nikada neće promeniti nijednu ključnu odredbu...

Kad se i to obavi, ministar ode nizbrdo, reporter iskoristi vreme uzme pauzu, naruči kafu u objekat sa suncobrani koje popeli gore na livade. Nema turska kafa, samo srpska, novinar prihvati, i rakiju, domaću, pride. Voditeljka uze nabraja učesnike, goste, iz Danske, Britanije, Kine, Rusije... Objaviše da ekipno pobedila Crna Gora... U toke beše revijalno košenje, preko taj razglas se javi i dežurna doktorica sa saveti, sunce jako, treba imati nešto na glavi, kosci se ne žale, imali jednog gospodina koji je više popio, pa išo popreko, znači, nešto na glavi, i voda u ruci...

Završi se i to revijalno košenje, učesnici se primakoše trpezi na travi, žena što dala ministru pogače za televiziju objavi da sve prirodno, zdravo, i u Briselu bila, samo pohvale... Od trpeze se javi Šešir, 'oće i on kaže za televiziju, 40 godina na Kosidbi, samo na dve nije učestvov'o, nagradu dobio, uredno kosi, nije najzdraviji, ali lepo kosi, Stefanović Dragoljub, a svi me znaju kao Čađo, nadimak Čađo, eto. Trpezi na travi se pridruži i prisutni narod, javiše se trubači, sve đipi, sve se sastavi...

Preko razglas, na pitanje profesionalne voditeljke sa venac cveća oko glave, se javi i prisutni narod odgovori kako mu se dopada, svi rekoše, Mnogo mi se dopada. Javiše da će krene takmičenje, kosaca tačno 23, izvukoše brojeve parcela, rasporediše se, predstaviše ranije pobednike, ovi rekoše da trava svuda ista, treba pobedi najbolji. Pred start ponoviše da žiri sve ocenjuje, i ko najbrži, i ko najkvalitetniji, da ima još kriterijuma, dadoše start, kosci se razmahaše, obrijaše parcele, digoše kose. Novinari, dok žiri žirir'o, pohitaše kod najbržih, Nedeljko Kerlec, sa belu košulju sa bele kićanke, od Trojica, Šipovo, Republika Srpska, uze reče da se nekad u Bosni po 30 dana kosilo, sad samo na te manifestacije. Prošlogodišnji pobednik Slaviša Pupović, Pljevlja, pozdravi sve svoje u Crnoj Gori i Srbiji, šest puta pobednik, Milorad Sladojević, iz Republike Srpske, imade kaže da se mora biti fizički spreman, da se mora znati, i voleti, kositi...

Sve uze silazi dole do šatri, gde je program tek počinj'o. Umetnica u sedećem položaju je bila na *Uzeo si dušu, šta još da ti dam/ i nije mi žao što sad patiš sam*... Sve se uzodalo, pevačice u šatrama, još u sedećem položaju, su se tek zagrevale, u'vatimo da direktor Turističke organizacije Ljig za Glavnu televiziju daje rezime, sve bilo u duhu tradicije, tradicije nikad dosta, i tek će je biti, uveče peva Rada Manojlović... Stiže glas i da žiri izmerio šta treb'o izmeri, pobednik kosidbe Mirko Kecman iz Bosanskog Petrovca, iza njega Crnogorci, Kotlaja i Gazdić... ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Dani velike reke

U poslednje vreme, aktivno se radi na objedinjavanju dunavskog regiona, ako ništa drugo, ono bar u ekonomskom i turističkom smislu

Onaj ko odluči da par sati provede na jednom od splavova usidrenih na Dunavu, ispod Kule Nebojše, ima priliku da uživa u reci, u odličnoj hrani, u neverovatnom pogledu, ali i u mudrostima koje u knjigama teško da će naći. Podnožje Kalemegdana nije, naravno, jedino mesto na kojem čovek može da čuje ovakve priče. Duž svih 2857 kilometara druge po dužini evropske reke, različiti narodi i kulture razvili su svoje poglede na Dunav i njegovo okruženje, ali i na različite načine pokušavali (i uspevali) da u njemu uživaju i da ga na pravi način iskoriste.

Čak četiri prestonice nalaze se baš na Dunavu – Beč, Bratislava, Budimpešta i Beograd. Brojne kulture razvijale su se u ovoj oblasti još pre devet hiljada godina, a smatra se da je čak 19 rimskih careva rođeno u srednjem i donjem toku Dunava. Na obalama Dunava pronađeno je više značajnih arheoloških lokaliteta, između ostalih i Lepenski vir. Stotine retkih i zaštićenih vrsta žive u Dunavu ili na njegovim obalama. Mnogo je nacionalnih parkova u svim državama kroz koje Dunav protiče, mada poznavaoci tvrde da je Dunavska delta, na ušću Dunava u Crno more, ipak nešto posebno: tu, na četiri hiljade kvadratnih kilometara i u sklopu 23 različita ekosistema, živi 300 vrsta ptica i desetine životinjskih vrsta.

KULTURNA RUTA EVROPE: Pogled na Dunav

foto: Miodrag Bogdanović

Pošto izvire u Nemačkoj, teče kroz srednju i jugoistočnu Evropu, a tok završava u Rumuniji, Dunav infrastrukturno izgleda kao potpuno različita reka u različitim državama. U poslednje vreme, aktivno se ipak radi na objedinjavanju ovog regiona, ako ništa drugo, ono bar u ekonomskom i turističkom smislu, čime se između ostalog bavi i Dunavski centar za kompentenciju (DCC). Fokus teme ove organizacije su kulturno-istorijsko nasleđe, prirodno okruženje i aktivni turizam, a okuplja različite partnere (nacionalne turističke organizacije, nevladin sektor, restorani, hoteli, kampovi,...) iz deset zemalja. Činjenica da je Beograd sedište DCC-a, Srbiji omogućava jači turistički angažman, promociju na evropskom i svetskom turističkom tržištu, ali i učešće u novim regionalnim turističkim ponudama. Između ostalog, Srbija je deo značajne kulturne rute – "Put rimskih careva i Dunavski put vina", koja je zvanični kandidat za sertifikaciju kao Kulturna ruta Saveta Evrope i inače jedina koja je formirana u ovom delu sveta. U pitanju je inače ruta koja povezuje Hrvatsku, Srbiju, Bugarsku i Rumuniju, odnosno dvadeset rimskih lokaliteta i dvanaest vinskih regija koje postoje u ovim državama.

"Za razliku od gornjeg toka Dunava, koji je razvijeno i povezano turističko tržište, u srednjem i donjem Dunavu to nije slučaj. I pored prirodnih i kulturnih atrakcija, tu nemamo dovoljno atraktivnih turističkih proizvoda niti dovoljno konkurentan sektor turizma. Zato je za početak važno raditi na tome da se pojača turistička razmena unutar regije, umesto da se isključivo radi na privlačenju stranih turista, iako na prvi pogled to izgleda kao bolja opcija", kaže za "Vreme" Danko Ćosić iz DCC-a. Stranaca ipak ima: to su uglavnom avanturisti koji ne očekuju razvijenu infrastrukturu, koji su kulturno radoznali i uglavnom dolaze iz Nemačke, Austrije i Holandije. ¶

T. S.

Plava Nedelja

"Blue Week" ili, u prevodu, "Plava nedelja", manifestacija je koja se već četiri godine organizuje u vreme proslave Dana Dunava, u organizaciji DCC-a i lokalnih partnera iz više podunavskih država. Ideja je da se i ovom manifestacijom ojača atraktivnost Dunava kao turističke destinacije i posetiocima ponudi što više inovativnih i atraktivnih sadržaja. Ove godine, priredile su je različite organizacije i institucije iz Beograda, Kladova, rumunskog grada Drobeta Turn Severina i bugarskog grada Rusa, a ukupno je prisustvovalo nekoliko hiljada ljudi.

U Rusu su 28. juna održane su izložba i degustacija vina, kao i čišćenje gradskog keja (u sklopu akcije "Do It For The Danube", koja za cilj ima da se Dunavu, koji ljudima mnogo daje, konačno i nešto pruži). Istog dana održan je niz manifestacija na gradskom trgu u Drobeta Turnu Severinu, odakle je više stotina biciklista vozilo do "komšijskog" Kladova, na drugoj obali Dunava. Nedelju dana kasnije, 5. jula, posetioci su u Beogradu imali priliku da degustiraju vina iz dvanaest vinskih regija, da učestvuju u Dunavskom kvizu, ali i da voze kajak od Kalemegdana do Velikog ratnog ostrva i saznaju nešto o prirodnom bogatstvu ovog dela reke.

ZORAN STANOJEVIĆ

Šampion za (još samo) tri groša

Za nekog ko dangubi na društvenim medijima imam vrlo čudan odnos prema kompjuterskim igricama. Ne igram ih uopšte. Tačnije, za mene su pojam igrice pekmen i spejs invajdersi, možda "Tennis for Two" (imali su ga i bolji televizori osamdesetih), pasijans i, naravno, tetris. Zato o igricama retko pišem, mada sam (preko dece) odlično obavešten i uključen u trendove.

S razlogom. Potreban sam da bih finansirao onlajn igranje.

Da ne spominjem sada ime igre, ali pojavila se pre mesec dana i na kompjuteru sam već imao beta verziju te sam "zamoljen" od podmlatka da je legalizujem, kupovinom friškog ce-dea. Igra nije bila jeftina, ali je para vredan savet stigao od prodavca. Rado bi mi prodao disk, ali je dužan da me upozori da je to tek početak. Na igru se dete (vaše ili ono u vama) brzo navuče i onda kreću muke. Igra zahteva mesečnu članarinu da bi igrali sa drugima po internetu, a postoje i brojni dodaci koji vam omogućuju da budete moćniji igrač. Koštaju, naravno. Dolar ovde, dolar tamo, nakupi se lagano.

To me je podsetilo na neke ranije događaje kada sam takođe bio prinuđen da platim za onlajn inicijaciju u nekoj igrici da bih tek narednog meseca shvatio da će mi se mala devizna suma, ma ni ceo dolar čini mi se, večito i gotovo neprimetno skidati sa računa na svakih trideset dana, ako ne obavim pomalo komplikovanu operaciju odjavljivanja. Nije strašno odreći se dolara mesečno za dečiju radost, ali takvih dolara može da bude više od jednog, Dete se posle nekog vremena zasiti, a vi na trošak zaboravite. Sakrije se, nekako, naročito ako račun i inače često koristite.

Poseban problem su android i iOs aplikacije, igrice za smart telefone koje se nude besplatno, a zapravo imaju skrivene (in app) troškove i to u količinama. To tržište se razbuktalo do mere da je Evropska komisija sada naložila Guglu i Eplu da stvari dovedu u red. Igrice se više ne smeju reklamirati kao "free", ako nude igraču bilo kakve pogodnosti ukoliko malo doplati (objasnite zaigranom detetu da nemate para za sledeći nivo). Naročito su opasne one koje omogućuju lako plaćanje kreditom sa telefona, a dete se dograbilo vašeg dok vozite (što ga čini manje nervoznim, svaki bi roditelj-vozač to poželeo, pa nek trtljaju dečiji psiholozi šta hoće). U nekim slučajevima račun za igranje začas bi dobacio do stotinak dolara, mimo roditeljskog znanja. Početkom godine Epl se sa mnogim besnim mamama i tatama nagodio, plativši odštetu od 32 miliona dolara ukupno, ali ne odustaje od prakse da takve aplikacije nudi na Epl Storu.

Gugl je reagovao drugačije i zato je pohvaljen od Evropske komisije. Od septembra igrice neće biti označavane kao besplatne, ako u nekoj fazi ipak traže novac. Neće smeti da uslovljavaju igranje novom uplatom, ako to jasno nije naznačeno kao uslov na početku, niti će se novac automatski skidati sa računa šta god da ste kliknuli. Takođe, postojaće imejl adresa za komunikaciju sa proizvođačem kako bi otklonili svaku nejasnoću.

Umesto toga, Epl obećava bolju roditeljsku kontrolu u novom iOsu, a proizvođači igrica obećavaju da će se dovesti u red, ali da je tržište "besplatnih" igrica važno za njihov biznis. Tvrde i da samo 5 odsto korisnika takvih igrica na kraju počne da plaća, te smatraju problem preuveličanim.

Hm, roditelj koji se bori protiv skrivenih troškova dečijih igrica, to zvuči kao odlična ideja za igru! U srpskoj verziji mogu da dodaju i poreznike. Ko ne bi doplatio da pobedi. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	950 din	1500 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku I ZABRANJENO GA JE DAVATI TREĆIM LICIMA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS.
Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na *www.vreme.com/pretplata*. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

GIRO D'ITALIA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

IGROM SLUČAJA, ZATEKAO SAM SE U PLANINSKOJ OBLASTI **KARNIJA**, BAŠ U VREME KADA SE TU ODVIJAO FINALNI DEO BICIKLISTIČKE TRKE **GIRO D'ITALIA**. SVE JE BILO U ZNAKU BICIKLIZMA – U MESTU **ENEMONCO** (ENEMONZO), LOKALNI UGOSTITELJ JE KONSTRUISAO MODEL BICIKLA VELIKI KAO KUĆA...

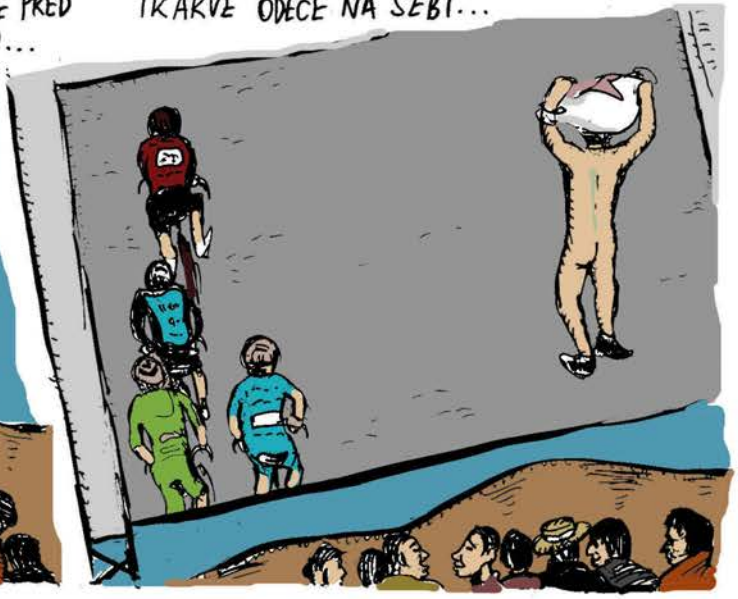

SVE JE NALIKOVALO NA SPOJ SPORTSKOG TAKMIČENJA, I PERFORMANSA U KOJEM RAVNOPRAVNO UČESTVUJE I PUBLIKA. HILJADE LJUDI UPUTILO SE NA PLANINSKI VRH **MONTE ZONCOLAN** (ZONKOLAN), VISOK 1 750 M, DA TU POSMATRAJU KAKO BICIKLISTI OSVAJAJU JEDAN OD NAJTEŽIH USPONA U OVOM SPORTU. SAV TAJ NAROD KAO DA JE UČESTVOVAO U IZAZOVU – LJUDI SU BILI POREĐANI NA OGROMNOJ STRMINI, OKRUŽENI (KRAJEM MAJA!) SNEŽNIM VISOVIMA KOJI IZAZIVAJU STRAHOPOŠTOVANJE... UZBUDLJIV I NEKOMFORMISTIČKI AMBIJENT...

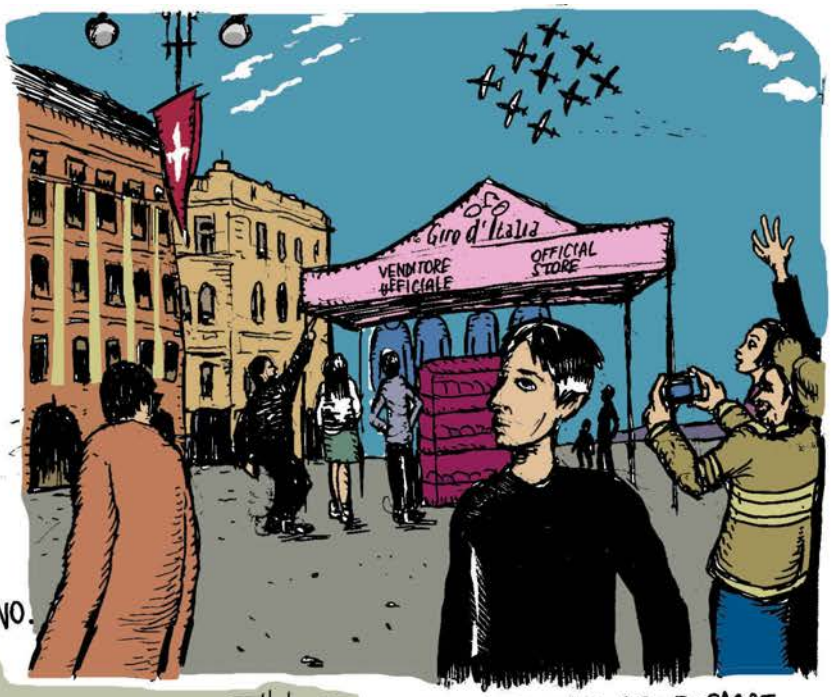
NA VELIKOM EKRANU SMO PRATILI NAPREDOVANJE BICIKLISTA – UKLJUČUJUĆI MOMENAT KADA JE PRED NJIH ISTRČAO ČOVEK ODEVEN U VENČANICU...

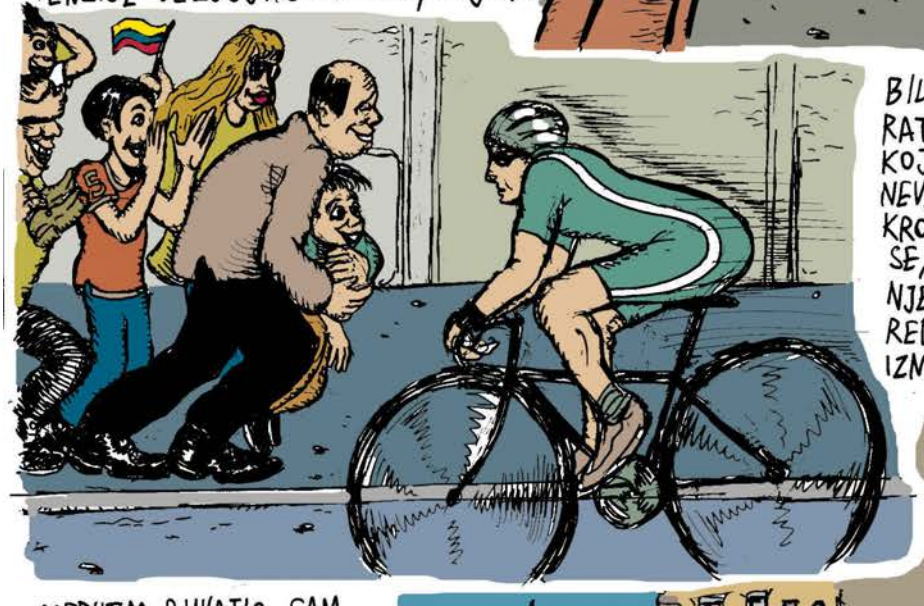

...A UBRZO POTOM I EGZIBICIONISTA, BEZ IKAKVE ODEĆE NA SEBI...

NAREDNOG DANA ZATEKOH SE U **TRSTU**, GDE SE (NAKON 1966. I 1967.) JEDINO OVE GODINE BAŠ TU ZAVRŠAVA '**GIRO**', NAKON OSAM KRUGOVA KRUŽENJA PO GRADSKOM JEZGRU. TOKOM PRVOG POSLERATNOG TAKMIČENJA, 1946. GODINE, U VREME KADA JOŠ NIJE BILO DEFINITIVNO DA LI ĆE TRST PRIPASTI ITALIJI ILI JUGOSLAVIJI, GRAĐANI JUGOSLOVENSKOG POREKLA SU PRESRELI I ZAPUCALI NA BICIKLISTE... DANAS IZMEĐU ITALIJE I SUSEDNE SLOVENIJE VIŠE NEMA GRANICE, POŠTO SU OBE ZEMLJE ČLANICE EVROPSKE UNIJE... DANAS SVE TE TENZIJE DELUJU APSTRAKTNO, UDALJENO.

BILO JE ZANIMLJIVO POSMATRATI OZARENA LICA PUBLIKE, KOJA JE PRATILA DOK TAKMIČARI NEVEROVATNOM BRZINOM PROLEĆU KROZ AMBIJENT GRADA. RAZUME SE, SVE SE DEŠAVALO ODVEĆ MUNJEVITO DA BISTE UOPŠTE UOČILI REDOSLED, ILI NAPRAVILI RAZLIKU IZMEĐU UČESNIKA TRKE...

MEĐUTIM, SHVATIO SAM DA SE MOŽDA BAŠ TU KRIJE IZVESNA EMANCIPATORSKA DIMENZIJA BICIKLIZMA, KOJA GA IZDVAJA OD SPORTOVA GDE JE KOMPETITIVNOST SNAŽNIJE IZRAŽENA. PUBLIKA POZDRAVLJA UKUPAN NAPOR BICIKLISTA, **SVIH** BICIKLISTA, IAKO ĆE, NARAVNO, SAMO JEDAN OD NJIH BITI PROGLAŠEN ZA POBEDNIKA... ONO ŠTO IZAZIVA OPŠTE ODUŠEVLJENJE ZAPRAVO JE SILINA ENERGIJE, OSTVARENE FIZIČKIM I DUHOVNIM POSTIGNUĆEM (ILI SAM BAR JA UMISLIO DA JE TAKO...).

Rođendan

Vidovdan: za neke je to sećanje na Kosovsku bitku, za druge na princa Ferdinanda, u mom malom životu to je datum kada mi se rodila ćerka. Ove godine napunila je trideset i ozbiljno sam razmišljao šta da joj kupim i pošaljem u Španiju, gde inače živi. Sve dileme razvejao je jedan telefonski poziv.

"Mihajlo, Deni speaking", čulo se sa druge strane žice. Bio sam vrlo iznenađen, ništa ružno mi nije padalo na pamet, jer, zvučao je više nego veselo. Iznenađen zato što slabo barata engleskim, a zove me.

foto: Vici

No, iznenađenje je tek sledilo: "Kaži samo koliko dugo želiš da ostaneš i karta ti stiže kol'ko sutra, Aleksandra ne sme ništa da zna!" Tako je sve sređeno: letim 26. juna, želeo sam da ostanem dve nedelje, Deni je povratak rezervisao za tri. OK.

Vreme koje inače leti, u ovakvim prilikama počne da curi, da se oteže, noć nikako da smeni dan. Ipak, osvanu i famozni 26. jun Alitalijom za Rim odatle kol'ko odmah za Madrid. Kod Italijana odmah nije uvek odmah, ali nije to tema. Posle devedeset minuta čekanja u avionu ("Vežite se, molimo vas"), povremenog obaveštavanja od strane kapetana da imaju neke probleme s prtljagom, bez kafe i sa čašom vode posle punog sata, najzad polećemo. Pokušavam Deniju da pošaljem poruku da kasnimo devedeset minuta, operater mi javlja da poruku ne može da prosledi, ništa zato, čovek je Španac, čuće i sam sve što treba.

Kasnije saznajem šta se događalo za to vreme: Denijev šef je zvao, "panično" rekao Deniju da kako zna i ume mora da zameni nekog kolegu u noćnom dežurstvu, ovaj se spakovao i otišao da dežura – za mene.

Još kasnije saznajem i detalj od pre mesec dana.

"Šta da ti kupim za rođendan?", pitao je Deni između dva zalogaja, dima ili gutljaja, nemam pojma.

"Kupi mi tatu!", odgovorila je Saša.

Sada "kupljeni" tata stiže. Deni ga naravno čeka. Već je dva po ponoći. Usput me pita da li može da nas slika. Naravno. U kolima saznajem da Saša i dalje ništa ne zna, da je za 28. planirao da odemo u Madrid (oni žive dvadesetak kilometara dalje, u Kolmenaru), da tamo i ručamo, da se vratimo do šest i odemo na proslavu, a da Saša i dalje ne sme ništa da zna.

Sve u svemu, stižemo kući oko pola tri, Saša i deca spavaju. Ja stojim u predsoblju. Deni ulazi, budi Sašu, kaže joj: "Dođi, imam nešto da ti pokažem", ona bunovna ustaje, strepi šta li se to desilo (pričala mi) jer nikada je nije budio.

Saša izlazi i vidi... Zna se koga. Ako je i bila bunovna, razbudila se načisto. Širom otvorenih očiju skočila mi je u naručje (kao majmunče), moja kičma sve to izdržala bez onih neprijatnih znakova... Do zore smo pričali.

Sutradan otišli u Madrid, na ručak u jedan vegetarijanski restoran. Nisam vegetarijanac, naprotiv, ali bila klopa vrlo dobra. Kaže mi da zna da Deni još nešto planira, ja se pravim da nemam pojma, da samo znam da moramo da se vratimo do šest.

Tako je i bilo. Stiže i Deni "s posla" (šta je radio videće se kasnije), ulazimo onako nonšalantno obučeni u farmerkama itd. Krećemo i, na nekoliko stotina metara od cilja, Deni se zaustavlja, uzima maramu, Saši vezuje oči, meni objašnjava šta treba da radim. Tada shvatam kolika je prednost što s njim mogu da pričam na engleskom a da ona ne razume, s njom na srpskom a da on ne razume. Stižemo do jedne bašte (bili smo tu na večeri i dan ranije), ali sada ulazimo na drugi ulaz, pa su i njene sumnje da zna kuda idemo razvejane. Ali i da je znala, nastavak ne zna.

Nisam je vodio na venčanje (bilo u Granadi, nisam imao para za kartu), a sad sam se osećao kao da sam to nadoknadio.

Unutra već tridesetak prijatelja i Denijeve rodbine (dosta njih poznajem, neke sam tek tada upoznao), stoje u tišini, ispred bine na kojoj čeka orkestar, tri reda stolica sa dečurlijom, ispred svega samo jedna. Za Sašu.

Dovodim je da sedne, Deni daje znak bendu, oni počinju sa *Come together* Bitlsa, Deni joj skida povez sa očiju, ona se osvrće levo i desno, i ponovo ne može da veruje u ono što vidi.

Pozdravljam se sa ljudima koje poznajem, prilaze mi i nepoznati sa uzgrednom primedbom da sam skratio bradu pa već posle druge takve opaske shvatam zašto ono slikanje na aerodromu. Deni je svima poslao sliku. Nije ni čudo: svi ti ljudi, a još dvadesetak njih skupili su pare da se "kupi" tata i da se plati orkestar.

Tako je počela žurka: Viki je spremila tortilju od 17 kila krompira, neke druge prijateljice i drugarice napravile tone salate (baš je prijala negde pred zoru – to je uvek tako, kaže Saša), Deni i još dva njegova drugara pekli roštilj, toliko da sam čak jednog trenutka rekao Deniju da sedne i iskapi pivo, no sve to nije pomoglo. Trčao je dok i poslednji gram mesa nije bio ispečen na ukupno tri roštilja.

Naravno, piće se trošilo u potocima, pa ipak smo tri gajbe piva, ne znam koliko tonika, nekoliko litara vina, još toliko viskija i džina vratili kući, a od viška mesa napravili i đuveč za dva dana.

Do juče sam imao samo ćerku, sada imam i sina, rekao sam Deniju. ¶

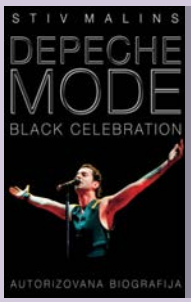
MIKA DAJMAK

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 11. jula do 7. avgusta 2014.

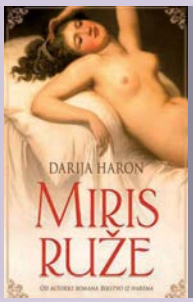
Stiv Malins:
DEPECHE MODE

Biografija grupe koja je obeležila istoriju pop muzike u poslednje tri decenije. O usponima i padovima, privatnim krizama i lomovima članova benda, i o tome kako su nastajale njihove ključne pesme

Kolin Mekalou:
AURELIJINE SUZE

Roman iz najboljeg književnog serijala o Starom Rimu, istorijski utemeljen, vrhunski napisan. U ovom tomu Mekalou piše o sukobu Gaja Marija i Sule i opisuje Sulin uspon do mesta prvog čoveka Rima

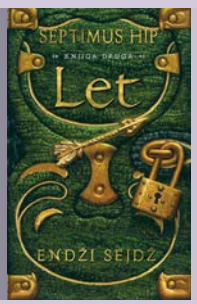

Darija Haron:
MIRIS RUŽE

Roman jedne od najpriznatijih spisateljica književne erotske literature, autorke bestselera "Bekstvo iz harema". Radnja je smeštena u Francusku iz doba Luja XIV, a u njenom središtu je gospodarica dvorca Žizlen, njena požuda i čežnja za idealnim muškarcem

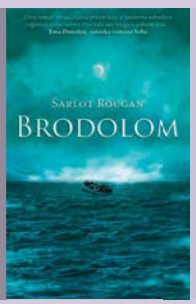
Endži Sejdž:
LET

Knjiga za tinejdžere iz serijala o Septimusu Hipu, nasledniku Harija Potera. Epska fantastika o svetu koji nastanjuju aveti, čarobnjaci, alhemičari, zmajevi, princeze i zlokobne senke zla

Šarlot Rougan:
BRODOLOM

Leto 1914. Grupa brodolomnika u spasilačkom čamcu izgubljena je nasred Atlantika. Oni sumiraju svoje živote i pokušavaju da prežive. Izvanredno vođena i uverljiva priča

Indu Sundaresan:
PRINCEZA IZ SENKE

Ljubavna priča iz Indije XVII veka. Spletke u carskom haremu i istorija nastanka Tadž Mahala, jednog od najslavnijih arhitektonskih ostvarenja na svetu i najvećeg spomenika ljubavi

Megi Stivoter:
IŠČEZAVANJE

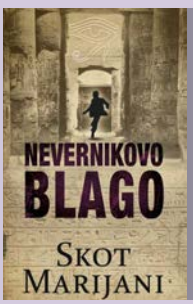
Urbana fantastika za mlade na tragu „Sumrak sage". Ljubavna priča iz trilogije o vukovima, ljudima, vukodlacima, tinejdžerskim dilemama i samospoznaji

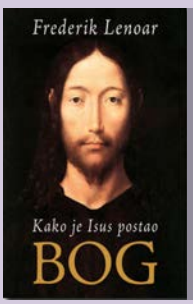
Rani Manika
JAPANSKI LJUBAVNIK

Japanci okupiraju Malaju i oduzimaju imanje bogatoj i mladoj Cejlonki, a zakleti neprijatelj joj postaje ljubavnik. Roman o egzotičnom Dalekom istoku, usudu rata, ljubavi i strasti

Skot Marijani:
NEVERNIKOVO BLAGO

Triler iz serijala o avanturama Bena Houpa, bivšeg operativca SAS-a. Ovoga puta slučaj ga vodi u Egipat gde se uključuje u jurnjavu za drevnim blagom zbog kojeg je već previše ljudi ubijeno

Frederik Lenoar
KAKO JE ISUS POSTAO BOG

Zanimljivo pisana i istorijski dokumentovana knjiga koja odgovara na pitanja ko je bio istorijski Isus, kako je nastalo hrišćanstvo i kako su utvrđene temeljne hrišćanske dogme

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)

ЗА СВЕ СТИЛОВЕ УЖИВАЊА У ПРАВОМ ДЕЛИКАТЕСУ

Златиборац деликатеси су врхунски избор за праве хедонисте који цене пун укус и богате ароме који настају као резултат традиционалног начина припреме и сушења наших сувомеснатих производа.

Златиборац®

Деликатес у мом стилу

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec